יודען, געדענקט די רדיפות אויף אייערע ברידער אין דייטשלאנד!

Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem

NAJER FOLKSBLAT

פרייז 30 גראשען

היינט 16 זייטען

נייער פאלקסבלאט

№ 88	Łódź, Piątek, 14 kwietnia 1933 r.	עלפטער יאהרגאנג	לאדז, פרייטאג, י״ח ניסן תרצ״ג	№ 88

Adres Redakcji i Administracji: Łódź, Piotrkowska 21, tel. 224-71. — אדרעס פון רעדאקציע און אדמיניסטראציע: לאדז, פעטריקאווער 21, טעל. 224-71

טעאטער „סקאלא" 15 שרודמייססקא 15

מאנטאג, דעם 17. אפריל (שביעי של פסח) 11.30 פריה קומט פאר

א פייערליכע אקאדעמיע

לכבוד דעם ח׳

ד. בן-גוריון

פיהרער פון דער יודישער ארבייטערשאפט אין ארץ-ישראל — פארזיצער פון דער הסתדרות העובדים.

אין פראגראם: 1) דערעפנונג 2) בעגריסונג 3) רעפעראט פון ח׳ ד. בן-גוריון

ליגע פאר'ן ארבייטענדען ארץ-ישראל אין לאדזש

א. ד. מ.

„וואס ווילען מיר איז א״י"

בילעטען פון 49 גר. ביז 2.50 זל. שוין צו בעקומען אין קאסע פון „סקאלא".

היינט ערעפנונג פון הורט-לאגער פון

עלעקטראטעכנישע ארטיקלען פון

J. HUPERT

איז איבערטראגען אין נייעם לאקאל אויף 4 זאוואדזקא 4, טעל. 142-41 (dawn. Zawadzka 10)

די עלעגאנטסטע מענער-היטען

צום איצטיגען פ־יהלינג- און זומער-סעזאן עמפפעהלט אין די נ׳יעסטע סארטען און קאלירען דאס גוט-בעקאנטע היטען-געשעפט

„KURJER KAPELUSZNICZY"

לאדז, 15 פאלודניאווא 15

אכטונג! צוליב׳ן קריזיס פערקויף איך מיט 40% ביליגער. זעמטליכע רעפאראטורען און פאסאנירען ווערען אויסגעפיהרט לויט׳ן אויסלענדישען מוסטער. קומט און איבערצייגט אייך!

א הארציגען מזל-טוב ווינש איך ה׳ יאקוב דרוקער און פרוי צום געבורט פון זייער טעכטערל און ווינש זיי א גריגגע דערציהונג.

הענריק שטשאווינסקי. 1961

בריליאנטען, גאלד, זילבער, פערשיד. בי׳זשוטעריע, לאמבארד-קוויטעס קויפט און צאהלט די העכסטע פרייזען

Magazyn jubilerski M. H. LISSAK, Piotrkowska 5

פאר גאלד, ביזשוטעריע און לאמבארד-קוויטעס צאהלט די העכסטע פרייזען

איזידאר פיאלקא

פיעטריקאווער 7.

אויגען - קליניק

מיט שטענדיגע בעטען פון

Dr. B. Donchin

פיעטריקאווער 90, טעלעפ. 221-72

נעהמט אן שטענדיגע אויגען-קראנקע (צוועק אפעראציע א. ז. וו.), ווי אויך אמבולאטאריעס פון 9 ביז 1 און פון 4 ביז 7.30 אווענד.

Dr.

Wajnberg

ספעציאליסט פון לונגען-, הארץ- און סכלעראז-קראנקהייטען

ציגעל-גאס 11, טעל. 126-02

נעמט אן פון 9—10 פריה, 3—4 און 8—9 וו.

Dr. Trawiński

CHIRURG

przeprowadził się

na ul. Piotrkowską 116

tel. 215-86.

1958

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס דער שווערגעטראפענער

פאמיליע דרעוונאווסקי

צוליבן טויט פון זייער אונפערגעסליכן מאן און פאטער

נ״ע אברהם

דרעוונאווסקי

זייט געטרייסט מיט המקום ינחם אתכם בתוך שארי אבלי ציון וירושלים.

פאמיליע שאפראן, ריבנא 21/23

לייזער זארזשעווסקי און פרוי

1968

נאך לאנגע און שווערע ליידען איז מיטוואך, דעם 12 אפריל ד. י. (דעם 2-טען טאג פסח) געשטארבען אין עלטער פון 75 יאהר און דעמזעלבען טאג צו קבורה געקומען מיין ליבער מאן, אונזער טייערער און אונפערגעסליכער פאטער, שוויגער-פאטער, גראספאטער, ברודער, שוואגער און אנקעל

נ״ע אברהם דרעוונאווסקי

ב״ר ישראל ז״ל

(הויזבעזיצער פון דער שטאט לאדז, בערקא יאסעלעוויטשא 10)

וועגען וואס עס טיילען מיט אין גרויס צער.

די אין טיפען טרויער פערבליבענע פאמיליע.

DYREKCJA

Łódzkiego Towarzystwa Elektrycznego, Spółki Akcyjnej,

(Elektrownia Łódzka)

zawiadamia PP. Odbiorców, że ceny energji elektrycznej za miesiąc Marzec 1933 roku, obliczone na dzień 7 kwietnia 1933 roku stosownie do §§ 75, 80, 81, 82 i 96 uprawnienia rządowego Nr. 12, wynoszą za jedną kilowatògodzinę dla światła 89,26 gr,, a dla siły 33,06 gr. z opustami, przewidzianemi w uprawnieniu rządowem.

Zarazem zaznacza się, że obliczone podług uprawnienia i podane powyżej ceny nie wpłyną na zmianę dotychczas pobieranych cen za energję elektryczną.

שיך בחנם

בעקומט איהר נישט, אבער די בעסטע און עלעגאנטסטע שיך האלב בחנם בעקומט איהר נור אין דעם בעוואוסטן שיך-מאגאזין

Ch. M. Radzanower

3 נאוואמיעסקא 3, טעל. 183-18

וועלכער בעזיצט צום איצטיגען פריהלינג און זומער-סעזאן דעם גרעסטען אויסוואהל פון די עלעגאנטסטע מאדעלען

דאמען- הערען- קינדער- שיך

צו די צוגענגליכסטע פאר אלע שיכטען פרייזען.

רעיעלע און סאלידע בעהאנדלונג!

בעמ.: איך בעזיץ א גרויסען אויסוואהל פון די שענסטע פלעטשאנקעס און אפאנקעס.

איך עמפפעהל מיך דער ג׳ קונדשאפט

ח. מ. ראדזאנאווער

3 נאוואמיעסקא 3, טעל. 183-18.

3 דאס לאנגיאריגע בעקאנטע און רעיעלע 3

טוך און קארט-געשעפט

Herman WŁOSKI

(עקזיסטירט פון 1910)

לאדז, נאוואמיעסקא 3, טעל. 114-92

פראנט 2-טער שטאק

בעזיצט אויף לאגער צום פריהלינג און זומער-סעזאן דעם גרעסטען און שענסטען אויסוואהל פון די

בילעסטע הערען און דאמען-שטאפען

אין זעמטליכע פארבען און מוסטערן פון ענגלישע, ביליצער, טאמאשאווער סחורות א.א. געגויע פאבריק-פרייזן!

געדענקט די אדרעס! קומט און איבערצייגט אייך!

רעיעלע בעהאנדלונג!

3 3

אנאנסן אין „נייעם פאלקסבלאט" האבען דעם גרעסטען ערפאלג

איך יעדער שטוב טארטען, טשאסטעס, באבעס, זיסווארג

J. Piątkowskiego

Plac Wolności 4, Piotrkowska 76 („Ziemiańska")
Piotrkowska 126, Pabjanice. 1946

עלעגאנטע דאמען און הערען!!!

L. FRIEDLAND Łódź

אין דער איבעראל רענאמירטער פירמע

15 CEGELNIANA 15, TEL. 171-41

שיך

קויפט נאר די עלעגאנטסטע און בעסטע

וועלכע בעזיצט צום איצטיגען פריהלינג און זומער-סעזאן די נייעסטע קרעאציעס פון דאמען, הערען און קינדער-שיך צו בעדייטענד פערקלענערטע פרייזען. סאלידע בעהאנדלונג

בעקאנטמאכונג.

דערמיט האב איך די עהרע בעקאנט צו מאכען דער ג' קונדשאפט פון גייערם ראיאן, אז איך האב ערעפענט אויף

317 פיעטריקאווער 317 (מטעציע פון די צוּ-פאהר - פראמהאיען)

א סקלאד אפטעטשני און פערפומעריע

און איך עמפפעהל מיך דער ג' קונדשאפט. מיט אכטונג

W. RZEPKOWICZ

- MAGISTER FARMACJI

פיעטריקאווער 317, טעל. 13981.

1950

אונזער טיפסטען מיטגעפיל דריקען מיר אויס דער שווער-געטראפענער **פרוי און פאמיליע** צוליב'ן טויט פון זייער אונפערגעסליכען מאן און פאטער

נ"ע פנחס (פינטשע) רעווי

וואס איז געשטארבען דעם ערשטען טאג פסח.

זאל איהם די ערד גרינג זיין!

ראפאל און אבא שמיילער

רעשטלעך

בילִיצער, לעאנארד'ס און טאמאשאווער

פערקויפט אויס

צו פערקלענערטע פרייזען

S. SULKES

לאדז, 15 נאוואמיעסקא 15

טעלעפאן 84-163.

1966

אלע דארפען וויסען!

צום זומער סעזאן בעקומט איהר

רעשטען

פון די בעסטע קוואליטעטען בִּיליצער, טאמאשאווער און אנדערע נייעסט - מאדערנסטע מוסטערען פון הערען- און דאמען-שטאפען

פאר דאמען	מיט 30% ביליגער	פאר מענער
אויף פאלטענס, אויף קאסטיומען	קומט און איבערצייגט אייך!	אויף אנציגער, אויף פאלטענס
נור ביי		גערענקט דעם אדרעס

R. SZCZĘŚLIWY

5 נאוואמיעסקא 5, פראנט, 2. שטאק.

מענער-היטען

אין גרעסטען אויסוואהל

בעקומט מען נאר אין

„SPLENDID"

11-ער ליסטאפאד 31

לאדז — תל-אביב

פירמע

PRZEDBORSKI, KOLNER i S-ka

ul. Sienkiewicza 6, tel, 129-25

האט איינגעפיהרט א רעגולערע סחורה-קאמוניקאציע **לאדז—יפו** אויף זעהר גינסטיגע בעדינגונגען.

זעמטליכע אינפארמאציעס אין עקספארט-אנגעלע-גענהייטען אויף דער גאנצער וועלט ערטיילט אומזיסט די פירמע פשעדבארסקי, קאלנער און קאמפ.

גאנץ לאדז וויס,

אז די ביליגסטע קוועלע

פון די עלעגאנטסטע

הערען- דאמען- קינדער- שיך

איז נאר ביי דער גוט בעקאנטער פירמע

פ. קירשטיין

לאדז 8 פאמארסקא 8

וועלכע בעזיצט צום בעפארשטעהענדען פריהלינג און זומער-סעזאן דעם גרעסטען אויסוואהל פון די שענסטע און עלעגאנטסטע

שיך צו קריזיס-פרייזען! קומט און איבערצייגט אייך! אייגענע אויסארבייטונג! רעעלע בעהאנדלונג

23 קומט און איהר וועט זיך איבערצייגען! **23**

אז אמבעסטען און אמביליגסטען

קויפט זיך צום בעפארשטעהענדען פריהלינג- און זומער-סעזאן

די נייעסטע הערען- און דאמען-שטאפען

פון די בעסטע ביליצער, טאמאשאווער סחורות

נאר אין דעם בעוואוסטען טוך- און קארט-געשעפט פון

M. TAZBIR

לאנגיעהריגער מיטארבייטער פון דער געוועזענער פירמע ק. מילגראם

לאדז, פיעטריקאווער 23, טעל. 39-226, פראנט, 2. שטאק

הורט און דעטייל! — רעעלע בעהאנדלונג!

23 גערענקט דעם אדרעס! **23**

אויף יום-טוב

בעזארגט אייך מיט גוטע און ביליגע

שיך

דאמען- הערען- און קינדער-

פון דער בעסטער קוואליטעט פון דער פירמע

A. Ogórek, Zawadzka 11

Dr. med. H. SZUMACHER

הויט און ווענערישע קראנקהייטען

פיעטרקאווער 56, טעל. 62-148

נעהמט אן טעגליך פון 4—1½ נ"מ און 6—9 אוו. זונטאג און אנדערע חגאות פון 10 ביז 1 בייטאג.

Dr. S. KANTOR

ספעציאליסט פאר הויט, וועגערישע און געשלעכטס-קראנקהייטען

וואוינט יעצט

Piotrkowska 90, tel. 129-45

נעהמט אן פון 8—2 נאכמ. און 4—9 אווענר, זונטאג און יום-טוב פון 8—2 נאכמ.

בעקאנטמאכונג.

דערמיט טייל איך מיט דער ג' קונדשאפט, אז דער ערשטקלאסיגער

הערען-שניידער-אטעליר

מ. ד. קוטשינסקי

פריער זגערזשער 15, האט זיך איבערגעטראגן אויף

28 זאוואדזקא 28 פראנט 1-טער שטאק

איך נעהם אן בעשטעלונגען צום פריהלינג- און זומער-סעזאן לויט די לעצטע אויסלענדישע מאדעלען. רעעלע בעהאנדלונג! פינקטליכע אויספיהרונג! מעסיגע פרייזען! און כ'בעט די ג' קונדשאפט מיך אויך ווייטער צו בעזוכען.

מיט אכטונג

M. D. Kuczyński

28 Zawadzka 28.

אונזערע ווערטע פריינד

יאקוב דרוקער און פרוי

צום געבורט פון זייער **טעכטערל**

ווינשען מיר א הארציגען מזל-טוב

און א גרינגע דערציהונג

דוד זילבערבערג און פרוי

בנימין זילבערבערג

פ. וויינטרויב.

צו דער פערלאבונג פון אונזער ליבע טאכטער

פרל. נאדזשא קאלסקא

מיט ה' שמואליק הערשקאוויטש

גראטולירען מיר הארציג

און ווינשען א גליקל כע צוקונפט.

עלטערן און ברידער.

מזל-טוב!

ווינשען מיר אונזער לאנגיעהריגען מתפלל און פרעזעס פון דער גמילת-חסדים-קאסע ביי דער שוהל אנדזשעיא 48

ה' אבא רובינאוויטש

צו דער חתונה פון זיין זוהן

דוד מיט פרל. **שרה רובינאוויטש**

די מתפללים און פערוואלטונג פון דער גמילת-חסדים-קאסע.

אויפפאדערונג

צו אלע דאמען-מאגאזין-שניידער-מייסטער אין לאדז!

צו קומען אין פעראיין מארגען, שבת, דעם 15/4 ד. י. פונקט 4 נאכמיטאג צו א דרינגענדער

אלגעמיינער פערזאמלונג

אויף וועלכער ס'וועט בעהאנדעלט ווערען א רייהע וויכטיגע פאק-פראגען. קיינער טאר נישט פעהלען. — דערמאן דיין חבר וועגען דעם. יעדער איינער דארף קומען און מיטנעמען מיט זיך נאך איינעם.

די פערוואלטונג פון

דאמען-מאגאזין-שניידער-מייסטער-פעראיין

אין לאדז, פאמארסקא 53.

1965

אכטונג, לוין-וועבער! און צווירנער!

דער פערבאנד פון לוין-וועבער, צווירנער און שליכטער מאכט דערמיט בעקאנט, אז די אלגעמיינע

ארגאניזאציאנס-פערזאמלונג

וועט פארקומען מארגען, מוצאי שבת קודש ד. 15 אפריל, פינקטליך 8 א זייגער אווענד אין לאקאל פון וועבער-מייסטער-פעראיין זשעלאנא 8a.

צוליב דער וויכטיגקייט פון דער פערזאמלונג ווערט געבעטען פינקטליך און צאהלרייך צו ערשיינען.

דער ארגאניזיר-קאמיטעט.

1972

יין כשר לפסח

ווער עס וויל הנאה האבען פון זיין געלד און א אמת'ן עונג יום-טוב זאל זיך איבערצייגען, אז נאר ביי דער פירמע „ראגרעס" אינהאבער זלמן גוטער בעקומט מען גוטען און ביליגען

ראדזינען-ווייז און מעהד כשר לפסח

א קווארט מאשטש ראדזינקאווע	2,00 — א באטשינקע	1,45
א קווארט נומער 6	— 2,25 — א באטשינקע	1,60
א קווארט נומער 7	— 2,55 — א באטשינקע	1,80
א קווארט נומער 8	— 2,80 — א באטשינקע	2,00

א פלאש גוטען מעהד 2,00 זל.

אויך אלע אנדערע סארטען וויין און מעהד צו ביליגע פרייזען.

ווייז- און מעהד-פאבריק

פירמע **„פראגרעס"**

אינהאבער: זלמן גוטער

הורט-פערקויף: אלטער-מארק 2

אנצעל-פערקויף: אלטער-מארק 1 טעל. 82-184

אלע סארטען **וויין** און **מעהד** פון אונזער פירמע ביי ה' פולווערמאכער, גרינער-מארק 6.

געגעז רעווידירעז די טראַקטאַטעז האָט מעז נעכטעז גערעדט איז ענגלישעז פּאַרלאַמענט

לאָנדאָן, 13. (ספּ. טעל.) אויף דער הײַנטי־גער זיצונג פון ענגלישען פּאַרלאַמענט האָט דעפּ. אַטלעי אין נאָמען פון דער אָפּאָזיציע פון דער לייבור פּאַרטיי געהאַלטען אַ רעדע וועגען דער איצטיגער לאַגע אין דער וועלט.

איין אָנהייב האָט ער אָנגעוויזען אַז זיין פּאַר־טיי איז געגען דעם פּאַקט פון 4 מלוכות, ווייל לויט דעם דאַזיגען פּלאַן זאָל די וועלט רעגירט ווערען דורך גרויסע מלוכות.

מאַקדאָנאַלד האָט אין זיין רעדע פעסטגעשטעלט אַז די פראַגע וועגען רעווידירען די טראַקטאַטען איז אַרומגערעדט געוואָרען נאָר צוליב דעם, כדי עס זאָ־לען רעווידירט ווערען די טראַקטאַטען וואָס זענען נויטיג צו דערהאַלטען דעם שלום, אָבער נישט מחוץ דער פעלקער־ליגע, נאָר דורך איהר פערמיטלונג.

די קליינע מלוכות וועלען האָבען דיזעלבע רעכט ווי די גרויסע מלוכות.

זיין רעדע איז איבערגעריסען געוואָרען דורך אַ פערטיעטער פון דער קעניגליכער קאָמיסיע, וועל־כער האָט מיטגעטיילט אַז דער ענגלישער קעניג האָט בעשטעטיגט דעם געזעץ־פּראָיעקט צו

פערבימען דעם אימפּארט פון סאָוויעטען־פערבאַנד

סיר דזשאָן סימאָן האָט אָפּגעגעבען אַן ערקלע־רונג אַז די בעשולדיגטע ענגלישע אינזשעניערען אין מאָסקווע האָבען נישט געהאַט קיין שום בעצי־הונגען מיט דעם ענגלישען שפּיאָנאַזש־דינסט.

נאָכדעם האָט ער אויסגעדריקט זיין אויפרעגונג צוליב דער טראַקטירונג פון די דייטשען לגבי די נאַציאָנאַלע מינדערהייטען.

סיר טשעמבערלען האָט ערקלערט:

אַ רעוויזיע פון טראַקטאַטען בעדייט אַ געפאַהר, וואָס עס דאַרף נישט אַרויסזאָגען קיין שום מלוכה־מאַן, און וואָס דאַרף נישט פיגורירען אין דער־גראַם פון קיין שום רעגירונג, אַזוי לאַנג ווי עס איז נישט אונטערשטראָכען אין וואָס פאַרא גרעניצען אַזאַ רעוויזיע איז מעגליך.

סיר מוזען צוערשט זעהען פאר דליכע דייטשען

דייטשען וועלכע זאָלען קענען שאַפען זיכערקייט פאַר זיך און פערזיכערען אַנדערע, דייטשען וועלכע קע־נען פערזיכערען ביי זיך אַלע נאַציעס, וועלכע וואוינען ביי זיי.

טשעמבערלענס רעדע איז שטאַרק אַפּלאָדירט געוואָרען.

אַ שטאַרקען רושם האָט אַרויסגערופען די רע־דעס פון די יודישע דעפּוטאַטען דזשעמער און באַר־טאַן, וועלכע האָבען אַפּעלירט צו דער ציוויליזירטער וועלט וועגען

שיצעז די יודען געגען די היטלערים־טישע אכזריות

לאָרד טשערטשיל האָט גערעדט וועגען רעווי־דירען די טראַקטאַטען און האָט געזאָגט אַז די איצ־טיגע אינטערנאַציאָנאַלע טראַקטאַטען זענען גע־שטיצט אויף די יסודות פון זעלבסטשטענדיגקייט פון די פעלקער און האָבען פעסטגעשטעלט די גרע־ניצען אויף אַ גערעכטען אופן.

איך האָף, אַז פוילען וועט שטענדיג זיין פריי און פריילעך ווי יעצט.

דער קאָרידאָר איז כמעט אויסשליס־ליך בעוואוינט דורך פּאָלאַקען

און האָט פאַר דער צוטיילונג פון פוילען אינגאַנצען געהערט צו פוילען.

אַזוי זעהט אויס די טאָגאַל־טאַבלעטקע

אויסערליך אונטערשיידעט זיך די טאָגאַל־טאַבלעטקע נור מיט די אויסגעפּרעגטע שוצמאַרקע, וואָס אָנבעלאַנגט אָבער איר כע־מישען צוזאַמענשטעל און הייל־ווירקונג איבערשטייגען די טאָ־גאַל־טאַבלעטקעס בעדייטענד אַנ־דערע הייל־מיטעל. איבער 6000 דאָקטוירים דאַרונטער אַסך בע־ריהמטע פּראָפעסאָרען האָבען מיט אָנערקענונג בעשטעטיגט די גוטע ווירקונג פון טאָ־גאַל. די טאָגאַל־טאַבלעטקעס ווירקען שנעל און גוט ביי רעוומאַטישע שמערצען, פּאָדאַגרע, נערווען־ און קאָפּ־שמערצען, גריפּע און ערקעלטונגען. אין אַלע אַפּטייקען.

Togal

ווענען יודעז האָט פּאַפּעז נישט גערעדט איז וואַטיקאַן
פּאַפּענס ערקלערונג וועגעז זייז וויזיט ביים פּויפּסט

בערלין, 13. (ספּ. טעל.). פון רוים איז מען מודיע: אין אַ געשפּרעך מיט דייטשע זשורנאַליס־טען האָט וויצע־קאַנצלער פּאַפּען אָפּגעלייקענט די ידיעות אַז זיין קאָנפערענץ אין וואַטיקאַן האָט גע־האַט אַ שייכות מיט דער פראַגע וועגען קאָנקאָר־דאַט צווישען דייטשלאַנד און וואַטיקאַן. אָדער וועגען שאַפען אַ נייע קאַטוילישע פּאַרטיי אין דייטשלאַנד. עס איז אויך נישט בערירט געוואָרען די יודען־פראַגע אין דייטשלאַנד.

אין שמועס מיט'ן פּויפּסט האָט פּאַפּען איהם שעהענישען אין דייטשלאַנד און עס האָט זיך אַרויס־געשטעלט אַז דער פּויפּסט איז אויסגעצייכענט איבער־נאָר פאַרגעשטעלט דעם פּאַקטישען גאַנג פון די גע־פּאַרמירט.

פּאַפּען האָט פעסטגעשטעלט אַז זיין וויזיט אין וואַטיקאַן האָט געטראָגען אַ פּריוואַטען כאַראַקטער.

מוסאָליניס פּלאַן רופט פּאַפּען אַן „אַ גענאַלע קאָנצעפּציע".

איטאַליענישער פאַשיזם און היטלעריזם זענעז נאָהענטע קרובים

רוים, 13. (ספּ. טעל.) אויף אַ איטאַליענישע פּרעסע־קאָנפערענץ האָט פּאַפּען און געהרינג אונ־טערגעשטראָכען אַז די דייטשען האַלטען פולשטענדיג אונטער מוסאָליניס אידעען. ווייטער האָט ער גע־רעדט וועגען קרובה־שאַפט צווישען איטאַליענישען פאַשיזם און היטלעריזם. די היטלעריסטישע רעוואָלוציע וואָלט נישט מעגליך געווען אָהן ביישפּיל פון איר טאַליען.

היטלעריסטעז שטעכעז אויס א יוד די אויגעז
יודישע בעאַמטע פאר עדות זאגעז פערמשפּט אויף 8 חדשים תּפיסה

בערלין, 13 (יט"א טעלעגראַפיש)

די יודישע ביוראָ־בעאַמטין האַמערשלאַג איז פערמשפט געוואָרען אויף 8 חדשים תּפיסה, זי איז אָנגעקלאָגט געוואָרען אין פּראָפּאַגאַנדע געגען דעם איצטיגען היטלער־רעזשים. איהר חטא בעשטעהט אין דעם, וואָס זי האָט עדות געזאָגט, אַז זי האָט געזעהען ווי היטלעריסטען האָבען ביי א יוד אויסגעשטאָכען די אויגען.

פ. ק. א.
אַפּטיילונג
אין לאָדז
ערטיילט פונם 1-טן אַפּריל 1933 י.
הלוואות אויף משכּנות פון ווערט־פּאַפּירען
אויף זעהר גינסטיגע בעדינגונגען.

לאָדזער יודיש קאַמעראַל־טעאַטער
„אַראַראַט"
קינסטלערישע לייטונג: משה בראָדערזאָן

אין ניי רעמאָנטירטען זאַל פון
„מאַנטיפּעטער"
43 זאַכאָדניאַ 43

צום ערשטען מאָל אין לאָדז!

היינט, פרייטאָג, 2 פאַרשט.: אָנפאַנג 8 און 10 אָוונט
מאָרגען, שבת, 3 פאַרשט.: 4 נאָכמ., 8 און 10 אָוונט

געזאַנג־שפּיל אין 2 טיילען 8 בילדער

מילי מילאַם

פון משה בראָדערזאָן און דוד הערמאַן.
רעזשי: דוד הערמאַן.

ראָלען־פערטיילונג:
שקר און בלאָף (מאַלווינאַ ראַפּעל / (שיינע מרים
שמעלקע קנעפּל ש. דזשיגאַן
בעריש לעכל ד. בירנבוים
חי' שרה מאַשע פּעטערמאַן

רבּי (ש. גאָלדשטיין
רעוואָרענד (
ליטוואַק (יואל בערגמאַן
לעמעלע לאַק (
טערקישע רעקלאַמע (לילי ליאַנאַ
שרעטעלע (

רייזעלע – ליזאַ שלאָסבערג
נעסטל־רעקלאַמע ראָמאַ שאַכעט
קאָנדוקטאָר – יחיאל אַלטמאַן

דעקאָראַציעס: קאַראָל היללער.
מוזיק: הערץ רובין.

פּאָסטאַרטוס, פּרייקאַרטען און הנחה־בילעטען אונגילטיג
בילעטען צו בעקומען ביי דער קאַסע פון טעאַטער.

עפענען די טויערן פון א״י און פון ענגלאנד פאר די יודישע פליטים פון דייטשלאנד

פאדערען דעפוטאטען איז ענגלישען פארלאמענט

לאנדאן, 13 (יט״א טעלעגראפיש)

אין ענגלישען פארלאמענט, האט דעפ. טשעמבערלען, הערבערט סעמועל, נאטאן א. אנד. אריינגעטראגען א פארשלאג, צו עפענען די טוירען פון ארץ-ישראל פאר די יודישע פליטים פון דייטשלאנד.

אנדערע דעפוטאטען האבען געפאדערט, מ׳זאל זיי אהן שוועריגקייטען אריינלאזען אין ענגלאנד.

דער אויסערען-מיניסטער האט געענטפערט. אז די ענגלישע רעגירונג קען נישט אינטערווינירען פאר נישט קיין ענגלישע בירגער. ער איז אבער בעאויפטראגט געווארען פון דער רעגירונג אנצווענדען לגבי די יודישע פליטים געוויסע הנחות. ס׳ווערט אויך ארגאניזירט א גרויסע הילף-אקציע פאר די יודישע פליטים פון דייטשלאנד.

ד״ר ארלאזאראוו אינטערוועניערט ביים הויך-קאמיסאר

וועגען די יודישע ענטלאפענע

ירושלים, 13. (ספ. טעל.) ד״ר ארלאזאראוו האט אינטערוועניערט ביים הויך-קאמיסאר אין פאלעסטינע וועגען פערלייכטערען פאר די יודישע פליטים פון דייטשלאנד אריינצוקומען אין ארץ-ישראל. די טעג זאל דער ענין בעשלאסען ווערען.

— 1. —

פריהער דארפען די דייטשע איינפיהרען גלייכבערעכטיגונג ביי זיך

האט מען געזאגט אויף א פראטעסט-מיטינג פון דער לייבור-פארטיי אין לאנדאן

לאנדאן, 13: (ספ. טעל.) אין אלבערט-האל אין לאנדאן, איז פארגעקומען א גרויסע פראטעסט פערזאמלונג געגען דער היטלער-רעגירונג, ארגאניזירט דורך דער לייבאר-פארטיי און טרעד-אוניאן.

אלס רעדנער זענען ארויסגעטרעטען א רייה אנגעזעהענע טוער פון דער לייבאר-פארטיי. ווי לאנסבורי, לעווי-ענס א.א. וועלכע האבען געזאגט, אז די דייטשען וועלכע פאדערען גלייכבערעכטיגונג אין געגנף דארפען פריהער איינפיהרען גלייכבערעכטיגונג ביי זיך און אהן דעם קאן נישט זיין קיין רייד וועגען רעווידירען דעם ווערסאילער טראקטאט

——=):O:(=——

די אקציע פון דער יודישער אקאדעמישער יוגענד אין פוילען

נעגען די היטלעריסטישע רדיפות אין דייטשלאנד

ווארשא, (יט״א) צוליב די דויערנדע רדיפות אויף יודען אין דייטשלאנד און איבערהויפט געגען דער יודישער ארבייטענדיגער אינטעליגענץ, האט דער צענטראל קאמיטעט פון די יודישע אקאדעמישע פעראיינען אין פוילען אויפגעפאדערט אלע אוניווערזיטעטס-צענטרען צו פערשטארקען די פראטעסט-אקציע. דער פראטעסט דארף זיך אויסדריקען אין באיקאטירען די דייטשע הויכשול, דייטשע סחורות און אין איינארדנען מאניפעסטאציעס געגען די יודען-פערפאלגונגען. צו דעם צוועק דארף געפיהרט ווערען א געהעריגע פראפאגאנדע צווישען דער יודישער אקאדעמישער יוגענד און דער יודישער אינטעליגענץ — צווישען ארוואקאטען, דאקטוירים, אינזשיניערען א.א.וו.

ראטענוי - דענקמאל בעזייטיגט

אלע יודישע רעיענטען בעזייטיגט פון די אמטען

בערלין, 13 (יט״א טעלעגראפיש)

דער ראטענוי-דענקמאל איז אויף א פעראָרדנונג פון דער פאליציי בעזייטיגט געווארען.

די יוסטיץ-מאכט האט ארויסגעגעבען א פעראָרדנונג, אז אין אלע ערטער וואו ס׳איז דא בלויז א יודישער רעיענט, זאל ער נישט קוקענדיג דערויף בעזייטיגט ווערען.

היטלער איז מינכען

בערלין, 13. (ספ. טל.)

היטלער איז נעכטען אינדערפריה אנגעקומען קיין מינכען.

אריער-פאראגראף שויז אנגעווענדעט

פון דייטשען פרעסע-בונד

בערלין, 13. (יט״א טעלעגראפיש).

דער דייטשער פרעסע-בונד האט איינגעפיהרט דעם אריער-פאראגראף.

א קאטעדרא פאר׳ן פראפ. איינשטיין אין פאריז

פאריז, 13. (ספ. טעל.)

דער פארלאמענט האט בעשלאסען צו עפענען פאר פראפ. איינשטיין א קאטעדרא פאר פיזיק און מאטעמאטיק אויף דער אוניווערזיטעט.

די ענגלישע סאוויעטישע בעציהונגען

לאנדאן, 13. (ספ .טעל.)מאנטאג ענדיגט זיך דער טערמין פון ענגליש-סאוויעטישען האנדעלס אפמאך.

ווי מען אינפארמירט פון מאסגעבענדע קוועלען זענען די ווייטערדיגע האנדעלס-בעציהונגען צווישען די ביידע לענדער אפהענגיג פון אויסגאנג פון מאסקווער פראצעס געגען די ענגלישע אינזשיניערען

123 טוריסטען דערלויבט אויס-צושטייגען אויף... 4 טעג

ירושלים, 13. (יט״א טעלעגראפיש).

די 123 טוריסטען וועלכע די עמיגראציע-מאכט האט נישט דערלויבט ארויפצוזעצען פון דער רומעניש[ע]ר שיף איז דערלויבט געווארען אויסצושטייגען פון דער שיף אויף 4 טעג. זיי וועלען זיך מוזען מעלדען אין דער פאליציי.

Pod protektoratem Polsko-Amerykańskiej Izby Handlowej

Wycieczka na Światową Wystawę do Chicago Okrętami Linji Gdynia-Ameryka

3 czerwca b. r.
10 czerwca b. r.
17 czerwca b. r.
25 sierpnia b. r.

Bliższe informacje i prospekty w Polsko-Amerykańskiej Izbie Handlowej w Warszawie, Nowy Świat 72. Zamawianie miejsc w biurach Linji Gdynia-Ameryka w Warszawie, ul. Marszałkowska 116, oraz we Lwowie, Krakowie, Rzeszowie i Gdyni.

Ceny biletów od zł. 1975.—

REWJA DOROBKU WSPÓŁCZESNEJ CYWILIZACJI

יין כשר לחג הפסח

ווער עס וויל הנאה האבען פאר זיין געלד און האבען אנ׳עונג יום טוב זאל קומען צו דער בעקאנטער וויין-פירמע

בריסטאווסקי, בזשעזשינער 9

וואו מ׳בעקומט ביליגען און גוטען וויין.

א פלאש גוטן וויין כשר לבפה״ג פון 1.30 א פלאש

א פלאש מעהר פון 1.40

א פלעשעל שפירט של פסח פון 2 זל.

קומט און איבערצייגט אייך!

מיט אכטונג יחיאל מאיר בריסטאווסקא

9 בזשעזשינער 9

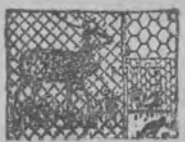

Druciane ogrodzenia plecionki i tkaniny po bardzo zredukowanych cenach poleca firma RUDOLF JUNG

Łódź, Wólczańska 151, tel. 128-97.
Rok założenia 1894.

DR.
Józef Wajnsztok
אינערליכע קראנקהייטען
וואוינט יעצט ציגעלגאס 30
(ווזשאחי שטאמישען מעאטער). טעל. 102-02

שילדען
אלער ארט
פון פיינסטער אויספיהרונג. לאקירט, מאלערן, סאליד, שנעל און ביליג ביים שילדען-מאלער
מ. דזיאלאשינסקי,
5 שוו. יאקובא 5
בעמערקונג: נעהמט אן אויך קליינע ביליגע ארבייטען.

רעטשניצע
זגערזשער 17
נעהמט אן קראנקע אין אלע ספעציאליטעטען
פון 9 פריה ביז 7 א זייגער אוונט.
וויזיט 3 זל.

שטריקמאשינען
געלעגענהייט פון נייע אנגעבויכטע אויפספעקויף ... טיילונגען און ... האנר-אכטשלאס ... מאשינען צו אויסנאהמס-ביליגע פרייזען
אינפארמען טעל. 193-87. 1945

Dr.med. J.SCHORR
פון IWONICZ
ספעציאליסט
פאר האריק און סקלעראזע-קראנקהייטען
וואוינט יעצט אין לאדז
גדאנסקא 11 טעל. 226-85
נעמט אן טעגליך פון 4–6 נאכמיטאג.

Zakład fryzierski Damsko-męski
וואס עקזיסטירט 20 יאהר.
גוטע קונדשאפט, צוליב׳ן ענדערן פון געשעפט איז פון זאפארט ביליג צו פערקויפען זאווי וואוינונגען 2 צימער און קיך זעהר ביליג דירה-געלד אפצוגעבען. צו ערפאהרען אין אדמ. פון דער צייטונג.
1943

Praca zapewniona.
Wyuczam szydełkowania haftów ręcznych i maszynowych weneckiej roboty filet
KAUFMANOWA
16 Zgierska 16
u p. Majerowicza prawa oficyna, I piętro (dawn. Piotrkowska 18)
1956

DR. MED.
M. Glazer
הויט און ווענערישע קראנקהייטען
וואוינט יעצט אויף
ZACHODNIA 64
Telefon 185-49
נעהמט אן פון 12 ביז 2 און פון 7 ביז 8.30 אוועגד.
1697
זונטאג און פייערטאג פון 10 ביז 12 מיטאג

Dr. med.
HALTRECHT
ספעציאל-ארצט פאר הויט-און געשלעכטס-קראנקהייטען
פיעטריקאווער 10, טעל. 245-21
נעמט אן פון 8 ביז 11 פריה, פון 1—2 מיטאג און פון 5—9 אוונט. זונטאג פון 10—1 בייטאג
אלע ארט אנאליזען.
פאר ארבייטסלאזע רעטשניצע-פרייזן

Lek. dent.
L. GECOWOWA
נעהמט אן זשעלאנא 3 1-טער שטאק, פראנט טעל. 131-91
1909
פון 11—1 און פון 3—8 אוועגד.
פריהער אין דער רעטשניצע („Wita“

Dr. med.
M. TAUBENHAUS
פרויען-קראנקהייטען און אקושעריע
זגערזשער 11, טעל. 246-09
נעהמט אן פון 4—8 אוועגד.
1789

צוליב ליקווידאציע מעבעל
קען מען בעקומען פון די נייעסטע מאדעלען מיט 50% ביליגער
נאר אין „MIRAGO“ Narutowicza 4, front, 1 p. tel. 241-73

Doktór
ŁAGUNOWSKI
powrócił
Piotrkowska 70
i róg Traugutta
Tel. 181-83.
choroby skórne weneryczne imoczopłciowe
Gabinet Roentgenoleczniczy.
Przyjmuje od 8^{30} do 10 1 — 2^{10}, od 6 do 8^{30} w w niedziele i święta od 10—1.
Oddzielna poczekalnia dla pań.

ס׳ווערט געברויכט א קאמאשען-מאכער-געזעלן א מאשינער.
צו ערפאהרען אין שיך-געשעפט שרודמיעסקא 6, גרינבערג

לעכער
צו וועש, לעצלער צו הויזען און עקספארט ווערען אויסגענייט ביי:
נארדמאן,
שרודמיעסקא 8.
ספעצ. אויף הענטשקעס

ענדליך איז פערשוואונדען מיין פערעלטערטער אדטשיסק
ווייל „Lebewohl“ איז אנ׳אונגעוועהנליך מיטעל.
צו פערלאנגען אין אלע אפטייקען און סקלאד-אפטעטשנעס אויסדריקליך „LEBEWOHL“.
אינלענדישע אויסארבייטונג.

אוועק מיט אונזער פיינד!
קאראלוכען, פרוסאקעס און אלערליי ווערים — דאס זענען די פערשפרייטער פון אנשטעקונג און פערשידענע אנשטעקענדע קראנקהייטען.
מ׳דארף זיי גרינדליך פערניכטען מיט דער הילף פון ערפאלגרייכען און ראדיקאל מיטעל ווי עס איז
„FLURIN“
צו פערלאנגען אין אלע אפטייקען און סקלאד-אפטעטשנעס.
1675

לאמפען
אלער ארט אין די שענסטע און נייעסטע מאדעלען אייגענע אויסארבייטונג, עמפפעהלט דאס רענאמירטע
לאמפען-געשעפט
A. I. Eisner S^{cy}
פאלודניאווא 25, טעל. 178-74.
ביליגסטע פרייזען -:- גוטע בעדינגונגען
פיהרט אויס בעשטעלונגען לויט אויסדערוועהלטע צייכנונגען.
פיהרט אויס זעמטליכע רעפאראטורען.

דער קאנצערן פון די פיר מלוכות

וואס דארף „אפהיטען דעם שלום אין אייראפא“

פון זינט מאקדאנאלד איז געווען אויף בעזוך אין רוים, געפינט זיך די אינטערנאציאנאלע כאלי־טיק אונטערן צייכען פון דעם אזוי גערופענעם „פאקט פון פיר“.

וואס איז דאס פאר א פאקט, און וואס בע־שטעהט זיין בעדייטונג און וואס פאר אן איינפלוס קאן ער האבען אויפ׳ן גורל פון אייראפע?

מוסאליניס פראיעקט פון „פאקט פון די פיר מלוכות“ האט דעם ציל צו פערטיעען דעם אונ־טערגייענדיגען אויטאריטעט פון פעלקער־בונד דורכן אויטאריטעט פון פיר אייראפעאישע מלוכות, וועלכע דארפען אין דער צוקונפט דעצידירען וועגען גורל פון גאנץ אייראפע. די דאזיגע מלוכות דארפען זיין: פראנקרייך, ענגלאנד, איטאליען און דייטשלאנד. דער ציל פון דעם בונד דארף, פערשטייט זיך, זיין דאס אפהיטען דעם שלום אין אייראפא. אהן דער דאזיגער דעקאראציע ווערט אין אייראפע נישט געמאכט קיין שום פאליטיק. היטלער אליין היטער פון אייראפעאישען שלום: קיין פרעכטיגערער בילד קאן מען זיך גארנישט אויסמאלען.

אין דער אינטערנאציאנאלער פאליטיק שפילען ליבע און סענטימענט קיין שום ראלע נישט, עס גייט שטענדיג וועגען עפעס א רעאלען אינטערעס. יעדער פון די אנטיילנעהמער שטעלט שטענדיג די פראגע: וואס וועל איך דערפון האבען? מען דארף דעריבער אנאליזירען, וואס עס ערווארטען פון דעם פאקט די מלוכות, וועלכע דארפען צו איהם צוטרעטען.

קודם כל איטאליען. וואס האט געבראכט מוסא־ליניך צו דער איניציאטיווע פון אזא פאקט? פארוואס וויל מוסאליני שליסען א בונד מיט פראנקרייך, וועלכער איטאליען האט באך א רייהע נישט ער־לעדיגטע חשבונות? דאס איז דערפאר, ווייל איטאל יען וויל קריגען פרייע הענד אויפ׳ן אדריאטישען ים, און ערלעדיגען זיך מיט יוגאסלאוויען. עס בעדייט אבסאלוט נישט, אז דער קאמף מיט פראנק־רייך הערט אויף, דער קאמף ווערט נאר אפגעלעגט אויף א גרעסערער צייט. פאר׳ן פרייז פון יוגאסלאוויען בעקומט פראנקרייך מאראטאריום.

איצט לאמיר בעהמען דייטשלאנד. דער פרייז פאר וועלכען דאס היטלעריסטישע דייטשלאנד וויל מיטארבייטען „פאר׳ן שלום פון אייראפא“ איז די רעוויזיע פון די פוילישע גרעניצען, דאס בעדייט נישט, אז היטלער רעזיגנירט פון רעוואנש לגבי פראנקרייך. די פראטעסטיעס ווערען באר פראלאנ־גירט ביז צו דער צייט, ווען מען וועט האבען זיך ערלעדיגט מיט פוילען. די „נאציאנאלע רעגירונג“ פון דייטשלאנד זאגט צו איטאליען אונטערצושטיצען איהרע פלענער אויפ׳ן אדריאטישען ים. ענגלאנד זאגט מען צו צוצוטרעטען צום אנטי־סאוויעטישען בלאק, פראנקרייך ווערט צייטווייליג בעקומען זיכער־קייט פון די גרעניצען. פאר דעם אלעמען דארף דייטשלאנד בעקומען נישט מעהר און נישט ווע־ניגער, ווי די רעוויזיע פון פוילענס גרעניצען.

איצט לאמיר נעהמען ענגלאנד. מוסאליניס פלאן האט געפונען א הייסען אנהענגער אין מאקדא־נאלדען און אט פארוואס. זייט פיל יאהרען בעמיהט זיך ענגלאנד אומזיסט צו שאפען אן אנטי־סאוויעטי־שען בלאק, וואס זאל האלטען אין שאך די סאוויעטען אויפ׳ן אזיאטישען קאנטינענט. דער ביז־איצטיגער דייטש־רוסישער בונד האט געמאכט אונמעגליך אזא קאנצעפציע. דער פאקט פון די פיר בעזייטיגט די דאזיגע שטערונג. אבער נישט בלויז דאס. ענג־לאנד איז קיינמאל נישט געפעלען געווארען די איבערהאנד פון פראנקרייך אין אייראפע, און די ראהמען פון פעלקער־בונד האט פראנקרייך, וועלכע שטיצט זיך אויף איהר בונד מיט די קלענערע מלוכות און אויף איהר גרויסער מיליטערישער און פינאנציעלער קראפט, געשפילט די ערשטע ראלע אין אייראפע.

אין די ראהמען פון „קאנצערן פון די פיר“ הערט פראנקרייך אויף צו ווערען דער דעצידירענדער פאקטאר. דאס וועט זיין א בונד פון מלוכות, וואס האבען צווישען זיך נישט־אויסגעגליכענע אינטערע־סען און אין דאזיגען בונד וועט ענגלאנד קענען שפילען די ראלע פון אן ארביטער.

און פראנקרייך? פאר וואס פאר א פרייז דארף פראנקרייך אריינטרעטען אין דעם „קלוב פון די פיר“? פאר׳ן פרייז, וואס היטלער וועט צייטווייליג לאזען צורוה די פראנצויזישע גרעניצען. דער בע־האלטענער ציל פון דעם דאזיגען פאקט איז דער געמיינזאמער ווילען פון איטאליען, דייטשלאנד און ענגלאנד אוועקצונעהמען ביי פראנקרייך די ראלע, וואס זי האט ביז איצט געשפילט אין אייראפע. צי וועט פראנקרייך הערויף איינגעהען? ביז־איצט איז די שטעלונג פון פראנקרייך געווען א וואקעל־דיגע. מען דארף רעכענען, אז דעם פאקט אין זיין איצטיגער פארם וועט פראנקרייך נישט אננעהמען.

קרעם „COLIBRI“ פלעגט און מאכט דעליקאט די הויט.
„MENTA“ פאסטא, עליקסיר, פראשעק צו די ציינער
בירקען־וואסער צו פלעגען די האר
קעלנישע און בלומען־וואסער, מואלעטע־זייפען און פערפומען
פון דער פערפומעריע־פאבריק אינה.: הערמאן לאנגע א.פ. „Dralle“ w Warszawie

פארשטעהער פון אלע גרויסע פארטייען אין בעלגיען

פראטעסטירען געגען יודען־פערפאלגונגען אין דייטשלאנד

בריסעל, (יט"א) דא איז פארגעקומען א גרויסער פראטעסט־מיטינג געגען די רדיפות אויף יודען אין דייטשלאנד, אויף וועלכען עס זענען ארויסגעטרעטען מיט רעדעס פראפ. בארדע, רעק־טאר פון דעם בריסעלער אוניווערזיטעט באגארט, דער געוו. קאטוילישער מיניסטער קראקער, דער געוו. ליבעראלער מיניסטער באוועס, דער סאציא־ליסטישער פיהרער פראפ. דע ברוקער, סענאטאר שפעיער און דער פרעזידענט פון פערבאנד פון די פראטעסטאנטישע קירכען שינסא א חוץ דעם האבען פיל פערזענליכקייטען צוגעשיקט צושטימונגס־בריף, צוו. אנד. דער געוו. פרעזידענט פון סענאט מאגעס און דער בירגערמייסטער פון בריסעל מאקס

אין דער פערזאמלונג האט זיך בעטייליגט אן עולם פון איבער 5000 מאן. אן ענליכע פער־זאמלונג איז פארגעקומען אויך אין ליעזש.

די שטייגענדע היטלעריסטישע בעוועגונג אין זיבענבירגען

בוקארעשט. (יט"א) די רומענישע פרעסע אלארמירט לעצטענס וועגען דער שטיי־גענדער היטלעריסטישער בעוועגונג אין זיבענבירי־גען. די רעגירונג ווערט אויפגעפאדערט צו ווא־רענען די דייטשען אין רומעניען, זיי זאלען נישט געהען אויף דעם גליטשיגען וועג פון געפעהר ליכע אוואנטורעס און זאל אין קיין פאל נישט שטערען די רוה און ארדנונג אין לאנד. גרויס אונצופרידענהייט רופט ארויס די שטעלונג פון די פיהרער פון דער דייטשער פארטיי אין רומענישען פארלאמענט, וועלכע חבר׳ן זיך שוין אפען מיט די היטלעריסטען אין זיבענבירגען.

דער פיהרער פון די דייטשע היטלעריסטען אין זיבענבירגען פאבריציוס האט לעצטענס בע־זוכט דעם פרעמיער ד"ר ווײדא־וואעוואד צוזא־מען מיט צוויי פארשטעהער פון דער דייטשער פארטיי.

תפילות אין די ענגלישע קירכען פאר די פער־פאלגטע יודען אין דייטשלאנד

לאנדאן. (יט"א) דער ארגאן פון דער אנגליקאנישער קירכע „משורטש אף אינגלענד ניוס־פעפער“ האט פערעפענטליכט א לענגערען ארטי־קעל, אין וועלכען עס ווערט פעסטגעשטעלט, דאס נישט קוקענדיג אויף די צאהלרייכע הכחשות אונ־טערליגט נישט קיין צווייפעל, אז די יודען אין דייטשלאנד ווערען טיראניזירט אונטער היטלעריס־טישען רעזשים, די צייטונג שרייבט, דאס אויב די דייטשע רעגירונג וויל זיך נישט פולשטענדיג דיסקרעדיטירען, מוז זי גלייך אפשטעלען די רדי־פות אויף יודען. די צייטונג טיילט אויך מיט, אז אין ענגלישע קירכען ווערען אפגעריכט תפילות פאר די פערפאלגטע דייטשע יודען.

אפפלאנגען פון דער יוד. דע־מאנסטראציע געגען דייטשען קאנסולאט אין אנטווערפען

אנטווערפען, (יט"א) דער דייטשער קאנסול אין אנטווערפען האט אנגעקלאגט די אר־גאניזאטארען פון פראטעסט־מיטינג, נאך וועלכען עס האט זיך, ווי בעקאנט, פארמירט א דעמאנ־סטראציע צום דייטשען קאנסולאט, אז יודישע דע־מאנסטראנטען זאלען האבען געווארפען שטיינער, אויסגעהאקט די שויבען אין קאנסולאט.

ארטאפעדישער אנשטאלט
פראטעזען, גארסעטע, אר־טאפעדישע אפאראטען אלער ארט, לייכטע פלאט־פוס־איינלאגען געגען פיס־שמערצען אלס נאך גיפס־אבדרוק.
Dr. med. Lubicz u. Villy Simonović
פיעטריקאווער 119, טעל. 231-81.

DOKTOR
H. WOŁKOWYSKI
צעגעלניאנא 4, טעל. 216-90
ספעציאל־ארצט פאר הויט־ און ווענערישע קראנקהייטען, מענער־שוועכע. אלע ארט אנאליזען, עלעקטראטעראפיע, בעהאנדלונג מיט קווארץ־שטראהלען.
נעמט אן פון 8–2 און פון 5–9 אווענד.
בעזונדער ווארטע־צימער פאר פרויען.

Dr. med. H.LUBICZ
ספעצ. פאר הויט, ווענערישע און געשלעכטס־קראנקה.
צעגעלניאנא 7, טעל. 141-32.
נעהמט אן פון 8–10 פריה, פון 12–2 נאכמ. און פון 5–8 אווענד, זונטאג פון 9–11 בייטאג.

דאס לעבען אין ארץ־ישראל

(לעצטע ידיעות פון דער יודישער טעלעגראף אגענטור)

דר. וויקטאר יאקאבסאן וועגען זיין בעזוך אין א"י

ירושלים דער פאליטישער פארשטעהער פון דער יודישער אגענץ אין גענף דר. וויקטאר יאקאבסאן האט שוין פערלאזען ארץ־ישראל, וואו ער האט פערבראכט 2 וואכען. פאר זיין אבפאהר האט דר. יאקאבסאן אבגעהאלטען א קאנפערענץ מיט׳ן הויך־קאמיסאר סער ארטור וואוקאפ, מיט וועלכען ער האט ארומגערעדט א רייהע פראבלע־מען, וואס זענען נוגע דעם א"י־מאנדאט.

אין א געשפרעך מיט׳ן יט"א־פארשטעהער האט דר. יאקאבסאן ערקלערט, אז ער האט נישט געזעהן ארץ־ישראל אין משך פון 20 יאהר און פאר דער צייט האט דאס לאנד געמאכט ריזיגע פארשריטען. עס איז פערוואנדעלט געווארען אין א נייע לאנד. בעת אלע לענדער זענען בעהערשט מיט דעפרעסיע און דערשלאגענהייט האט דר. יאקאבסאן פעסטגעשטעלט אין א"י א פרעהליכע שטימונג, הגם דער ישוב שטעהט נאך אין אנבליק פון ערנסטע פראבלעמען.

פראוורטיילט 8 אראבער, וועלכע האבען אין פע־ברואר ה.י. ארויסגעריסען ביי נהלל 9000 בוימער־פלאנצונגען צו 6 חדשים תפיסה יעדערער. נאכ׳ן אפקומען די שטראף וועלען די בעשולדיגטע זיך געפינען אין משך פון א האלב יאהר אונטער פא־ליציייאישער אויפזיכט.

נייע אויסגראבונגען אין א"י

ירושלים די ארכעאלאגישע עקספעדיציע פון האווארפארד האט ביי דער מיטארבייט פון דער עגיפטישער עקספעדיציע פון פענסילוואניער אוניווערזיטעט אנגעהויבען די אויסגראבונגען אין בית־שמש, וואס ווערט דערמאנט אין שמואל א׳ ו. ביי די אויסגראבונגען זענען בעשעפטיגט 150 אר־בייטער. עס זענען שוין ענטדעקט געווארען מויע־רען, וואס שטאמען פון שפעט־יודישען פעריאד. מען ערווארט, דאס די אויסגראבונגען וועלען ווארפען א ניי ליכט אויף דאס לעבען און קולטור פון דעם לאנד אין צווייטען און ערשטען יאהר־הונדערט פאר קריסטוס׳ן. די אויסגראבונגען זענען אויך וויכטיג פאר דער אלגעמיינער קולטור־גע־שיכטע, ווייל א"י איז דעמאלס געשטאנען אין לעבהאפטע האנדעלס־בעציהונגען מיט עגיפטען און אנדערע לענדער פון מיטעללענדישען ים.

ציוניסטישער פאהן אויף אן א־מעריקאנער שיף

ירושלים אויף דער אמעריקאנער שיף „לאקאניא“, וואס האט געבראכט פון אמעריקא איינינע הונדערט טוריסטען קיין א"י, האט ביים ארייגפאהרען אין חיפה׳ער פארט געפלאקערט די בלוי־ווייסע ציוניסטישע פאהן.

די אראבישע פרעסע בעצייכענט דאס אלס א איבערשרייטונג פון די אינטערנאציאנאלע מנהגים און פראטעסטירט געגען דער האנדלונג פון קאפי־טאן פון אמעריקאנער שיף.

בעשטראפט 8 אראבער פאר פערניכטען יודישע פלאנצונגען

ירושלים דאס ירושלים׳ער געריכט האט

די עלעגאנטסטע מענער־היטען
פון אלע וועלט־מארקען
בעקומט איהר נור
אין ניי־ערעפענטען קאמפארט־איינגעארדנעטען
הוט־געשעפט
— פון —
B. KLAJNBAUM
31 פיעטריקאווער 31
מעסיגע פרייזען! סאלידע בעהאנדלונג!

די פלאפלעריי פון פסיכאפאט

אלס יסוד פון דער יודען-פאליטיק אין איצטיגען דייטשלאנד

כדי צו בעגרייפען די אויסראטונגס-פאליטיק וועלכע די איצטיגע נאציאנאלע רעגירונג אין דייטשלאנד פיהרט אן לגבי די יודען, מוז מען, א חוץ אלע אנדערע סיבות, פאליטיש-דעמאגאגישע ווירטשאפטליכע און א. וו. געהמען אין בעטראכט די פסיכאלאגישע איינשטעלונג צו די יודען פון די איצטיגע מאכטהאבער, און דער ערשטער רייה פון היטלערן און זיינע נאהענטסטע פריינד.

פאר היטלערן איז די יודען-פראגע אייגענטליך נישט קיין פראבלעם, דאס איז א קראנקהייט. פרובט מען זיך בעקענען מיט היטלערס מיינונגען וועגען יודען, דאן מוז מען קומען צו דער איבערצייגונג, אז מען האט דא צו טון מיט א פסיכאפאטאלאגישער ערשיינונג. דער מאן, וועלכער שטייט איצט ביים רודער אין איינער פון די גרעסטע מלוכות, איז קראנק אויפ'ן באדען פון די יודען. ער ליידט אויף פערפאלגונגס-מאניע, און דער אביעקט, וואס רופט ביי איהם ארויס די מאניע, זענען די יודען. ער זעהט זיי אומעטום, ער איז פון זיי ארומגערינגעלט, די פערפאלגען איהם ווי די געשפענסטער, ס'איז נישטא אזא געביט פון לעבען, פון מענשליכער טעטיגקייט, וואו ער זאל נישט זעהען דעם יודען און זיין ווירקונג. דער יוד דראהט, דער יוד מאכט א תל פון דעם, צו וועלכען ס'שטרעבט די איידעלע, העכערע גערמאנישע ראסע. אפילו אויפ'ן געביט פון ליבע זעהט ער דעם רויבערישען יודישען טיפ און געשפענסט, ווען ער שרייבט אין זיין בוך „מיין קאמף“, (פון וועלכע מיר שעפען דעם מאטעריאל פאר דער כאראקטעריסטיק פון היטלערס בעציהונג צו די יודען):

„דער שווארץ-אויגיגער יודעל לויערט שעהווייז מיט א טייוולאנישען אויסדרוק פון זיין פנים, אויף דעם מיידעל, וואס ערווארט נישט קיין שום שלעכטס, כדי זי צו שענדען מיט זיין בלוט“...

אט אזוי שטייט בפירוש געשריבען אין דעם בוך פון היטלערן, וועגען וועלכען דער גרויסער יודיש-דייטשער שרייבער ליאן פויכטוואנגער האט זיך אויסגעדריקט, אז דארט איז נישטא קיין ווארט, וואס זאל נישט זיין א פערברעכען געגען דער דייטשער שפראך!

דער יוד וואקסט אויס אין די אויגען פון היטלערן צו דער מדריגה פון א פאטום. ער פערשטעלט איהם דעם גאנצען האריזאנט. עס זענען פערהאן מאמענטען, ווען היטלערן דאכט זיך אויס, אז דאס איז א קראפט, וועלכע עס איז גאר אונמעגליך זיך אנטקעגענצושטעלען, אז דער ענטגילטיגער זיג געהערט סוף כל סוף צו די יודען.

די בעטראכטונגען זיינע וועגען די יודען זענען ביז גאר פראסטאצקע, איינפאך, דאס זענען געדאנקען פון אן עם-הארץ, וואס בעזיצט די קלענסטע בילדונג און אינטעליגענץ. די יודען האבען נישט לויט זיין מיינונג קיין רעכט אויף קיין שום זאך. זיי האבען נישט קיין שום אייגענס, זיי האבען נישט קיין אייגענע קולטור. זיי גנבענען באר פרעמדע קולטורען, און דער ערשטער רייה ביי די דייטשען. דאסזעלבע איז נוגע די געביטען פון ליטעראטור פון טעאטער, פון קונסט איבערהויפט. די יודען האבען אפילו נישט קיין רעליגיע, זיי האבען קיין רעליגיע קיינמאל נישט געהאט. זיי בעזיצען נישט קיין טראפען אידעאליזם, זיי לעבען בלויז פאר דער איצטיגער וועלט, נישט גלויבענדיג אין קיין עולם הבא. די יודישע רעליגיע בעזיצט נישט קיין עטיק און איז פערנומען בלויז מיט פראקטישע ווירטשאפטליכע פראגען.

דער זין פון דער יודישער רעליגיע איז לויט היטלערן דאס אפהיטען די ריינקייט פון יודישען בלוט און רעגולירען די בעציהונגען צווישען די יודען גופא און די יודען און דער אויסערליכער וועלט.

היטלער דערזעהט נישט נאטירליך דעם פאקט, פון די געמישטע חתונות צווישען יודען און קריסטליכע פריי'ען און פערקעהרט, וואס איז א בעזונדערס אפטע ערשיינונג דווקא אין דייטשלאנד (לויט א געזעץ פון דער „רעוואלוציאנערער“ רעגירונג וועלען אזעלכע חתונות איינגיכען פערבאטען ווערען) לויט היטלערן זענען די געמישטע חתונות נישט עפעס אנדערש ווי א יודישער שווינדעל, קינדער פון געמישטע חתונות, אייניקלעך און אור-אייניקלעך זענען נישט מעהר ווי ממזרים.

בכלל זענען די געמישטע חתונות איינער פון די פראגראם-פונקטען, לויט וועלכען די יודען פיהרען זייער קריג געגען דער גערמאנישער ראסע. אויף דעם אופן ווילען די יודען מאראליש ענטוואפענען דייטשלאנד. דאס איז זיי טיילווייז געלונגען. א דאנק די דאזיגע חתונות האבען די דייטשען פערשפילט דעם וועלט-קריג.

דאס איז באמת איינער פון די פיל היטלערס „גאלדענע“ געדאנקען. די טיפקייט זיינע האט גאר נישט קיין גרונד. פארטזעצענדיג דעם דאזיגען געדאנק, קאן מיט'ן זעלבען רעכט בעהויפטען, אז די יודען זענען שולדיג אין דער ארבייטסלאזיגקייט, אין דער ערדציטעריניש אין קאליפארניע, אין דער אונגעראטעניש אין אינדיען, אין דעם נעכטיגען טאג, אין דעם פאראיאהריגען שניי א. א. וו. ביז אין דער אונענדליכקייט. די שנאה צו די יודען איז פולשטענדיג בעגרינדעט!

און דער „שעהנער אדאלף“ שטעלט זיך נישט אפ פאר די דרייסטסטע אויספיהרונגען פון דאזיגען „רעוואלוציאנערען“ געדאנק: די יודען זענען ווירקליך אין אלעמדינג שולדיג. לאמיר נעהמען, א שטייגער, אזא זאך, ווי די סעפאראטיסטישע שטרעבונגען פון בייערן: ווער איז דערין שולדיג? נאטירליך די יודען! א זאך, וואס איז א רעזולטאט פון יאהרהונדערטער געשיכטע, פון קלימאט, פון ערד-בוי א.א.וו. — אין דעם זענען שולדיג די יודען.

לויט היטלערן זענען די דייטשען אויף אלע געביטען בעליידיגט און דיסטאנסירט פון די יודען. עס איז נישטא קיין געביט, וואס די יודען זאלען נישט האבען ארויסגעריסען ביי די ארימע שעפלעך, ביי די דייטשען: פינאנצען, פרעסע, ליטעראטור, ארבייטער-בעוועגונג, אינערליכע פאליטיק. אויסערליכע פאליטיק, אפילו מיליטער! לויט היטלערן האבען די דייטשען קיין שום אייגענס נישט. אלצדינג, וואס עס איז באר פערהאן אין דייטשלאנד, איז געשאפען געווארען דורך יודען, דורך די זעלבע יודען, וועלכע זענען לויט היטלערן נישט פעהיג צו קיין שום פערשעפערישער ארבייט! די לאגישקייט איז ממש אנ'איינציגע.

די דייטשע שפראך? די יודען פערקריפלען די דאזיגע שפראך. אבער טויזענט מאל ערגער איז, ווען דער יוד לערנט זיך אויס רעדען דייטש גוט, ליטעראריש, ווייל דאן הויבט ער אן זיך בעטראכטען אלס דייטש. היטלער האט פערוועהרט די יודישע זשורנאליסטען צו שרייבען דייטש. ער וואלט גערן פערוועהרט די יודען אפילו צו רעדען דייטש. היטלער האלט, אז בכלל איז די שפראך געגעבען געווארען די יודען, כדי זיי זאלען קאנען וואס בעסער בעהאלטען זייערע געדאנקען, אלס איינס, צי זיי רעדען דייטש, ענגליש אדער פראנצויזיש. א טייוולאנישע ערפינדונג זייערע איז עספעראנטא, די אוניווערסאלער שפראך, וועלכע זיי ווילען אנווארפען אלע פעלקער, כדי זיי וואס לייכטער צו בעהערשען.

מען דארף נאך דערמאנען היטלערס אנשויאונגען אויף דער קונסט. אלע נייע שטרעמונגען אין דער קונסט זענען געשאפען געווארען דורך יודען. זיי זענען ווי די באצילען, וואס שטעקען אן די קונסט. זיי האבען בעוויזען אפצושפאטען פון דער רעליגיע, די יודען האבען געשאפען די ווימארער קאנסטיטוציע און די פראסטיטוציע א. א. וו. א. א. וו.

אט דאס זענען אין קורצע ווערטער (מעהר אייגענטליך פערדיגען זיי נישט) די טיפע און אריגינעלע געדאנקען פון היטלערן וועגען יודען. און באמת בעהמט ארום א שרעק, א יאוש, אז אזעלכע פלוידעריי'ען פון א משוגענעם בטלן ליגען אין גרונד פון דער יודען-פאליטיק, וואס ווערט געפיהרט אין דייטשלאנד און וואס האט דעם ציל — און קאן דעם ציל דערגרייכען — אויסצוראטען, צו פערפייניגען די יודישע אינטעליגענץ אין דייטשלאנד, די עליטע פון דער מענשליכער קולטור אויף אלע געביטען, אויף דעם געביט פון ליטעראטור, פון קונסט פון וויסענשאפט. (פ.פ.ק.)

„יודען זענען שולדיג אין קריזיס“

די אומגעלומפערטע ווירטשאפטליכע טעאריעס פון דייטשע יודען-פרעסער

פון יאהר 1825, ווען עס זענען צום ערשטען מאל אין דער ווירטשאפטליכער געשיכטע ארויסגעטראטען די בולטע סמנים פון די מאדערנע קאפיטאליסטישע קריזיסען, האבען זיך די געלעהרטע בעמיהט צו געפינען פאר די קריזיסען אויסטייטשונגען. עס זענען איבער דער פראגע פערעפענטליכט געווארען אהן א שיעור ארבייטען, עס זענען ארויסגערוקט געווארען פערשידענע טעאריעס, וואס דארפען אויפקלערען דעם מהות און די סיבות פון קריזיס. אבער עס איז אינטערעסאנט, אז נישט געקוקט אויף די טעארעטישע און פראקטישע ארבייטען פון עקאנאמיסטען האבען פאליטיקער געפונען אויסזוכען אויף זייערע סוביעקטיווע אויסטייטשונגען. אויף צו ערקלערען די סיבות פון קריזיס איז ארויסגערוקט געווארען דער נאציאנאל-פאליטישער מאמענט צום ערשטען מאל אין דייטשלאנד. פראפ. טוגאן-באראנאווסקי האט אין זיין בעריהמטען בוך וועגען דער געשיכטע פון די קריזיסען צום ערשטען אונטערגעשטראכען, אז אלס אנהויב פון ווירטשאפטליכען קריזיס דארף מען רעכענען דאס יאהר 1825. אנהויבענדיג פון דער דאזיגער דאטע ביז צום וועלט-קריג האט דייטשלאנד א שטייגער דורכגעמאכט צעהן פעריאדען פון ווירטשאפטליכער דעפרעסיע. און שוין אין ערשטען פעריאד, אין די יאהרען 1825—1831 הויבט זיך אויף אין דייטשלאנד א כוואליע פון ווירטשאפטליכען אנטיסעמיטיזם. אין דער הינזיכט קאן מען זאגען, אז דייטשלאנד איז געוועזען דאס וויגעלע פון היינטיגען ווירטשאפטליכען אנטיסעמיטיזם. אויב אויך פריהער זענען אין דייטשלאנד געווען פעראן פון שטארקע יודען-פערפאלגונגען, איז דאס געוועזען דער עיקר אויפ'ן באדען פון רעליגיעזע פאראורטיילען.

אינמיטען פון די פערציגער יאהרען פון פאריגען יאהרהונדערט לאזט זיך אויך בעמערקען א שטארקע קאמפאניע געגען די יודען. אבער די קאמפאניע ווערט אפגעשטעלט א דאנק דער רעוואלוציאנערער בעוועגונג, וועלכע האט ארומגעכאפט כמעט אלע מערב-אייראפעאישע מלוכות, דערונטער אויך דייטשלאנד.

א גרויסע אנטיסעמיטישע בעוועגונג קומט פאר אין די יאהרען 1857—1860 חוץ אין פעריאד 1866—1867. אבער אין די אנגעוויזענע פעריאדען האבען די כוואליעס פון ווירטשאפטליכען אנטיסעמיטיזם אין דייטשלאנד דאך נישט אנגענומען קיין גאר גרויסע מאסשטאבען, ווייל דייטשלאנד איז אין ווירטשאפטליכער הינזיכט נאכנישט געווען קיין הויך ענטוויקעלט לאנד, דייטשלאנד איז נאך דאן געווען אנ'אגראר-לאנד.

א נייער פעריאד פון פערביסענעם ווירטשאפטליכען אנטיסעמיטיזם הויבט זיך אן נאכ'ן פראנצויזיש-דייטשען קריג דהיינו, אין די יאהרען 1873—1878. דייטשלאנד טרעט אריין אין דער משפחה פון די הויך ענטוויקעלטע קאפיטאליסטישע לענדער, וועלכע זענען שטארק אונטערגעווארפען דער וואקלענדיגער קאניונקטור. דייטשלאנד טרעט אריין אין פעריאד פון מעכטיגער קאפיטאליסטישער אינדוסטריאליזאציע. א דאנק דער ריזיגער קאנטריבוציע אין דער סומע פון זעקס מיליארד פראנק, וואס פראנקרייך האט געמוזט בעצאהלען אין רעזולטאט פון פערשפילטען קריג. עס ווערען געמאכט גראנדיעזע אינוועסטיציעס, עס ווערען געבויט א ריזיגע צאהל נייע פאבריקען. אבער די ריי ווערט נישט גענומען אין אכט די שוואכע אויפנאהמס-קראפט פון אינערליכען און אויסערליכען מארק. און עס איז זעלבסטפערשטענדליך, אז אזא שוואונג פון דער אינדוסטריע האט געמוזט ברענגען צו אנ'אונגעהויערען קראך. אין דייטשלאנד ענטשטעהט א קאלאסאלע פאר די דערמאלדיגע בעדינגונגען, ארמעע פון ארבייטסלאזע.

ערנסטע טעארעטיקער און פראקטיקער פון ווירטשאפטליכען לעבען האבען שוין דאן אנגעוויזען, אויף די ווירקליכע סיבות פון ווירטשאפטליכען קריזיס. אבער דעמאגאגען אין דער פערזאן פון בעריהמטען אנטיסעמיט אזא גלאגאו, און דעם הויף-פאסטאר שטעקער האבען געזוכט די שולדיגע צווישען די יודען, און די דעמאגאגען האבען דאן ענטוויקעלט אנ'אונגעהויערע אגיטאציע געגען יודען און האבען זיך בעמיהט אין דער ריכטונג צו ווירקען אויף דער רעגירונג. אבער, ווי מיר האבען עס שוין די טעג אנגעוויזען, דער אייזערנער קאנצלער ביסמארק האט די בעוועגונג אפגעשטעלט מיט א פעסטער האנד.

אבער די אנטיסעמיטען האבען נישט אפגעגעבען אויך אין די ווייטערדיגע פעריאדען פון קריזיס, דהיינו אין די יאהרען 1882—1887 און 1890—1893 אויך דעמאלט האבען זיי געפיהרט א דעמאגאגישע קאמפאניע געגען די יודען. די אנטיסעמיטישע בעוועגונג איז שוואכער געווארען אין די קריזיס-צייטען פון לויפענדען יאהרהונדערט אין די יאהרען 1900—1902 און 1907—1908.

מיט וואס קאן מען ערקלערען דעם דאזיגען איבערברוך? די פיהרער פון דער דייטשער פאלקסווירטשאפט דערונטער אויך פיל אנגעזעהענע יודען, נאכ'ן שטודירען די סיבות פון די פריהערדיגע קריזיסען, זענען געקומען צום אויספיהר, אז דורך א געוויסער קאניונקטור-פאליטיק קאן מען אפשוואכען די כוואליעס פון קריזיס. דורך א געלונגענער אינדוסטריעלער און האנדעלס- און קרעדיט-פאליטיק האט זיך איינגעגעבען אפצושוואכען די שארפע ווינקלען פון די קריזיסען. עס זענען אויף דעם געביט דערגרייכט געווארען בעדייטענדע ערפאלגען.

געדאכט וואלט זיך, אז די ערפאהרונג אויפ'ן געביט פון קאמף מיט די ווירטשאפטליכע קריזיסען אין די לעצטע יאהרען פאר'ן וועלט-קריג וואלט געדארפט אנלערנען די דייטשע פאליטישע טוער זיך מיט מעהר ערנסט צו בעציהען צו דער אפשאצונג פון קריזיס. אויפ'ן גרונד פון די היסטארישע פאקטען וואלטען זיי זיך געקאנט איבערצייגען, אז קריזיסען ווערען נישט געשאפען דורך בעזונדערע נאציאנאליטעטען.

דער ווירטשאפטליכער אנטיסעמיטיזם פערלירט זיין באדען בעזונדערס איצט, ווען די כוואליעס פון ווירטשאפטליכען קריזיס האט ארומגענומען אלע לענדער, פון דער וועלט. אין פאריגען יאהרהונדערט האבען די קריזיסען געטראגען א מעהר אדער ווייניגער לאקאלען כאראקטער און מען האט זיי געקאנט איזאלירען. מען האט נאך געקאנט ערקלערען דעם נאאיווען גלויבען פון די פאלקס-מאסען אין די יאהרען נאכ'ן פראנצויזיש-דייטשען קריג, ווען דער קריזיס האט געטראגען כמעט א ריין דייטשען כאראקטער, הגם אויך דאן איז ער ארויסגערופען געווארען דורך אויסערליכע סיבות, מיט'ן קאלאסאלען צופלוס פון אויסלענדישע קאפיטאלען אין דער פארם פון דער פראנצויזישער קאנטריבוציע. אבער אין איצטיגען מאמענט איז די גאנצע וועלט ארומגענומען דורך די פלאמען פון ווירטשאפטליכען קריזיס. עס איז דעריבער אנ'אבסורד צו זוכען די שולדיגע אין קריזיס צווישען די בירגער אין אייגענעם לאנד, און מצד די פאליטיקער, וואס טוען דאס — איז עס א נידערטרעכטיג פערברעכען.

אט דאס פערברעכען בעגייען די נאציאנאל-סאציאליסטען. אבער זייער דעמאגאגישער דיאגנאז קאן גאר ברענגען צו דער פולער אויסשעפונג פון די ווירטשאפטליכע כוחות אין דייטשלאנד. צו נייע אויפטרייסלונגען, אין וועלכע היטלער און זיינע חברים וועלען שוין נישט זיין די זיגרייכע „רעוואלוציאנערען“. (רעס).

ד"ר ווייצמאן ערקלערט, דאס ער וועט נישט ארויסשטעלען זיין קאנדידאטור אלס פרעזידענט צום קומענדען ציון. קאנגרעס

ד"ר ווייצמאן האפט זיך צו בעזעצען אין ירושלים

ירושלים, (יט"א) „איך האב קיינמאל נישט פערלאזט די ציוניסטישע ארבייט און איך האף דעם קומענדען הערבסט זיך בעזעצען אין א"י אויף א לענגערע צייט“, — האט ד"ר ווייצמאן ערקלערט אין זיין ערשטער עפענטליכער רעדע, וואס ער האט געהאלטען אויף זיין איצטיגען בעזוך אין א"י אין דער קאלאניע נהלל.

הונדערטער קאלאניסטען פון אלע טיילען פון עמק האבען זיך צונויפגעזאמעלט, פון נהלל, כדי צו הערען ד"ר ווייצמאנ'ס רעדע.

ד"ר ווייצמאן האט אין זיין רעדע ערקלערט צוו. אנד.: איך פרעה זיך מיט דער פראספעריטעט, וועלכע הערשט אין לאנד און איך גלויב, אז זי איז נישט קיין צייטווייליגע נאר א דויערהאפטע, ווייל זי שטיצט זיך אויף פעסטע און געזונדע יסודות פון די יודישע דערגרייכונגען און ערפאהרונגען. איך בין נישט קיין עקאנאמיסט און איך וויל זיך נישט פערגלייכען מיט גרויסע עקאנאמיסטען, וועלכע פארשען סיסטעמאטיש די ווירטשאפט, מיר שיינט אבער, אז א געוויסע געפאהר שטעקט אין דער איינזייטיגקייט פון דער פראספעריטעט, צוליב דער קאנצענטרירונג פון די כוחות אין איין געביט. עס שטעלט מיט זיך פאר אויך א געפאהר, אז דאס רוב עולים בלייבען אין די שטעט, אין תל-אביב און חיפה און פערשפרייטען זיך נישט איבער'ן לאנד. די דאזיגע ערשיינונג האט אבער אביעקטיווע סיבות און איז נישט אפהענגיג פון דער פאליטיק פון דער אדער אנדערער ריכטונג.

מיין איצטיגער בעזוך אין לאנד אונטערשיידעט זיך אויך דערמיט, וואס איך גרייט זיך צוריקקעהרען זיך צו מיין וויסענשאפטליכער ספעציאליטעט. מיר טרעטען צו צו בויען אין לאנד א וויסענשאפטליכען אנשטאלט און איך האף, דאס אין אקטאבער ה. י. וועל איך זיך בעזעצען אין א"י אויף א לענגערע צייט, כדי מיט וויסענשאפטליכע ארבייט צו העלפען די יודישע לאנדווירטען אין זייערע בעמיהונגען און שטרעבונגען.

אין אונזערע טעג בעת דער מצב אין גלות איז אזוי שווער, פאדערט זיך א נאכמעהר אנגעשטרענגטע ארבייט אין א"י. דאס איז, ווי עס שיינט, די ריכטיגסטע תשובה, וועלכע מיר קענען געבען די פערפאלגער. לאזען מיר פערדאפלען און פערדרייפאכען די ארבייט אין א"י, כדי מיר זאלען קענען זאגען צו דער יוגענד אין דייטשלאנד, פוילען און אמעריקא און אנדערע לענדער: אויב איהר ווילט פיהרען א פשוט'ן אבער אמת'ן לעבען פון ארבייט און פרייד, קומט צו אונז, עס איז פערהאן פאר אייך פלאץ. דאס איז דער ענטפער, וועלכען אזא אלט פאלק ווי מיר קענען געבען נישט מיט פראטעסט-פערזאמלונגען און נישט בלויז מיט רייד, וועלכע מען קאן נישט פערווירקליכען. מיר קענען נישט פיהרען קיין פויסט-קאמף. אבער מיר קענען פיהרען א מלחמה מיט'ן גייסט און ארבייט.

—(:0:)—

לאדז — 14 אפריל 1933

נייער פאלקסבלאט

לאדז — 14 אפריל 1933

אייראָפּאַ שאַצט פון דאָס ניי אָפּ דייטשלאַנד

פון רעאַ קעניג

ס'זענען פערהאַן פעלקער וואָס קענען זיך מאַכען פריינד, און ס'זענען פאַרהאַן פעלקער, וואָס קענען זיך מאַכען שונאים...

דייטשלאַנד, ווייזט זיך אַלץ מעהר און מעהר אַרויס, געהער צו די לעצטע.

אַלע פעלקער קענען טאַקע זיין גלייך און דורכמאַכען די זעלבע רעוואָלוציעס און ריאַקציעס אונטער די זעלבע עקאָנאָמישע און סאָציאַלע בעדינגונגען, אָבער אין דעם אופן, אין דעם סטיל ווי אַזוי זיי רעאַגירען אויף די זעלבע ערשיינונגען, ווייזען זיי אַרויס זייערע אייגענע אינדיווידועלע פעהיגקייטען, זייער חן אָדער אומ־חן.

צוויי מענשען קענען טוּן די זעלבע זאַך — די זעלבע גוטע אָדער שלעכטע אַקציע — און ביי איינעם זאָל עס ווירקען סימפּאַטיש, אָדער אונסימפּאַטיש ווי ביים צווייטען.

דאָס זעלבע קומט פאָר אין דעם לעבען פון פעלקער. אין דעם אופן ווי פעלקער מאַכען די זעלבע רעוואָלוציעס אָדער קאָנטר־רעוואָלוציעס, דער קענט מען דעם אינדיווידועלען כאַראַקטער, דאָס אייגענע פּנים, פון אַ פאָלק.

אַ סך פּאָליטישע און געזעלשאַפטליכע בעאָבאַכטער האָבען שוין געמאַכט אַ פערגלייך צווישען דער פאַשיסטישער רעוואָלוציע אין איטאַליע און דער פאַשיסטישער רעוואָלוציע אין דייטשלאַנד:

די זעלבע עקאָנאָמישע און סאָציאַלע בעדינגונגען, די זעלבע נישט־צוגעגרייטקייט און נישט־דרייסטקייט פון די דאָרטיגע סאָציאַליסטישע פּאַרטייען איבערצונעהמען די מאַכט ביד החזקה, האָבען געלאָזט סיי מוסאָליני'ן און סיי היטלער'ן אַזוי לייכט צו פערכאַפּען די מאַכט, צו שפּילען די ראָלע פון „במקום שאין איש“...

און דאָך ווען מען מאַכט אַ פערגלייך צווישען די צוויי פאַשיסטישע רעוואָלוציעס, בעקומט זיך דער איינדרוק ווי מען וואָלט געהאַט צו טון מיט אַ רעוואָלוציע פון אַ אייראָפּעאיש־ציוויליזירטער נאַציע און מיט אַ רעוואָלוציע פון אַ פּרימיטיוו און מעכטיג פאָלק, אין וועלכען די קולטורעלע כחות און די פּרימיטיווע אינסטינקטען, זענען נאָך נישט געקומען צו דעם סינטעז, וואָס ווערט אָנגערופען ציוויליזאַציע.

דאַכט זיך, די זעלבע סבות, מאָטיווען, די זעלבע אידעאָלאָגיע און רעדעס און דאָך וואָס פאַר אַנ'אונטערשיד: ס'איז ווי דער אונטערשיד להבדיל צווישען אַ זוניגער איטאַליענישער מאַלעריי און אַ דייטשען שווערען פּרימיטיוו...

אָבער אין דער צייט ווען דער איטאַליענישער פאַשיזם האָט אויסגעזעהן טעאַטראַל, ווירקט דער היטלעריזם ווי אַ בייזע הונישע האָרדע וואָלט זיך אויף אייראָפּע אָנגערוקט פון'ם טיפען שוואַרץ־וואַלד.

און אַלץ צוליב זייערע פערשידענע נאַציאָנאַלע סטילען.

און אַט דעם איינדרוק קריגען איצט נישט דוקא יודען, נאָר יעדער נישט אייראָפּעאישער און נישט יודישער בעאָבאַכטער פון די לעצטע איבערקעהרענישען אין דייטשלאַנד.

און נישט צוליב דער בּישוּער און האַמאַטנער נאַצי מלחמה אויף יודען, בעקומט זיך דער איינדרוק ווייל מיר ווייסען, אַז דער איטאַליענישער פאַשיזם איז נישט אַנטיסעמיטיש, הויפּטזעכליך, ווייל דאָרטען זענען פערגלייכמעסיג נישטאָ (קיין יודען)...

אָבער עס קען איצט ביי קיינעם קיין ספק נישט זיין, אַז אַזוי ברוטאַל, אומגעלומפּערט און נישט פּאָליטיש, וואָלט דער איטאַליענישער פאַשיזם נישט בעהאַנדעלט זייערע א יודען־פראַגע, ווי עס טוען איצט זייערע דייטשע פּאָליטישע תלמידים און נאָכפאָלגער.

ס'איז שוין באַלד אַ אַקסיאָמאַ געוואָרען, אַז די דייטשען זענען שלעכטע פּאָליטיקער, ד״ה. שלעכטע פּסיכאָלאָגען (און אַ גוטער פּאָליטיקער מוז דאָך זיין אַ פּסיכאָלאָג).

היטלער און זיינע הויפּט־לייטענאַנטען פאַרשטעהען [illegible]שר די פּסיכאָלאָגיע פון די דייטשע מאַסען און קענען שפּילען אויף זייערע סענטימענטאַל־פּאַטריאָטישע סטרונעס.

אָבער די דייטשען זענען קנאַפּע מבינים אין דער פּסיכאָלאָגיע פון אַנדערע פעלקער.

זאָגט מען דאָך אַז די דייטשען זענען בעזיגט געוואָרען הויפּטזעכליך, ווייל זיי האָבען נישט פאַרשטאַנען ווי אַזוי אָנצופיהרען זייער מלחמה פּראָפּאַגאַנדע. אָבער דער בעסטער ביישפּיל פון דעם דייטשען מאַנגעל אין פּסיכאָלאָגיע, פון דער דייטשער נישט־פּאָליטישקייט, האָבען זיי לעצטענס אַליין דאָס ביי און אַזוי שטאַרק בעוויזען:

די נאַצי־בעוועגונג איז אַזוי מעכטיג אויסגעוואַקסען, ווי ס'איז בעוואוסט, צוליב דער פּראָגע פון זייער שולד אין דער וועלט־מלחמה.

דער ווערסאַלער שלום און דער פּונקט וואָס וואַרפט אויף זיי די הויפּט־שולד אין דער וועלט־מלחמה, האָט זיי, זייער נאַציאָנאַלען געוויסען און עהרע נישט געלאָזט רוהען, און לאָזט נאָך עד היום זיי נישט רוהען, אויף אַט דער נאַציאָנאַלער בעליידיגונג. הויפּטזעכליך, האָט זיך געשפּייזט און אויפגעהאָדעוועט די פאַשיסטישע בעוועגונג אין דייטשלאַנד.

און ס'איז אַ ווירקליך גרויסע נאַציאָנאַלע בעליידיגונג, פאַר וועלכע אייראָפּע האָט זיך אין די לעצטע יאָהרען אָנגעהויבען שעמען.

אָבער ווי אַזוי, מיט וואָס פאַר אַ מיטלען ווילען די נאַציס אָפּמעקען אָט די שמערצליכע נאַציאָנאַלע בעליידיגונג?

מיט אַ מיליטאַריסטישען גייסט און מיט אַ געקלימפּער פון שווערדען און שפּאָרען, וואָס שטייגט נאָך איבער דעם קריגערישען גייסט פון די דייטשע יונקערס פאַר דער וועלט־מלחמה...

„מיר זענען נישט שולדיג אין דער וועלט־מלחמה!“ — אויף דעם געשריי איז אויסגעוואַקסען די נאַצי פּאַרטיי, און בשוגג (און במזיד?) גרייט צו, פּראָוואָצירט דער זעלבער בעליידיגטער נאַציאָנאַליזם זייערער — אַ נייע וועלט־מלחמה.

ווילען זיי אויף אַנ'אמת אַ נייע וועלט־מלחמה?

— אומפּאַרטייאישע (און נישט יודישע) בעאָבאַכטער זאָגען אַז ניין...

נאָר פּשוט דורך זייער נישט פּאָליטישקייט, מיט זייער טאַקטלאָזיגקייט און נישט פערשטעהן די פּסיכאָלאָגיע פון אַנדערע פעלקער, קענען זיי אין זייער „אומשולד“ אַרויסרופען אויף זיך אַ נייער נאָך פיל שרעקליכערען חטא — די שולד פון אַ נייער וועלט־מלחמה.

זיי ווילען אויך אָבוואַשען פון זיך דעם בלבול, אַז זיי האָבען באַרבאַרישער, ווילדער מלחמה געהאַלטען ווי די אַנדערע קריגערישע פעלקער.

אָבער ווי אַזוי געהען זיי פון זיך אָבוואַשען אָט די שרעקליכע בלבולים?

מיט נייע שרעקליכע, ברוטאַלע פערפאָלגונגען און אויסראָטונגען.

זעהען מיר איצט פאַר זיך דאָס בילד ווי דאָס נאַאיווע דייטשע פאָלק טופּעט מיט די זעלנערישע שטיוועל און שרייט מיט'ן בלוט אָנגעגאָסענעם פּנים: מיר זענען נישט שולדיג אין דער וועלט־מלחמה: און זיי זעהען נישט ווי אָט־אָ און זיי וועלען באַלד אויף אַנ'אמת שולדיג זיין אין אַ נייער וועלט־מלחמה.

זעהען מיר פאַר זיך ווי דאָס נאַצישע דייטשלאַנד שרייט מלא חימה; וואָס, מיר זענען באַרבאַרען, מיר זענען ברוטאַל, מיר זענען נישט ציוויליזירט?... אויסראָטען וועלען מיר די וואָס זאָגען דאָס אויף אונז... די, וואָס מיר זענען נאָר חושד אַפילו, אַז זיי זאָגען עס אויף אונז. אויסראָטען. אויסהונגערען און פערניכטען וועלען מיר זיי...

איהר האָט געהערט אַ בלבול „מיר זענען באַרבאַרען“ — אויסראָטען, פערטיליגען וועלען מיר די וואָס זאָגען עס...

די אייראָפּעאישע פעלקער וועלכע האָבען ביז איצט געוואָלט פערגעסען אָן דייטשלאַנד'ס מלחמה־שולד און אַנדערע בלבולים, און זענען שוין געווען גרייט מיט זיי אַ גלייכען שלום מאַכען, הויבען איצט אָן פון דאָס ניי איבערשאַצען דייטשלאַנד...

די ענגלענדער. פראַנצויזען און אַמעריקאַנער, וועלכע האָבען שוין געהאַט כמעט פערגעסען אָן די דייטשע באַרבאַריזמען, האָבען זיך איצט ווידער דערמאָהנט אָן זיי, און, ווי עס ווייזט אויס, ווידער אָנגעהויבען אין זיי גלויבען...

און די שולד איז די נאַציס אַליין: זיי האָבען געוואָלט אָוועקהרג'ענען די בלבולים און מיט זייערע מעשים זיי נאָר אויפגעלעבט...

די נישט פּסיכאָלאָגישע דייטשען שרייען איצט אַז אין דעם איז שולדיג די יודישע פּראָפּאַגאַנדע...

זיי קענען אַזוי שלעכט די פּסיכאָלאָגיע פון אַנדערע פעלקער, אַז זיי פערשטעהען אַפילו נישט, אַז דער יאָמערליכער וועה־געשריי פון'ם וועלט־יודענטום קען נאָר אַבשוואַכען די אויפגעוועקטע שנאה צו דייטשלאַנד פון אַזעלכע וועלט־בעריהמטע ענגלענדער און אייראָפּעער ווי רעדיאַרד קיפּלינג און טשעסטערטאָן, וועלכע זענען ווי עס איז בעוואוסט נישט קיין ספּעציעלע יודען־פריינד. און די שטימען פון די קיפּלינגס און טשעסטערטאָנ'ס בעווייזען פיל מעכטיגער ווי יודיש און ווי אַנדערש אייראָפּע הויבט איצט אָן קוקען אויף דייטשלאַנד.

וואַהרהאַפטיג: די דייטשען מעגען זיין גרויס אויף אַ סך אַנדערע געביטען, אָבער ווי טעמפּ זענען זיי אויפ'ן געביט פון פּסיכאָלאָגיע און פּאָליטיק:

זיי שמערצען אונטער אַ נאַציאָנאַלען בלבול און מאַכען די שרעקליכסטע און העסליכסטע בלבולים אויפ'ן גאַנצען יודישען פאָלק...

זיי קרענקט — און מיט רעכט — ווען מען זאָגט, אַז דאָס דייטשע פאָלק איז נישט ציוויליזירט גענוג, און אין זייער פּסיכאָלאָגישער טעמפּקייט זעהען זיי נישט ווי זיי וואַרפען די שמוציגסטע בלבולים און בעליידיגונג אויף אַ פאָלק וואָס איז פיל עלטער פון זיי און האָט געשאַפען גרויסע קולטור־ווערטען ווען זייערע עלטערען זענען נאָך „נאַבעלע מאַלפּעס“ געווען...

און זייער ראַסען־ריינקייט און אַרישע נאָבעלקייט פון וועלכער זיי פּויקען אַזוי וואולגאַר, אַזוי פּלעבעאיש. אַזאַ רעדע ווי קאַפּיטאַן גערינגס רעדע וועגען יודען, וואָלט קיין עכטער נאָבעל־מאַן נישט געהאַלטען.

אמת'ע אַריסטאָקראַטען רעדען נישט, געדענקען נישט אַפילו, אַז זיי זענען אַריסטאָקראַטען.

גערינגס רעדע איז אַ רעדע פון אַ „עבד כי ימשול“... — פון אַ קנעכט וואָס האָט פערכאַפּט די מאַכט; און די אַלע נאַצי'שע רעדעס, און טעאַטעריעס, במחילה וועגען זייער ראַסען־ריינקייט און אויסדערוועהלטקייט, שמעקען מיט פּאַרוועניזם, מיט אמת'ער קנעכטשאַפט.

אמת'ע נאָבעלע ראַסען און מענשען רעדען נישט און האַנדלען נישט אַזוי!

לאה'לע דעם רב'ס טאָכטער אין פּראַג

(אַ פּסח-טראַגעדיע) — פון משה פיינקינד

דאָס יודישע פּראַג האָט שוין געהאַט אַזאַ ביטער מזל, אַז די יודען זאָל דער שעהנער פּריהלינגס יום טוב פערשטערט ווערען.

די פינסטערע גלחים פלעגען פּרעדיגען גיפט און גאַל אויף די יודען, אַז זיי ברויכען קריסטליך בלוט אויף פּסח און דער נאַאיווער המון האָט, ווי תמיד, געגלויבט, וואָס די גלחים זינגען און זאָגען און זיך דאַן גענומען אָפּרעכענען מיט די יודען אויף זייער אכזריות'דיגען שטייגער...

דעריבער פלעגען די פּראַגער יודען אין די ליל שמורים פערמאַכען זיך אין זייער געטאָ אויף שלאָס און ריגעל וועלענדיג זיך דערמיט שיצען פאַר די בלוטיגע אָנפאַלען, וואָס פלעגען מייסטענס אין יענע הייליגע נעכט פאָרקומען...

וועגען אַזאַ אָנפאַל דערצעהלט אונז די פּראַגער מאַרטירעלאָגיע, וואָס איז דאָרט פאָרגעקומען אין דער ערשטער סדר נאַכט אין יאָהר ה' קמ״ט (1389) און האָט זיך געענדיגט זעהר טראַגיש פאַר די אָרמע יודען...

אין יענער הייליגער נאַכט האָט דאָס פעבעל אונטער דער אָנפיהרונג פון גלחים געשטורמט מיט האַק און ווידלעס דאָס „געטאָ“ און זיך אַריינגעריסען אין די יודישע הייזער, געראַבעוועט און פּאָגראָמירט, וואָס ס'איז נאָר זיי געקומען אונטער די הענד, און ווער ס'האָט זיך נאָר געוואַגט אַנטקעגענצושטעלען יענע פינסטערע העלדען, דער האָט עס באַלד מיט דין לעבען בעצאָהלט...

* * *

דער אַלטשטעטער פּראַגער רב ר' שלמה פּראַג האָט אין יענער טראַגישער נאַכט געהאַט פערבעטען צום „סדר“ דעם חתן פון זיין בת יחידה לאה'לע.

פון אַלע בחורים, וואָס האָבען געלערנט ביי ר' שלמה'ן אין דער ישיבה, האָט ער איהם אויסגעוועהלט פאַר דעם בעשערטען פון זיין איינציגער יתומה...

לאה'לע האָט אמת שוין לאַנג געהאַט געוואָרפען אַ אויג אויף דעם דאָזיגען בעראַטענעם בחור, וואָס האָט זיך אַזוי אויסגעצייכענט מיט גרויסע מעלות, אָבער זי האָט געמוזט אין זיך אונטערדריקען איהרע הייסע געפיהלען צו איהם און די בעהאַלטען פאַר מענשענס אויגען, איז זי דאָך, עווען דעם רב'ס אַ טאָכטער...

אָבער אַלס כלה האָט זי זיך שוין נישט מעהר געקאָנט בעהערשען און ביי איהר פאָטער דעם רב, האָט זי אויסגעפּועלט, אַז ער זאָל דעם חתן פערבעטען צום סדר. לאה'לע האָט געוואָלט האָבען איהר בעשערטען ביי איהר זייט אין דעם שעהנעם פּריהלינגס יום טוב.

האָט דער חתן אויך זיין כלה דאָס צוליב געטון און געפּראַוועט צוזאַמען דעם יום טוב פון „פרייהייט“. לאה'לע האָט מקבל נחת געווען פון איהר ליכטיגען חתן, וואָס האָט בעשיינט מיט זיין גענענוואַרט דעם סדר טיש און אַ זינגענדיגער שטימע האָבען אַלע געזאָגט גאַנץ געשמאַק די „הגדה“ און האַלטענדיג ביים פּסוק: „בכל עת ועת עומדים עלינו לכלותינו והקב״ה מציל אותנו“... צו אַלע צייטען ווילען אונז די שונאים אומברענגען, אָבער גאָט טוט אונז מציל זיין פון זייערע הענד, הערט זיך פון דער גאַס עפּעס אַנ'אומגעוועהנליכער טומעל, אויסגעמישט מיט יודיש געוויין און יאָמערגעשריי...

איז זיך ר' שלמה פּראַג גאָרנישט לאַנג מישב און לויפט אַרויס אין די זאָקען און קיטעל זעהען וואָס האָט זיך אַזוינס פּאַסירט, אָבער קוים ער האָט בעוויזען די שוועל פון זיין הויז צו פערלאָזען איז ער געפאַלען אַ טויטער, אַ מערדערישע האַנד האָט איהם אומגעבראַכט.

האָט אָבער זיך אין לאה'ס צאַרט האַרץ אָנגעצונדען דאָס הייליגע פייער פון נקמה צו איהר פּאָטערס מערדער און אַרויסרייסענדיג זיך פון די אָרימעס פון איהר הייס געליבטען חתן, האָט זי זיך אַרויסגעלאָזט אין דער גאַס אַליין מפקיר זייענדיג איהר יונג לעבען, אָבער אויך איהר האָט לידער געטראָפען דערזעלבער גורל ווי איהר פאָטער, דעם רב, אויף קידוש השם איז זי אומגעקומען...

אָבער נאָך נישט מיט דעם האָט זיך געענדיגט די פּסח—טראַגעדיע אין פּראַג אין יאָהר 1389, דער בלוטיגער עפּילאָג האָט זיך ערשט אָפּגעשפּילט אחרון של פּסח...

די „פּראַגער בירגער“ האָבען אויסנוצענדיג דעם גינסטיגען מאָמענט ווען אַלע יודען זענען געווען אין דער אַלט־נייער שוהל אויסגיסען זייער ביטער האַרץ צו „הזכרות נשמות“, בעפאַלען די שוהל יעדער מיט העק און אַנדערע אַמוניציע און אונטערגעצונדען די שוהל פון אַלע פיר זייטען נישט אַרויסלאָזענדיג קיין שום יוד אַזוי זענען דאָרט אַלע, מטף נשים ועד אנשים, אומגעקומען צווישען די פלאַמען פייער...

און דאָס אַלץ האָט זיך אָפּגעשפּילט פאַר די פערשיכור'טע אויגען פון דעם אכזריות'דיגען קעניג ווענצעל, וועלכער האָט מיט גרויס גלייכגילטיגקייט זיך צוגעקוקט צו דער דאָזיגער פייער עקזעקוציע, ווי טויזענדער מענשען ראַנגלען זיך מיט'ן טויט און מוזען אַזוי שוידערליך אויסהויכען זייערע אומשולדיגע נשמות...

* * *

די דאָזיגע אַזוי שרעקליכע פּסח טראַגעדיע האָט געפונען אַנ'אָפּקלאַנג אין דער סליחה קמ״ד, זי הויבט זיך אָן מיט די ווערטער: „את כל התלאה אשר מצאתנו“ און איז אָפּגעדרוקט אין די פּראַגער מחזורים.

די דאָזיגע סליחה ווערט נאָך היינט געזאָגט אין פּראַגע (צום יום כפּור צו מוסף. דער מחבר איז ר' אביגדור קרא פון פּראַג, אַ גרויסער מקובל און פּייטן (געשטאָרבען 1439).

דערצעהלענדיג אַלע איינצעלהייטען פון דער דאָזיגער טראַגעדיע, פערגיסט ר' אביגדור קרא אַ ים מיט טרעהרען אויף דעם פּיינער טויט פון יענע אומצעהליגע קדושים, וואָס זענען אומגעקומען אין יענעם טראַגישען אחרון של פּסח אין פּראַג, קרוינענדיג זיי מיט דעם נאָמען „זבח פּסח“...

ער בעוויינט אויך די טויטע, וועמענס ביינער די פּראַגער העלדען האָבען אַרויסגעוואָרפען פון די קברים אויף דעם בית עלמין און זייערע מצבות צושמעטערט א. אַז. וו.

אויף דעם דאָזיגען בית עלמין איז דאַן פעראייביגט געוואָרען דאָס אָנדענקען פון לאה'לען...

אַ גרויסע ווייסע מצבה געפינט זיך צוקאָפּענס פון [illegible]יהר קבר, אויף וועלכער ס'איז אויסגעקריצט אַ שעהן פּרויענגעשטאַלט האַלטענדיג אין דער רעכטער האַנד אַ רויז אַלס סימבאָל פון טרייהייט און ליבשאַפט צו איהר פאָלק.

חוץ דעם איז לאה'לעס קבר בעדעקט מיט קליינע פעלדשטיינדלעך, ס'איז פון אַלע צייטען דאָרט אַ מנהג, אַז אַלע, וואָס קומען בעזוכען דעם בית עלמין לעגען אויף איהר קבר אַרויף אַ שטיינדעל, וואָס מען קלויבט דאָרט אויף.

און ווען דער בעגלייטער, וואָס פיהרט דיך אַרום אויף די דאָרטיגע קברים, קומט צו דעם „גל אבנים“, דערקלערט ער דיר מיט אַ פול בעטעמט מויל, אַז דאָ איז געקומען צו קבורה די הייליגע מערטירערין, „לאה'לע, דעם רב'ס טאָכטער“, וואָס איז געשטאָרבען אַ העלדען־טויט פאַר דעם כבוד פון איהר פאָלק אין יענעם טראַגישען פּסח. אויך ביי הזכרות נשמות אין די פּראַגער שוהלען ווען מען איז מזכיר אַלע רבנים, פּרנסים און קדושים, איז מען אויך מזכיר אונזער העלדישע יודישע טאָכטער, וואָס איז אומגעקומען אויף קידוש השם אין פּראַג אין טראַגישען פּסח 1389...

א. גאלדפאדענס לעצטע טעג אין אמעריקא

צו זיין 25-טען יאהרצייט

דער גרינדער פון יודישען טעאטער פרובט גרינדען א העברעאיש טעאטער. — צוליב נויט בעטייליגט ער זיך אין ביכלעך וועגען סעקסועלע פראגען. — גאלדפאדען וויל דורך א פיעסע פעראייניגען יודען פון אלע פארטייען. — גאלדפאדען שטארבט מיטן ווארט „התקוה"

ספעציעל פאר'ן „נייעם פאלקסבלאט"
פון זלמן זילבערצווייג

— 3 —

גאלדפאדען האט געקייגט זעהר פיל האפנונגען אויף זיין פיעסע „בן עמי", וועלכע ער האט אנגעשריבען אין אמעריקא. אין יענער צייט איז די יודישע ביהנע שוין געווען בעהערשט פון יעקב גארדין און זיינע נאכפאלגער לעאן קאברין און די אנדערע שרייבער. גאלדפאדען איז פון זייערע פיעסען נישט געווען בעגייסטערט. ער האט געהאלטען אז זיי זענען נישט י ו ד י ש. ער האט געזוכט אין די פיעסען מעהר ווי יודישע טיפען. ער האט געזוכט אין זיי א יודיש-נאציאנאלען גייסט. די דראמע, וועלכע איז דעמאלט געשפילט געווארען אויף דער יודישער ביהנע האט אבער געטראגען א גאנץ אנדערן כאראקטער. זי האט געהאט דעם ציל מעהר צו ווייזען וואס עס קומט פאר אין דער ש ט ו ב פון יוד, ווי אין זיין מ ו ח. די דראמע, וואס האט דעמאלט געוועלטיגט אויף דער יודישער ביהנע, האט בעהאנדעלט געזעלשאפטליך-סאציאלע פראגען. בעזונדערס קרום געקוקט האט גאלדפאדען אויף זיין גרעסטען נאכפאלגער און ערנסטען קאנקורענט יעקב גארדין. גארדין איז אמאל געווען פערמישט אין א בעוועגונג, וואס האט געוואלט צונויפשמעלצען יודענטום מיט קריסטענטום. די בעוועגונג האט געטראגען דעם נאמען „ביבלישע ברודערשאפט". שפעטער האט זיך גארדין פון איהר צוריקגעצויגען און אין זיין פיעסע „די ווארהייט" דעמאנסטרירט ער דייטליך די רעזיגנאציע פון זיין אמאליגער אידעע. גאלדפאדען אבער האט, אין זיין כעס אויף גארדינען, איהם קיינמאל נישט געקענט מוחל זיין וואס ער האט אמאל געפרובט אפנייגען פון טראדיציאנעלען יודענטום און דאס אויסגענוצט אין זיין קריטיק געגען גארדינען. אזוי האט זיך גאלדפאדען אמאל אויסגעדריקט וועגען גארדינען: „וואס ער האט געטון מיט מיין קינד! גענומען מיין געליבט קינד, מיין יודיש קינד, מיין בנימינ'ען און איהם אפגעשמד'ט! מיין קדשי קדשים האט ער מטמא געמאכט! ער איז דאך גאר א מיסיאנער, ווי קומט ער צום יודישען טעאטער?"

און אן אנדער מאל, ווען ער איז שוין געווען רוהיגער, האט גאלדפאדען ארויסגעזאגט דייטליכער זיינע מיינונגס-פערשידענהייטען מיט גארדינ'ען: „ווייסט איהר דעם אונטערשייד צווישען מיר און גארדינען? — האט ער אמאל געזאגט צום אקטיאר יוליוס אדלער — איך האב אויסגעזוכט אלע גוטע מידות ביי יודען, איבערהויפט די טהרת המשפחה און עס ארויפגעבראכט אויף דער ביהנע. ער, גארדין, האט אויסגעזוכט ביי יודען אלע שלעכטע מדות ווי גנבה, גזלה, מארד און גלאט הוירישע שטיק און ארויפגעבראכט אויף דער ביהנע. בעזונדערס האט ער מחלל געווען די יודישע משפחה".

מיט זיין פיעסע „בן עמי" האט אלזא גאלדפאדען געוואלט ווייזען ווי אזוי מען דארף שרייבען א יודישע פיעסע. אין געגענזאץ צו זיינע אנדערע פריהערדיגע פיעסען, וועלכע זענען אלע געווען וואדעוויליען אדער אפערעטען, איז „בן עמי" געווען א דראמע אהן מוזיק. גאלדפאדען האט אפנים געלייגט זעהר פיל געוויכט אויף דער פיעסע, ווייל נאכדעם ווי ער האט זי אנגעשריבען, האט ער זיך געווענדעט צו די טעאטער-קריטיקער, אז זיי זאלען צו איהם קומען און ער וועט זי פאר זיי פארלייענען און נעהמען אין אכט די אנווייזונגען, וועלכע זיי וועלען איהם מאכען.

ווען גאלדפאדען האט שוין געהאט פארטיג זיין פיעסע, האט קיינער פון די טעאטער-דירעקטארען נישט ארויסגעוויזען קיין אינטערעס זי צו הערען און זי צו קויפען. גאלדפאדען איז זיי דעריבער פערלאפען דעם וועג. יעדעס יאהר פלעגען די וויכטיגסטע אקטיארען איינארדנען א בענעפיס פאר גאלדפאדענען, כדי ער זאל האבען פון וואס צו לעבען. אויף דיזאזיגע בענעפיסען פלעגט גאלדפאדען אליין ארויסטרעטען מיט רעדעס צום פובליקום און אט אויף אזא בענעפיס האט גאלדפאדען געמאלדעט דעם פובליקום, אז ער האט אנגעשריבען א נייע פיעסע „בן עמי". גאלדפאדען האט פערשטאנען, אז געוויסע פערזאנען פון פובליקום וועלען ארויסווייזען אנ'אינטערעס צו הערען זיין נייע פיעסע און זיי וועלען זיך ווענדען דעם וועגען צו די טעאטער-דירעקטארען. דאס האט טאקע געווירקט. מען האט דעם אלטען דראמאטורג בעשטעלט אין א טעאטער, אז ער זאל קומען לייענען זיין פיעסע. נאכן איבערלייענען דעם צווייטען אקט, האבען די דירעקטארען פון דעם טעאטער צוזאמען מיט עטליכע פון זייערע לעפעל-לייט ערקלעהרט גאלדפאדענען, אז זיין פיעסע טויג נישט. זי האט נישט קיין טיפען, זי האט נישט קיין סצענעס, קיין שום לעבען. איינער, א חוצפהניק, האט עס נאך פערשטארקט און אהן שום בושה האט ער געזאגט גאלדפאדענען, אז ער איז עובר ובטל און ווייסט אליין וואס ער האט אנגעשריבען.

פאר גאלדפאדענען איז דאס געווען א ריזיגער קלאפ. ער איז געווען זיכער, אז ווען ער וועט איבערלייענען די פיעסע, וועט מען זי כאפען מיט ביידע הענד, צום סוף האט מען איהם פשוט אויסגעלאכט און בעליידיגט.

אין אזא לאגע האט ער זיך געמוזט שוין ווענדען צום טעאטער-דירעקטאר באריס טאמאשעווסקי. טאמאשעווסקי האט אפילו געהאט א נאמען אלס דער, וואס פיהרט אן מיטן שונד-טעאטער. זיינע פיעסען זענען געווען אויסטערלישע. מיר-נישט דיר-נישט פלעגען ארייננקומען בארגען און רבנים, אקטריסעס און שמשים, מען פלעגט שלעפען תורה'לעך אויף מאסקען-באלער און גאלדפאדען האט זיך זעהר געשראקען, אז מען וועט דארט מאכען דעם אמת'ן „תכלית" פון זיין פיעסע, אבער נישט האבענדיג קיין אנדערען אויסוועג, האט ער זיין פיעסע „בן עמי" איבערגעגעבען צו טאמאשעווסקי'ן.

טאמאשעווסקי האט געוואוסט, אז קיין אנדער טעאטער האט די פיעסע נישט געוואלט שפילען, און ער האט זי דעריבער בעטראכט אלס „הפקר-זאך". פערזאנען, וואס קענען די גאנצע געשיכטע מיט דער פיעסע (ווי טאמאשעווסקי'ס געוועזענע פרוי בעסי און דער טעאטער-היסטאריקער ב. גארין) גיבען איבער, אז גאלדפאדען האט זיך בעקלאגט, אז מען האט די פיעסע געגעבען צו בעארבייטען צו עפעס א יונגעל אין טעאטער און מען האט צו איהר „צוגעמאכט" מוזיק.

די פיעסע „בן עמי" איז אויפגעפיהרט געווארען דעם 25 דעצעמבער 1907. ווי די קריטיקער גיבען איבער, איז די פיעסע דורכגעפאלען אבער באריס טאמאשעווסקי, וועלכער האט אויפגעפיהרט די פיעסע, דערצעהלט פונקט דאס פערקעהרטע.

לויט איהם קומט אויס, אז ווען גאלדפאדען איז געקומען צו די לעצטע פראבען פון דער פיעסע, איז ער פשוט געווען גליקליך פון פרייד. ער האט געזאגט, אז טאמאשעווסקי האט זיינע געשריבענע מענשען לעבעדיג געמאכט און אריינגעגעבען א נשמה אין זיינע געדאנקען. באלד ביי דער ערשטער פארשטעלונג איז די שטימונג ביים פובליקום געווען א בעגייסטערטע. מען האט גאלדפאדענען צענדליגער מאל ארויסגערופען פארן פארהאנג. די בראווא'ס און בעגייסטערונג זענען געוואקסען פון אקט צו אקט. ביים לעצטען אקט איז דער אלטער גאלדפאדען בעשאנקען געווארען מיט בלומען און א בלומען-קראנץ.

גאלדפאדען, וועלכער איז געווען דורך און דורך טעאטראליש, און האט זעהר ליב געהאט טעאטער-עפעקטען, זאל האבען אנגעטון זיך איבער זיינע אקסלען דעם לארבער-קראנץ און איז אריין אין זיין וואוינונג מיט א גדולה און אויסגעשריגען צו זיין פרוי: נו, דו זעהסט, מאמעלע, די בלומען און לארבער-קראנץ? דאס האט דאס פובליקום גע-

(ווייטער זעה 15-טע זייט)

רעגולירט מיט'ן דייטש ביים סדר...

היטלערס אגענט ביים „שפוך חמתך" — דערצעהלט פון א לאדזער סוחר

פון י. אבערזשאנעק

אי, הערט איהר, רבותי, האב איך דעם דייטש אפגעשפראכען אנ'עין-הרע! אי, האב איך אנ'אגענט פון היטלער-לאנד אפגעטון א שפיצעל — [illegible] צו בעשרייבען עס אין די גאזעטען!...

געווען איז עס ביים ערשטען סדר, איך בין געזעסען מיט מיין בני הבית און פערטייטשט די הגדה. כ'האב זיי דערצעהלט וועגען די אכזריות פון דעם אמאליגען פרעה מלך מצרים, און וועגען דעם בארבאריזם פון דעם איצטיגען דייטשען פרעה, וועגען דעם אמאליגען יציאת מצרים און דעם איצטיגען יציאת דייטשלאנד, כ'האב דערצעהלט וועגען פתום ורעמסס, וואס מיר יודען בויען אומעטום פאר אנדערע און צום סוף זענען מיר די „פעררעטער פון פאטערלאנד". כ'האב דערצעהלט וועגען דעם אמאליגען משה, וואס האט געשפאלטען דעם ים, און די איצטיגע משה'ס, וואס שפאלטען... די יודען אין הונדערטער פארטייען און פארטייעלעך.

נאכ'ן „שלחן עורך", האב איך אנגעגאסען אליהו הנביא'ס כוס, און געהייסען עפענען די טיר, און ווי איך הייב אן זאגען „שפוך חמתך אל הגוים" פאלט מיר אריין א הויכער, דארער פערשוין מיט א טעקע אונטער'ן ארעם, מיט א טיפען שראם אויף דער לינקער באק, מיט א ליולקע אין מויל, פערבייגט זיך גאנץ העפליך, און שנאפלענדיג, ווי ער וואלט געהאט א פאליפ אין דער נאז, זאגט ער:

— „גוטען אווענד".

— זאג איך: א גוט יאהר.

— „וואהנט היער דער הער מענדעל בראכגארטעל?"

— יא, ענטפער איך איהם, דא וואוינט מענדעל בראכגארטעל, און פערשטאנען האב איך, אז דאס איז טאקע אליהו הנביא. אי, פארוואס רעדט ער דייטש? אליהו הנביא א דייטש? און ווי קומט עס, וואס ער איז א גליח — א גאליע בארדנעק?

איך האב מיך אבער דערמאנט אין די מעשיות וואס איך האב מיך אנגעלייענט וועגען אליהו הנביא, אז אמאל פערשטעלט ער זיך פאר א וואסער-טרעגער, פאר א פויער, פאר א בעל-עגלה, נו, זיכער האט ער זיך מסתמא איצט פערשטעלט פאר א... דייטש...

— ב.ר.ו.ך. ה.ב.א. א.ל.י.ה.ו — האב איך קוים ארויסגעשטאמעלט, און ס'האט מיר געהאקט [illegible], זיצט ר' אליהו... אזא גאסט...

— „יא, זיינד זי דער אינהאבער פאן דער פירמע מ. בראכגארטעל?" — האט דער הויכער שאפער פערשוין מיט דער ליולקע זיך נידער געפרעגט און דערביי גענומען נישטערן צווישען א בארג פאפירען.

— יא, יא, איך בין עס טאקע דער אינהאבער פון דער פירמע מ. בראכגארטעל — אזוי האב איך געענטפערט, און געטראכט האב איך מיר: אי, ר' אליהו זענט איהר א פויגעל!.. ווי ער נעמט עס מיר ארויס די נשמה...

— „אלזא, הער בראכגארטעל", האט דער פערשוין מיט דער שראם אויף דער לינקער באק מיר דערלאנגט א וויזיט-קארטע — „איך בין דער פערטרעטער פאן דער פירמע „אדאלף טאטשלעגער, ווילהעלם יודענפרעסער עט קאמפאני" אין בערלין. מיין נאמען איסט קארל בלוטדורשט.

מייבע וויסטע חלומות צו דיין קאפ! — אזוי האב איך איהם געוואלט זאגען. ביזוי, הייסט עס, נישט אליהו הנביא, נאר א שליח פון היטלער-לאנד —

וואס ווינשט איהר, הער בלוטדורשט?

— זי שולדען אונז 20 טויזענד מארק אונד דאצו האבען זי מיט דער פירמע אדאלף טאטשלעגער, יודענפרעסער עט קאמפאני די בעציהונגען איבערגעריסען — וואס איסט דען אייגענטליך לאז?"...

— איך וועל אייך זאגען דעם אמת, הער בלוטדורשט, וואס איך ווינש אייך, זאל מיר זיין טאפעלט.

— „צום ביישפיל?" — האט דער דייטש האסטיגער גענומען ציהען די פיפע.

— דאס וואס איך ווינש אייך, זאל מיר זיין טאפעלט: איך ווינש אייך אין פיס, און מיר צוויי, איך האב צו אייער פירמע „טאטשלעגער, יודענפרעסער עט קאמפאני" גארנישט. אי, כ'ארוואס בעצאהל איך נישט דעם חוב? ווייל ס'איז קריזיס.

אט, זעהט, האב איך איהם געוויזען די הגדה, א בוך מיט חובות, און זעהר קוראנטע פירמע קונדען, אויב איהר ווילט, הער בלוטדורשט, קען איך אייך [illegible] פון זעהר בעקאנטע פירמעס, וואס זענען מיר שולדיג געלד, און אויב איהר ווילט, קען איך אייך איבערגעבען דאס „חוב", און קאסירט אייך אין אייער חוב.

— „ביטע שעהן", האבען ביים דייטש גענומען פינקלען די אויגען, און גענומען לייענען אין דער הגדה.

— „אבער איך פערשטעהע דאך נישט וואס דא געשריבען איסט".

— נו יא, ווי קומט א חזיר צו אנ'אייטע כפות, איך וועל אייך איבערלייענען.

איך האב איהם געלייענט די עשר מכות, דעם גאנצען סדר פון קדש ביז נרצה, ער האט זיך אלץ פערנאטירט, און צום סוף, האט ער מיך גענומען פרעגען אויף יעדען בעזונדער:

— „ווער איסט דען דער יאכאץ?"

— דער יאכאץ איז גארנישט ווערט, ער ליגט שוין דריי יאהר אין דר'ערד, דאס בעמליכע פון איך מיט אייער פירמע צו הערען אימער און עוויג...

— „אהא! אונד וואס איסט מיט דעם [illegible]?"

— דער קארח האט זיך מיט עטליכע וואכען צוריק אויפגעהאנגען, זיין שאדען אויף אייער היטלער געזאגט געווארען!..

„אך זא! און דער מארור איסט [illegible]

— דער מרור איז זעהר גוט, הלואי זאלען דאס אלע אייערע ברויהעמדעלדיגע האבען אויף זייער גאנץ לעבען, טאטע זיסער אין הימעל!..

— „אך זא, דער מארור איז גוט — נו, אונד דער קארפאס?

— דער קארפאס זענען זי, הער בלוטדורשט, איז אמאל זעהר גוט געשטאנען, היינט איז ער בעבעך אויף גרויסע געהאקטע צרות, אי, רבונו של עולם, ווי האלט איך שוין מיט אייך אזוי ווייט!..

— „אהא! מיט דעם קארפאס איסט ניכטס צו מאכען!"

— „קענען זי מיר פיליכט אין איהרען קאנטאבוך נאך איין אויסצוג צייגען?

— נאך אנ'אויסצוג? אך מיט'ן גרעסטען [illegible], הער בלוטדורשט.

איך האב איהם איבערגעמישט א צווייט בלעטעל אין דער הגדה, און איהם געוויזען די עשר מכות.

— „ווער איסט דיזע פירמע?" — האט ער געפרעגט אויפ'ן ערשטען.

— דאס איז דם.

— „ווער איסט דען דאס?"

— דאס האט איהר איצט אין אייער היטלער-לאנד גענוג און גענוג.

— „אונד דער צווייטער?"

— מיט'ן צווייטען איז אויך נישטא וואס צו מאכען.

— „אונד דער דריטער?"

— א, די פירמע איז גאר א גוטע.

— „ווי הייסט זי דען אייגענטליך?"

— די פירמע הייסט כנים.

— „ווי זאגען זי, הייסט די פירמע — [illegible]ים? איך הער זי צום ערשטען מאל — איסט זי גוט?"

— וואס רעדט איהר, הער בלוטדורשט? איהר האט נאך קיינמאל נישט געהערט פון קינים? הלואי, הערט איהר, זאל זי אייך געבען נאר 50 פראצענט, וועט איהר דערמיט קענען בעקליידען היטלער'ן, פאפענ'ען, געבעלס'ן און אלע אייערע „פיינע העמדלעך" פון קאפ ביז פיס...

— „וואס זי נישט זאגען?" איז דער דייטש געווארען מלא שמחה, האט צוגענומען די הגדה, די פירמע „קינים" האט אונטערגעשטראכען מיט רויט. געדאנקט און זיך ענטשולדיגט, און האט גלייך ארויסגעשיקט א דעפעשע קיין בערלין צו דער פירמע „אדאלף טאטשלעגער, ווילהעלם יודענפרעסער עט קאמפאני", זי זאל ציהען אנ'אויסקונפט וועגען דער בעקאנטער פירמע „קינים", וועלכע קען בעקליידען היטלער'ן, פאפענ'ען, געבעלס'ן און אלע „ברוינע העמדלעך" פון קאפ ביז פיס...

אט אזוי האב איך ביים ערשטען סדר רעגולירט מיט'ן פערטרעטער פון דער פירמע „טאטענשלעגער, יודענפרעסער עט קאמפאני" אין בערלין — איך זאג אייך, אז מ'דארף עס נאר בעשרייבען אין די גאזעטען!..

יעקב פראנק — דער פאלשער משיח

פון ד"ר ה. שולמאן

— 2 —

ער ווערט א שבתי צבי'ניק

ווען יעקב פראנק האט זיך בעוועגט אין דער טערקישער שטאט סמירנא, וואו ער האט געהאנדעלט מיט צירונג און זייד, איז ער דארט געוואויר געווארען, אז אויף דער וועלט זענען פערהאן שבתי צבי'ניקעס. וואס דאס זענען פאר א מין מענשען, האט ער נישט געוואוסט, ערשט ווען, ער האט זיך בעגעגענט מיט מענשען, וועלכע האבען איהם דערצעהלט וועגען דעם „משיח" און זיינע וואונדער און פון דעם אלעם, וואס ער האט געהערט, איז ער געווארען אויפגערודערט. ער האט שטארק חשק בעקומען צו טרעפען זיך מיט דעם פיהרער פון די שבתי צבי'ניקעס, ווייל מען האט איהם געזאגט, אז פון דעם פיהרער וועט ער זיך דערוויסען פיל סודות און נסים וועגען שבתי צבי. נאך א צייט האט ער זיך דערוואוסט, אז דער פיהרער פון דער סעקטע אין סמירנא איז א געוויסער ישכר, וועלכען מען רופט „חכם ישכר" און מען גיט איהם אפ כבוד ווי אמאל דעם „משיח". פראנק איז באלד אוועק צו ישכר'ן, אבער מען האט נישט געוואלט איהם אריינלאזען צום „חכם".

— פון וואנען ביסטו? — האט מען איהם געפרעגט

— פון פוילען — האט פראנק געזאגט.

— דו ביסט א פרענק (אזוי האבען טערקישע יודען גערופען אלע יודען פון אייראפא און דערפון בעקומט זיך דער נאמען פראנק) און דעריבער קאנסטו נישט האבען קיין שום אינטערעס פאר אונזער „חכם". געה דיר דיין וועג.

פראנק אבער האט דערפון זיך ווייניג איבערגעשראקען, ער האט געפרובט איבערצייגען, אז איהם געפעלט די תורה פון שבתי צבי, אז ער איז שוין אין אנ'אנדער שטאט געווען אנ'איינגעהער ביי די שבתי צבי'ניקעס און ער וויל זיך זעהען מיט'ן „חכם כדי מיט איהם זיך צו בעראטען, די דאזיגע טענה האט געהאלפען, און פראנק איז געווארען אריינגעלאזען צום „חכם". דא האט ער פאר זיך דערזעהען אנ'איבערראשענד בילד. דער „חכם" איז געזעסען אויף א טייערען פערסישען דיוואן, אונטערגעלעגט אונטער זיך די פיס. מיט א בלוי־ווייסען, גאלד געשטיקטען טורבאן אויפ'ן קאפ. באהענט נעבען „חכם" זענען געלעגען אין א האלבען קרייז זעקס יונגע, רייצענדע, האלב־נאקעטע מיידלעך. וועלכע האבען געמאכט געהיימניספולע בעוועגונגען מיט'ן קאפ און די הענד.

דער „חכם" האט זיך זעהר דערפרעהט מיט דעם גאסט, איהם אויסגעפרעגט וועגען די יודען אין פוילען און באלד זיך איבערצייגט, אז ער האט פאר זיך א מענש מיט גרויסע פעהיגקייטען. פון דער צייט אן, איז פראנק געווארען אנ'אנהענגער פון די שבתי צבי'ניקעס און ער האט ביים „חכם" ישכר געלערנט די סודות פון זייער לעהרע. די דאזיגע בעוועגונג האט נאר ווייניג געהאט א שייכות מיט דער משיח־אידעע פון שבתי צבי. זי איז מיט דער צייט פערוואנדעלט געווארען אין א געהיימע סעקטע אונטער'ן נאמען „דענמע", וועלכע האט אונטער'ן דעקמאנטעל פון מיסטישן עקסטאז געפראוועט די נידריגסטע עראטישע ארגיעס און אויסגעלאסענקייט

דעם יונגען טעמפעראמענטפולען פראנק האבען שטארק צוגעצויגען די סעודות און טענץ, וואס זענען געפראוועט געווארען מיט האלב־נאקעטע פרויען ביי שווארצע ליכט. די קבלה און דער זוהר, וואס ישכר האט איהם געלערנט, האבען געבראכט אנ'איבערקערעניש אין פראנק'ס נשמה, און געהייצט זיין פאנטאזיע. גאנצע נעכט האט ער נישט געקאנט שלאפען, און אין פיבער געטראכט וועגען דער נייער וועלט, וואס ישכר האט פאר איהם געעפענט. מען האט איהם איינגעלאדען אויף אלע געהיימע סעודות און עראטישע ארגיעס, וואס האבען אין איהם אנגעצונדען א פייער, פראנק האט געגעבען גרויסע סומען אויף די אלע הוליאנקעס און ער איז ביי דער סעקטע געווען א זעהר אנגעלעגטער מיטגליד.

נאך א צייט, האט ישכר איינגערעדט פראנק'ן, אז ער דארף נישט זיין קיין סוחר, ווייל די לאגע פון די יודען איז אזעלכע, אז אזא מענש ווי ער, קאן ביי זיי אויף א גאר לייכטען אופן ווערען דער פיהרער, און ער קאן אויך אפשר ענדיגען, וואס שבתי צבי האט אנגעהויבען. דאס איז פראנק'ן זעהר געפעלען, און ישכר האט דאן ארויסגעהענדיג יעדען טאג אין גאס, געזוכט פוילישע יודען. וועלכע ער האט געפיהרט צו פראנקען, אז ער זאל מיט זיי רעדען וועגען די סודות פון דער אמונה, גלייך ווי וועגען באהענטער גאולה.

צוויי יאהר שפעטער זענען אנגעקומען קיין סמירנא צוויי יודען פון פוילען, איינער מרדכי בן אליהו און דער צווייטער נחמן. זיי ביידע זענען געווארען אזוי בעגייסטערט פון יעקב פראנק, אז די זענען אזש ארומגעגאנגען איבער די גאסען פון סמירנא און דערצעהלט יעדען, אז משיח איז געקומען און ער געפינט זיך אין סמירנא. וועגען זיין ערשטע בעגעגעניש מיט די צוויי פוילישע יודען דערצעהלט פראנק פאלגענדעס:

— איך קען נישט וויסען, פון וואנען זיי מרדכי בן אליהו און נחמן האבען וועגען מיר געוואוסט, און ווער עס האט זיי געהייסען קומען צו מיר קיין סמירנא. אמת איז, אז זעהר פיל ארימע לייט פון פוילען זענען ביי מיר געווען און איך האב יעדען פון זיי געגעבען מיין נדבה איז טאקע מעגליך, אז יענע ארימע לייט האבען ביי זייער צוריקקומען קיין פוילען דערצעהלט וועגען מיר. און ווען דער מרדכי און דער נחמן זענען געקומען צו מיר אין הויז, האבען זיי געטראפען מיך זיצען איבער ספרים. זיי האבען וואהרשיינליך געמיינט, אז איך בין א גרויסער תלמיד חכם, האבען זיי מיך א פרעג געטאן וועגען א מאמר אין זוהר, וואס איך אליין האב איהם נישט פערשטאנען. אזוי ווי זיי האבען מיך געהערט איבערזאגען יענעם מאמר, האבען זיך ביי זיי די אויגען אנגעצונדען פון שמחה, וואס זיי זענען דורך מיין לייענען דערגאנגען צום אמת'ן פשט פון יענעם מאמר, הגם איך אליין האב דארט דעם פשט נישט געקענט.

די דאזיגע צוויי פוילישע יודען, מרדכי בן אליהו און נחמן האבען דאן אין חודש יוני 1752 געראטען פראנק'ן, ער זאל פאהרען קיין ניקאפאל ביי דער דאנוי און דארט חתונה האבען מיט דער שעהנער חנה, די טאכטער פון דעם ארימען סוחר טוביה. פראנק איז שוין אלט געווען 26 יאהר, ווען ער איז געקומען קיין ניקאפאל. נאכדעם ווי ער האט דארט ערלעדיגט זיינע מסחרים, איז ער אוועק צו טוביה'ן וואו ער האט בעגעגענט די 14־יעהריגע שעהנע חנה. ווען פראנק האט ערקלערט, אז ער וויל מיט איהר חתונה האבען, האט דער פאטער פון מיידעל דערצו מסכים געווען. חנה אבער איז געווארען אויפגעציטערט דערזעהענדיג דאס מיאוסע, געשטופעלטע פנים פון איהר קומענדען מאן. זי האט געוויינט און געבעטען רחמים דעם פאטער, אז ער זאל זי נישט חתונה מאכען מיט דעם דאזיגען מאן.

ווען פראנק איז וועגען דעם געזאגט געווארען, האט ער געבעטען, אז דער פאטער זאל ערלויבען איהם צו טרעפען זיך אליין מיט'ן מיידעל. ער וועט צו איהר אזוי רעדען, אז זי וועט איהם ליב בעקומען. אין אמת'ן האט ער אויף דעם מיידעל געמאכט א שטארקען איינדרוק, זיינע בעגייסטערנדע ווערטער האבען אויף איהר אזוי שטארק געווירקט, אז זי האט שוין מעהר נישט געקאנט פון איהם זיך שיידען. ער האט טאקע מיט איהר חתונה געהאט און זי איז געווארען זיין געטרייעסטע אנהענגערין און בעגלייטערין אין זיינע שפעטערע יאהרען.

נאך דער חתונה איז פראנק אפגעפאהרען קיין סאלאניקי, ווייל מען האט איהם געזאגט, אז דארט געפינט זיך „משיח". סאלאניקי איז, ווי בעקאנט, געווען דער הויפט־זיץ פון דער שבתי צבי־סעקטע „דענמע". נאכ'ן טויט פון שבתי צבי, האט זיין ווייב פארגעשטעלט איהר ברודער יעקב קווערידא פאר איהר זוהן, וועלכען זי זאל האבען געבוירען פון שבתי צבי. קווערידא האט זיך גערופען יעקב צבי און ער איז געווארען פערגעטערט פון די שבתי צבי'ניקעס. אין סאלאניקי האט די סעקטע מכלומרשט צוליב מיסטישע טעמים, געפיהרט די נידריגסטע אויסגעלאסענקייט. קיין פאמיליען־לעבען האט ביי זיי נישט עקזיסטירט. פיל־ווייבעריי און פיל־מענעריי איז ביי זיי געווען א געוועהנליכע ערשיינונג, וואס איז געווארען דערהויבען צו א רעליגיעזען קולט. דער זוהן פון קווערידא, ברכיה, האט דאן אנגעפיהרט מיט די שבתי צבי'ניקעס, וועלכע האבען לפנים אנגענומען דעם מאכמעדאנישען גלויבען, אבער האבען געפראוועט זייערע ארגיעס מיט טענץ פון נאקעטע פרויען.

ווען פראנק איז אנגעקומען קיין סאלאניקי, איז ברכיה געשטארבען און דאס ארט פון שבתי צבי'ס יורש און פערטרעטער איז געבליבען פריי. לויט דעם גלויבען פון דער סעקטע לעבט משיח אייביג, ער ווערט נאר מגולגל אין אנ'אנדערען מענש, וואס שטעלט זיך בראש פון דער סעקטע. פראנק, וועלכער איז געווארען באהענט מיט די סאלאניקער שבתי צבי'ניקעס, האט שוין איצט ארויסגעוויזען גרויסע קענטנישען אין אלע זייערע געהיימע גלויבונגען. זיין האלטונג, זיין אופן פון רעדען, זיין היפנאטיזירענדע קראפט אויף ארומיגע האט ארויסגערופען צו איהם א געוואלדיגען דרך־ארץ. ער איז געקומען מיט זיינע געדאנקען און דערצעהלט וועגען וואונדערליכע חלומות, וואס ער האט אין דער נאכט. ארום איהם האבען זיך אנגעהויבען זאמלען א גרעסערע גרופע שבתי צבי'ניקעס און מיט גרויס ניי־געריגקייט אויסגעהערט זיינע רייד.

ער האט אנגעהויבען צו בענייען שבתי צבי'ס תורה און איינמאל האט ער דערצעהלט, אז צו איהם האט זיך בעוויזען דער „רוח הקודש" און ער האט געהאט אזא „זעהונג": „ווי נאר — דערצעהלט פראנק — איך בין אריינגעפאלען אין א טיפען שלאף, האב איך בעהערט א שטים, וואס האט מיר געזאגט: קום און פיהר דעם קלוגען יעקב'ן אין די צימערען און עפען דארט פאר איהם אלע טויערען און טירען. האט מיך דאן א ווינד געטראגען אין די לופטען און אויף מיין רעכטער זייט און אויף מיין לינקער זייט האב איך דערזעהען צוויי שעהנע מיידלעך, וואס צו זייער שעהנקייט קאן נישט זיין קיין גלייכען אויף דער וועלט. און אלע צימערען האבען זיך געעפענט און דארט האבען זיך אויך געפונען שעהנע פרויען, וואס האבען געלערענט מיט תלמידים. און ווען איך האב פון זיי געהערט איין ווארט, האב איך באלד פערשטאנען, וואס זיי ווילען זאגען. אין לעצטען צימער האב איך דערזעהען איהם, שבתי צבי אליין. ער האט זיך געווענדעט צו מיר מיט די ווערטער: „ביסטו דאס טאקע דער יעקב פראנק? וועגען דיר האט מען מיר שוין פיל דערצעהלט. ווייל איך, אז דו זאלסט וויסען, אז איך האב אויך געוואלט געהען דעם וועג, וואס דו געהסט, האב איך אבער צו דעם נישט געהאט גענוג כוחות! אויב דו ווילסט, יעקב, שטארק זיך און גאט וועט דיר [illegible]"!

דאס זאגענדיג, האט ער מיר דורכ'ן פענסטער געוויזען א טיפען תהום א שווארצען, ווי דער שווארצער ים. און ביי דער זייט פון תהום איז געווען א הויכער בארג, וועלכער האט דערגרייכט מיט זיין שפיץ ביז צום הימעל, האב איך תיכף אויסגעשריגען: „איך געה, איך געה און עס מעג זיך טון, וואס עס וויל! איך געה און גאט וועט מיר העלפען"!

דער דאזיגער, אהן ספק אויסגעטראכטער חלום, האט געהאט דעם צוועק צו בעווייזען די שבתי צבי'ניקעס, אז ער, פראנק, איז בערופען צו פערנעהמען דאס ארט פון שבתי צבי. אויך ישכר פון סמירנא האט ארויסגעזאגט דעם געדאנק, אז פראנק זאל אנהויבען זיך גרייטען צו ווערען דער פיהרער פון דער סעקטע. דאס האט פראנקען צוגעגעבען נאך מעהר מוט. ער האט געוואוסט, אז כדי צו ווערען דער פיהרער פון דער סעקטע וועט ער מוזען אננעהמען דעם מאכמעדאנישען גלויבען. ער האט נישט געקלערט און ער איז אפיציעל איבער צום מאכמעדאנישען גלויבען.

יעקב פראנק איז דאן אריבער קיין פוילען און גאליציען, וואו ער האט זיך געהאלטען פאר א „משיח" און פאר א „גאט".

אברהם אבן עזרא

היסטארישע ערצעהלונג

פון ד"ר ל. פיליפסא

קאפיטעל 2

ווער איז דער אומבעקאנטער רעטער?

שוין א לענגערע צייט וויילט אין דער שטאט קארדאווא. דער אבן עזרא. די לעצטע יאהרען האט ער פערבראכט אין ירושלים, פונדאנען איז ער אבער געשיקט געווארען מיט א זעהר וויכטיגער דיפלאמאטישער מיסיע פון די ארץ־ישראל־יודען צום גרויסען געלעהרטען און אנגעזעהענעם חשוב'ן קעניגליכען ראטגעבער, ר' יהודה הלוי, וואס וואוינט אין קארדאווא. כאטש ס'האט זיך דעם אבן עזרא שטארק נישט געגלוסט צו פערלאזען ארץ־ישראל, דאס לאנד וואו עס איז אמאל געווען א גרויסע יודישע מלוכה, וואו עס האבען געלעבט און געווירקט די גייסטרייכע יודישע נביאים; דאס לאנד, וועלכעס ער האט געליבט מיט אלע פעדים פון זיין הארץ און נשמה, — האט ער עס אבער דאך געטון. דער ירושלים'ער רב האט איהם איבערצייגט, אז קיינער נישט אזוי ווי ער, איז פעהיג אויסצופיהרען דאס דאזיגע זעהר פעראנטווארטליכע שליחות. דאס זעלבע האט אויך בעשטעטיגט א גרויסע אסיפה פון די יודישע איינוואוינער אין ירושלים.

אבער כל זמן ס'איז נישט אזוי שטארק נויטווענדיג געווען אויסצופיהרען דאס שליחות, זיין דיפלאמאטישע מיסיע, צוליב וועלכען ער איז געשיקט געווארען, האט ער געהאלטען פאר פאסיגער און צוועקמעסיגער צו בלייבען אין שאטען, נישט דערצעהלענדיג קיינעם קיין ווארט וועגען ציל פון זיין קומען. אזוי לאנג, ווי ער וועט שוין נישט זיין געצווינגען, וועט ער זיך דאס אויסמיידען צו טון.

דער אבן עזרא האט אויסגעפיהלט די טעג פון זיין וויילען אין קארדאווא מיט שפאצירען איבער די גאסען, איינקוקענדיג און בעקענענדיג זיך מיט'ן לעבענס־שטייגער פון די בירגער אין דער דאזיגער שפאנישער הויפט שטאט. ס'האט איהם שטארק פעראינטערעסירט זייער ארט און שטייגער לעבען. אין איינעם פון יענע טעג האט אויך פאסירט דאס טראגישע געשעהעניש מיט חולדה'ן. דער געהיימניספולער רעטער פון איהר לעבען, דער אומבעקאנטער, וועלכער האט, שטעלענדיג זיך אליין אין דער שרעקליכסטער געפאהר, די שענע איינאיינציגע טאכטער פון ר' יהודה הלוי ארויסגעריסען פון די ברויזענדע כוואליעס, איז געווען ער — דער אבן עזרא. תיכף נאכ'ן פארפאל האט ער אפילו זעהר געוואלט זיך פארשטעלען פאר'ן מיידעלס פאטער, ער האט עס אבער נישט געטון, כדי נישט צו געבען קיין פרעטעקסט צו קלערען אין יהודה הלוי'ס פאמיליע, אז ער איז געקומען מאהנען בעלוינונג פאר זיין טאט. האט ער דעריבער אפגעהאלטען פון צו ווייזען זיך פאר'ן דאזיגען גרויסען מענש, ווארטענדיג ביז ס'וועט פערלויפען א לאנגע צייט און די גאנצע זאך וועט פערזינקען ווערען אינ'ם אבגרונד פון פערגעסענהייט.

אין דער צווישענצייט האט אויסגעשלאגען די לעצטע שעה, וואס ער האט געמוזט ערלעדיגען זיין שליחות. אברהם האט זיך ארומגעזעהען, אז לענגער ווארטען טאר ער נישט, און בעדארף וואס שנעלער אויספיהרען זיין אויפגאבע.

די זון איז שוין פערשטעקט אין מעריב. די נאכט האט אנגעהויבען ארויסצוגעהען פון איהר בעהעלטעניש, אויסשפרייטענדיג איהרע פליגלען אויף דער שענקייט פון דער נאטור, וואונדער־שענע בעצויבערענדע בילדער שטעלט זיך פאר אונז פאר אין דער דאזיגער דעמערונגס־צייט אין די ווארם־לענדער. ליכט און פינסטערניש בעהעפטען זיך דארטען צוזאמען. די היץ פון בייטאג — איז עק, אויף איהר ארט בלאזט אנ'אנגענעם קריסטאל־ריין ווינטעל, טראגענדיג אין זיינע פליגלען א פרעכטיגען פעררייסענדיגען רויזען געשמאק און אראמאט. די גאסען זענען פערפלייצט מיט שפאצירענדע, וואס געניסען און האבען הנאה פון דער הערליכער נאטור, פונ'ם נאך־גאלדענעם, זון־בעשטראהלטען הימעל, אויפנעמענדיג מיט שמחה דאס ערשיינען פון דער נאכט־קעניגען — די לבנה, וואס גיסט מיט א שפע איהרע זילבערנע שטראהלען אויף דער ערד.

צווישען די שטראמען שפאצירענדע, האט זיך געפינען משה, חולדה'ס קוזין, טיף פערזינקען אין געדאנקען, וואס האבען געבערענט מיט יוגענדליכען פייער, האט ער רוהיג, געלאסען געשטעלט זיינע טריט. פלוצלונג האט ער דערפיהלט א פרעמדע האנד, וועלכע האט איהם אנגעכאפט ביים אקסעל. פאר איהם איז געשטאנען א הויך־וואקסיגער מאן. אנגעטון אין א לאנגען מאנטעל, וועלכער האט איהם בעדעקט פון קאפ ביז די פיס. דער מענש האט זיך צוגעבויגען צו משה'ס אויער, זאגענדיג גאנץ שטיל: „שנעל קום מיט מיר! איך בעשווער דיך, אז דו זאלסט שוין געהען!"

משה האט אנגעהויבען פיבערען, דערהערענדיג די דאזיגע אונפערשטענדליכע פאר איהם ווערטער. דער פרעמדער האט איהם אבער פעסט געהאלטען, וואונקענדיג צו איהם מיט זיינע פייערדיגע אויגען, וואס האבען געפינקעלט אין דער טונקעלקייט פון אווענד. ער האט די דאזיגע בליקען נישט געקענט אויסהאלטען, און געטון זייער בעפעהל: דער פרעמדער איז געגאנגען און משה נאך איהם. זיי האבען זיך שנעל ארויסגעקייגען פון די גרויסע מאסען, וואס זענען פאר זיי פערבייגעגאנגען. און דערווייטערענדיג זיך פון דער הויפט־גאס, האט דער אונבעקאנטער זיך געווענדעט צום יונגענמאן.

— דו קענסט יהודה'ס טאכטער, דאס מיידעל חולדה?

— זי איז דאך מיין פעטערס טאכטער! — האט משה געענטפערט פערוואונדערט.

— ווייסטו אויך ווי אזוי צו שעצען און ליבען דאס דאזיגע מיידעל?

— זי איז דאך פון מיין בלוט און פלייש געקנאטען?

— יא, אבער בעוויליג מיר צו זאגען, צי וואלסטו געהאט גענוג קראפט און מוט, פאר איהר דיין לעבען צו אפפערען?

— א! ווען ס'וואלט זיך נאר געמאכט דאס געלעגענהייט! הלואי וואלט איך איהר געקענט איבערצייגען, אז דער מענש, אויף וועלכען זי לעגט אזוי ווייניג אכט, איז פעהיג און גרייט, פאר איהר גליק, זיין לעבען צו שטעלען אין דער גרעסטער סכנה, נישט רעכענענדיג מיט די שרעקליכסטע פאלגען פאר איהם.

— בערוהיג דיך, משה — האט איהם דער פרעמדער איבערגעהאקט — אזוי ווייט האלט עס נאך נישט. דער פיינד איז דערווייל נאך נישט אזוי שטארק, אז מיר זאלען ברויכען מאמענטאל ארויסצוטרעטען געגען איהם מיט פייער און שווערד.

משה'ס געזיכט איז בלייך געווארען, ווי קאלך, דערהערענדיג די לעצטע ווערטער, וועלכע האבען געקלונגען אין זיינע אויערען ווי אנאיראניע, וואס דעם פרעמדען האט זיך מיט איהם פערגלוסט צו שפילען. ס'האט איהם שוין איצט פערדראסען אויף זיך אליין, פארוואס ער האט זיך נישט געוואוסט צו היטען, ענטפלעקענדיג זיינע געפיהלען פאר א גאנץ פרעמדען מענש. דער אונבעקאנטער האט דאס דעריקענט.

— הער אויס, יונגערמאן, נישט שטענדיג דארפען מיר ארויסגעהען מיט דער שווערד, וועלענדיג בעשיצען אונזערע נאהענטע און געליבטע. ס'איז פערהאנען, אז מיר מוזען זיך משתדל זיין, אויב ס'איז נאר מעגליך, אויסצומיידען די סכנה, שטעהן אויף דער וואך, נישט דערלאזענדיג, אז דאס שלעכטס זאל קומען. און איצט וויל איך דיך אויפמערקזאם מאכען אז פאר חולדה'ן איז אויסגעשפרייט א נעץ, אין וועלכע זי קען יעדע מינוט אריינפאלען, ווילסטו זי ראטעווען!?

— מיט'ן גאנצען הארץ און נשמה!

— אויב אזוי, לאמיר פונדאנען אוועקגעהען אויף אנ'ארט, וואו מיר וועלען דורך קיינעם נישט געשטערט ווערען.

עטליכע מינוט האט משה געקלערט, צי ער זאל געהן מיט דעם דאזיגען געהיימניספולען, וואס ער האט היינט צום ערשטען מאל געזעהען:

— אבער זאג מיר ווער ביסטו, וואס די פערלאנגסט, כ'זאל מיטגעהען מיט דיר?

— אויך נאכדעם, ווי כ'וועל דיר זאגען, וועסטו נישט מעהר וויסען, ווי דו ווייסט איצט. זאלסט אבער נישט פערזוימען, און פערשפעטיגען אזוי־ערנאך די הילף פאר דיין פעטערס טאכטער. פאר אזא בחור'ש מיט אזא שטארקען כאראקטער ווי דו פאסט נישט אין אזעלכע פאלען זיך צו קווענקלען. כאטש דעם פרעמדענס ווערטער זענען איהם אויסגעקומען ווי רעטענישען, האט אבער דאך זיין שטימע אזוי וואונדערליך געקלונגען, אז משה איז געווארען כמעט ווי היפנאטיזירט, טועענדיג זיינע בעפעהלען. ער איז מיטגעגאנגען.

(המשך קומענדיגען פרייטאג)

פון העברעאיש בעארבייט דורך א. ב.

פריהלינג

רייזע־שמועסן אין וואגאן

פון י. מאשקאוויץ

דער צוג שלענגעלט זיך צווישען פייכטע, שוואַרצע פעלדער, אַזוי ווי די געגענד איז אַ בערגיגע, מאַטערט ער זיך נעבעך, דער לאָקאָמאָטיוו סאָפּעט, און קרעכצט, אַז ס׳איז אַ ביטערע רחמנות אויף איהם.

דורכ׳ן אָפענעם פענסטער רייסט זיך אַריין אַ שטראָם פרישע, וואַרעמע לופט. ס׳איז אַ ליכטיגער הנען־טאָג.

אָנהויב פריהלינג. פון די פעלדער וועלכע גריינען זיך שוין דאָ און דאָרט און וועלכע זעהען אויס ווי אויסגעצוואָגען, שלאָגט אַ לייכטע פּאַרע, ערגעץ אין זייט ליגט נאָך אַ פער׳יתומ׳ט רעשטעל שניי און האָבען האָט עס אַ פנים, אַלע שונאים געזאָגט: בעלעכעריט פון דער וואַרימער זון ווי אַ זופּ און אויסגעשמירט מיט בלאָטע, איז עס נעבעך מעהר שוואַרץ ווי ווייס.

הינטער פערד און אַקער שלעפּט זיך נאָך אַ פויערל. עס הויבען זיך אין דער הויך און לעגען זיך צוריק שוואַרצע, גלאַנציגע שטיקער ערד, מאַכענדיג פריי דעם וועג פאַר פויער און אייזען.

און דו ביזט מקנא אָט דאָס מענשעלע דערפאַר, וואָס ער איז אַזאַ באַהענטער מחותן מיט אָט די ברייטע אונענדליכע פעלדער און בערגלעך. אַ לייכטער ווינטעל שפּילט זיך און צופּלאָשעט איהם די האָר, פונ׳ם קאָפּ, רייסט איהם ביי די פּאָלעס. ער טוט זיך אָבער ניט: געהט זיך רוהיג און געלאַסען נאָכ׳ן אַקער ווי נישט איהם מיינט מען. אַזוי געהען מענטשען וואָס דער באָדען אונטער די פיס איז זייער, וואָס זענען זיכער, אַז דער באָדען איז אַ פעסטער און וועט זיך פון אונטער די פיס נישט אַרויסגליטשען.

און נישט ווילענדיג דערמאָהנען זיך מיר די ווערטער פונ׳ם פּוילישען סטודענט, וואָס האָט אַקאָרשט פערלאָזט דעם וואַגאָן און וואָס האָט געוואָלט דורכאויס, אַז כ׳זאָל איהם גלויבען, אַז ער איז, חלילה, נישט קיין אַנטיסעמיט, האָט מיט די גרינג בענדעלדיגע קיין שום שייכות נישט און איז אויסדריקלעך געגען יודען־עקסצעסען. מעהר נישט אַז ס׳רעדט זיך שוין וועגען יודען, איז נאָר צו בעדויערען, וואָס פון אַלע שבעים אומות, לעבט זיך קיינעם נישט אַזוי לייכט (אויף זיין לשון הייסט עס „לעקקים קאָשטעם״) ווי די, די יודען הייסט עס...

דער צוג האָט זיך אָפּגעשטעלט און איבערגעריסען די געדאַנקען מיינע האָבען אַ פּאָר יודען, וואָס זענען אַריין אין וואַגאָן מיט אַ אימכעט און בעטהער. ס׳איז פאַר יום טוב, מ׳דאַרף פערדינען אויף פסח, אײַלט מען זיך אַהיים מיט פּעק און פּעקלעך, דערשוויצטע, דערייאָכמעטע, דערשראָקענע, וואָס שיעור נישט דעם צוג פערשפּעטיגט.

פּערזוכמען ערטער אין וואַגאָן, קרעכצט איין יוד אַרויס: — איי, אַ ביטערער גלות, שווער צו זיין אַ יוד, — און קוקט אין מיין זייט מיט אַ פאַרשענדען בליק, ס׳הייסט צי איך ווייס אויך עפּעס וועגען דעם צו זאָגען.

— אוודאי ווייס איך! אוי ווייס איך! קלוגע מענשען זאָגען, אַז ס׳מוז זיין אויף וועמען דעם כעס אויסצולאָזען, ס׳מוז זיך געפינען אַ כפּרה־הינדעל, זענען מיר עס אַ פערשטענדיגע זאַך, אַז מ׳מוז האָבען וועמען צו פּייניגען, איז דאָך נישט שייך. פּייניגט מען אונז, טוט אונז אָן צרות, וויפיל אייער האַרץ גלוסט, ס׳וואָלט מיך, אסור, נישט געאַרט. ס׳פערדריסט נאָר דאָס שטענדיגע טומלען אַרום אונז און דאָס, וואָס מיר געפינען זיך שטענדיג ביי אַלעמען אין די מיילער, טאָמער וויל איך אויף אַ מינוט פערגעסען אין מיין יחוס־בריף — לאָזט מען מיך נישט.

אַלע אַנדערע האָבען אויך מעטריקעס, ליגט עס ביי זיי טיף פערדוקט אין קעשענע, און אַז קומט אויס דעם פּראָווינץ, ענגלענדער וכדומה, צו לעגיטימירען זיך איין מאָל אין אַ יובל דערמאָהנט ער זיך ביי דער דאָזיגער געלעגענהייט, וועמען ער האָט געהאַט פאַר אַ טאַטען, אַ זיידען א. א. וו. און דאָס דערמאָהנען זיך געשעהט אַזוי זעלטען, ווי זעלטען אַ מענש טראַכט וועגען אַנדערע אייגענשאַפטען זיינע. וועגען, לאָמיר זאָגען, די קאָליר פון די האָר, אויגען און דעסגלייכען.

דאָס געפיהל איז אויך כמעט דאָסזעלבע, וואָרום וואָס איז אייגענטליך די נפקה מינה [illegible], פּראָווינץ צי פּאָליאַק, אַבי נאָר נישט קיין ווילדער מענשען־פרעסער, איז עס נישט קיין חרפה, און פערקעהרט, נישט קיין שום יחוס, מ׳איז וואָס מ׳איז און מ׳טראַכט גאָרנישט וועגען דעם.

וואָלט זיך אונז טאַקע אויך וועלען וואָס וועניגער טראַכטען וועגען דעם יחוס אונזערען, נאָר ווי אַזוי? אַז אַרום אונז ווערט גערעדט און געטומעלט וועגען דעם טאָג־איין, טאָג־אויס, שטענדיג זענען מיר אויף דער וואָקאַנדע, שטענדיג האָט עמיצער וועגען אונז עפּעס צו זאָגען.

קלוגע מענשען זאָגען, אַז פאַר „אַ גרויסע קרעטשמע בילען אַ סך הינט״ וואָס קומט אָבער אַרויס, אַז דער קאָפּ האַלט מיר נישט אויס פון דעם דאָזיגען בילען. ס׳וואָלט זיך וועלען אַנטלויפען, באַהאַלטען די קרעטשמע פערמאַכען, אַבי איין מאָל פאַר אַלעמאָל פּטור ווערען דערפון. פּטור ווערען פון דעם גריבלען זיך אין מיין יחוס־בריף און דורכאויס וועלען דערגעהן, צי דאָס וואָס איך בין ס׳כפּרה־הינדל איז נאָר בלויז אַ צופאַל, אָדער צי כ׳האָב [illegible] טאַקע כשר פערדינט. נאָך מעהר: צי כ׳האָב נישט אַמאָל פערדינט נאָך גרעסערע קלעפּ...

* * *

אין וואַגאָן געגענאיבער מיר זיצט אַ פּוילישע פרוי, פון איהרע רייד און האַלטונג דערקענט מען גלייך די איינגעבוירענע און, נאָך מעהר, אנגעצייגענטע אינטעליגענץ. אַ שפּראַך — כאָטש בעהם און דרוק אַ שעהנע אָבהאַנדלונג. אַנשויאונגען — ליבעראַלע ביז גאָר. אין דער צייט פון קריג געווען אין פּאַריז און צוזאַמען מיט די בעסטע מענשען פון פּוילען געהערט צו אַ קאָמיטעט צו שטיצען עמיגראַנטען. קיינמאָל נישט געמאַכט קיין אונטערשיד צווישען מענש און מענש צוליב אָנגעהעריגקייט, רעליגיע א. אַז. וו. מ׳גלויבט איהר, וואָרום מ׳פיהלט אַז ס׳רעדט די תמימות אַליין און ס׳רירט פּשוט דאָס גוטסקייט פון אָט דער אידעלער פרוי, וואָס ווייס אַזוי שעהן צו פּרעדיגען וועגען ברידערליכקייט, קריסטענליבע א. ד. גל.

נאָר אָט מאַכט זיך אַ שמועס וועגען יודישע סטודענטען, וואָס זענען געצוואונגען צו שטודירען אין אויסלאַנד, מיין שכנטע וואונדערט זיך און פערשטעהט נישט, צי וואָס פאָהרען אין אויסלאַנד, אַז מ׳קאָן בעסער שטודירען אין פּוילען? זאָגט מען איהר, אַז יודען בעמט מען נישט אָן אויף די אוניווערזיטעטען, אַ מעשה מיט אַ פּראָצענט־נאָרמע, ווערט זי שוין אומרוהיג און אויפגערעגט: פאַרוואָס [illegible]ין מען מוצא שם־רע אויף פּוילען? אַזאַ געזעץ איז נישט פערהאַן און מ׳טאָר נישט זיין אַזוי בייזוויליג... זי פערשטעהט גאָר נישט, ווי מ׳קאָן דאָס זיין אַזוי נישט לאָיאַל און ווער? יודען, וועמען אין פּוילען איז נאָך אַזוי גוט ווי אייך יודען?...

* * * *

אָט אַזוי ווערען די, די בעסטע, די אידעלסטע, פּשוט בלינד, פערלירען דעם פערשטאַנד, ווען מיין מעטריקע מישט זיך אַריין אין עסק.

און דאָך אַ שטיקעל טרייסט.

ווי געוועהנליך איז מיין יודענקייט ווידער אויפ׳ן צימבעל. דאָס מאָל אויף אַ קאָנצערט פון האַנקאַ אָרדאָנאָוונאַ, אין בידגאָשטש. איהר קענט בידגאָשטש? לאָדז, וולאָצלאַוועק, קאַלאַש און קוטנאַ האָבען אַהין געשיקט אַ פאַר יודען, אַזאַ קליינע קאָלעקציע הייסט עס, נאָר בכדי מ׳זאָל נישט פערגעסען, אַז דער מין עקזיסטירט ערגעץ אויף דער וועלט.

און אָט אין דער דאָזיגער „פערלודישטער״ שטאָט פערגלוסט זיך דער אָרדאָנאָוונאַ זינגען יודישע לידער.

אַז זי האָט גענומען זינגען אַ תימנ׳יש לידעל, האָב איך פּשוט געציטערט: וואָס וועט עולם דערצו זאָגען? אוודאי האָט זיך באַלד געהערט אַ שפּאָטען און אַ לאַכען מיט בייסיגע, אויפ׳ן קול אַרויסגעזאָגטע בעמערקונגען אויף אונזער חשבון. ס׳איז מיר געווען אַ ביטער רחמנות אויף [illegible] אַרטיסטקע: ווי אַזוי וועט זי זיך אַרויסדרעהען? נאָר אָט וואַרפט זי אַרויף אויף זיך אַ טוך, ווערט כהרף עין אַ יודענע און זינגט דאָס בעקאַנטע לידעל „די יודישע מאַמע״. אַ לידעל, אַ נאַרישס, שונד שבשונד. אַ מעשה מיט אַ זוהן, וואָס שרייבט בריף צו דער אַלטער מאַמע פון אַמעריקע, אַז ד׳קומט צופאָהרען. די מאַמע פרעהט זיך, נאָר אָט אַנאומגליק: אַ קאַטאַסטראָפע מיט דער שיף, דער זוהן איז דערטרונקען, פאַר צרות איז די מאַמע משוגע געוואָרען און שטענדיג זעהט מען זי פאַרן באַהנהויף, ווי זי וואַרט אויפ׳ן זוהן...

און אָט דאָס דאָזיגע נאַרישע לידעל זינגט די אַרטיסטקע מיט אַזוי פיל טאַלענט און האַרץ, אַז די לייט אין זאַל, וואָס האָבען תחילת געשמייכעלט, זענען פון מינוט צו מינוט געוואָרען מילדער, רוהיגער, צום סוף געריהרט ביז טרעהרען און אַז די זינגערין האָט געענדיגט איז אויסגעבראָכען אַ שטורם פון אַפּלאָדיסמענטען, הונדערטער האַלאַניקעס גויאישע און יודישע האָבען געפּאַטשט מיט בעגייסטערונג. דער הייליגער סימבאָל פון דער מאַמע האָט געמאַכט ציטערען די נשמה און דאָס געוויסען. אַלע מענשענקינדער הייסט עס האָבען מאַמעס, איבער איטליכען פון זיי האָט געציטערט און געפלאַטערט אַ מאַמעס האַרץ, און ווי אַזוי קען מען דאָס, ווי אַזוי טאָר מען דאָס אויפהויבען אַ האַנד אויף אַ מאַמעס אַ קינד, ווער און וואָס [illegible] זאָל נישט זיין?

און איך האָב געטראַכט:

אָט אין וואָס עס בעשטעהט די הייליגע שליחות פון די כהנים פון דער קונסט, אָט צו וואָס די זענען בערופען.

אין יענער מינוט האָב איך געפיהלט, ווי אין זיך טראָגט איינער צום אַנדערען מעהר נישט קיין שנאה.

אין אַזאַ קאָשמאַרנער צייט ווי איצט, איז עס אַ שטיקעל טרייסט.

געלזוכט

מעדיצינישע שמועסן

פון ד״ר ס. מ. קלארמאַן

די געלבזוכט־קראַנקהייט, האָט ווי אַלע יונים, איין פנים, איין געשטאַלט. דאָס הייסט, אַז אַלע וואָס ליידען פון איהר האָבען אַ געל־גרינע הויט, און אָפט זענען אויך די ווייסלעך פון די אויגען געל־גרין. פונדעסטוועגען אָבער פערמאָגט זי אַ סך פערשידענע פאָרמען.

וועגען די סיבות [illegible] אַ סך פון די איז נאָך פערהאַן זעהר פיל מיינונגס־פערשידענהייטען צווישען דער גרויסער מחנה פון די געלערנטע פאָרשער פון אָט דער קראַנקהייט. איך וועל זיך בעשרענקען און זיך אָפּשטעלען אויף דער איינפאַכסטער, אָבער דערפאַר די אָפטסטע פאָרם.

איהר שטויסט זיך שוין, וואַהרשיינליך, אַליין אָן, אַז דאָס גריגקייט פון דער הויט קומט מסתמא דערפון, וואָס די גאַל איז עפּעס נישט מיט אַלעמען ווען מען ליידט פון געלבזוכט. און איך מוז זיך מודה זיין, אַז איהר האָט טאַקע אויך ריכטיג געטראָפען. איך צווייפעל אָבער צי ווייסט איהר וואו און ווי אַזוי די גאַל ווערט פאַבריצירט און פאַרוואָס זי בעקומט פלוצים (איהר גרין פנים) אין דער הויט אַריין. מילא וואו די פאַבריק געפינט זיך, קאָן איך אייך זאָגען כמעט אין איין וואָרט: אין דעם לעבער. אָבער ווי אַזוי די מאַכינאַציע קומט פאָר, איז שוין נישט אַזוי לייכט צו זאָגען, סיידען איך זאָל אייך אַביסעל דערקלערען עטוואָס וועגען דעם לעבער אַליין, און דאָס וויל איך טאַקע אויך טאָן.

דער לעבער, ווען ער געפינט זיך אין מענשליכען קערפּער, זעהט אויס ווי אַן איבערגעקעהרטע שיסעל, מיט דער אויסגעהוילטער זייט צו די געדערים, און מיט דער קיילעכדיגער אויסוויינינגסטער זייט פאַסט ער זיך אַריין, ווי צוגעמאָסטען, אין דער אויסגעהוילטער זייט פון דער פליישיגער דעק, וואָס טיילט־אָפּ דעם ברוסטקאַסטען פון בויך. די לעבער האָט אַ רויט ברוינעם קאָליר, איז ווייך און מען קאָן איהם קנעטען אַזוי ווי טייג. ער וועגט אַנ׳ערך פון דריי ביז פיר און אַ פערטעל פונט. ער איז עטוואָס שווערער ביי דעם מאַן ווי ביי דער פרוי. ער קאָן, ווען ער איז דערצו געצוואונגען, אויסגעצויגען ווערען. אַ שטייגער, אין האַרץ־קראַנקהייטען, ווען צופיל בלוט שפּאַרט זיך אין איהם אַריין. ער בעשטעהט פון שנורות־גרין קליינע צעלען, וועלכע זענען צוזאַמען בעהעפט מיט אַ שטאַרקען בינדונגס־געוועב־שטאָף. צווישען אָט די צעלען ציהען זיך בלוט־אָדערען. ערשטענס, אַזוינע וואָס שפּייזען די לעבער־צעלען, און אויך אַנדערע, וואָס ברענגען דאָס נאָך נישט פערדייעטע עסען, וואו עס ווערט איבערפאַבריצירט אויף אַזאַ אופן, אַז דאָס בלוט זאָל דאָס קאָנען אין זיך אַריינבעמען. אין די לעבער־צעלען ווערט אויך אַ טייל פון דעם בלוט ביי בעשאַפען, און אַנ׳אַנדער טייל פון דעם בלוט, ווידער, ווערט דאָרט צעשטערט. די שפּייזען וואָס עסען מיר פערמאָגען, ווי איהר ווייסט וואַהרשיינליך, פערשידענע מינעראַלע זאַלצען, און אָט די זאַלצען מיט די טיילען פון צעשמעטערטען בלוט, מישען די לעבער־צעלען צוזאַמען און פאַבריצירען דערפון דאָס וואָס מיר רופען גאַל.

אין יעדער בעזונדער לעבער־צעל געפינט זיך אַ קליין קאַנאַלכעל אין וועלכען עס געהט אַריין פאַרטיגע גאַל. דאָס קליינע קאַנאַלכעל, אָנגעפּיהלט מיט גאַל, געהט אַרויס פון לעבער־צעל און בעגעגנעט זיך מיט אַנ׳אַנדער חבר און בעהעפט זיך מיט איהם, און ווערט אַזוי פאַמעליך גרעסער. דאָס גרעסערע בעגעגענט ווידער אַ גלייכען חבר און ווערט ווידער אַמאָל גרעסער. אָט אַזוי געהט עס אַלץ ווייטער און ברייטער, ביז ענדליך עס ווערט פון אָט די קליינע קאַנאַלכעלעך איין גרויסער טייך פון גאַל, אַ טייל פון וועלכען געהט אַריין אין אַ רעזערוואַר, וואָס מען רופט גאַל־בלאָז. פון דעם רעזערוואַר שלענגעלט זיך ווידער אַרויס אַ שמאָלער קאַנאַל און לאָזט זיך ביז צו דער קליינער קישקע, אין וועלכער עס געפינט זיך אַנ׳עפענונג, און פון דעם שמאָלען קאַנאַל טריפט אַהין אַריין די גאַל, וואָס העלפט פערדייען דאָס פעטס פון אונזערע מאכלים, וואָס איז נויטיג פאַר׳ן געזונט פון אונזער קערפּער.

אָבער דאָס איז אַלץ גערעדט געוואָרען אויב אַלץ געהט כשורה, ווי עס דאַרף זיין, ווען קיין זאַך איז נישט געשטערט און מיר געפינען זיך אין פולען געזונט, ווי איז אָבער דער דין, אַז די מאַשינעריע [illegible] פּלוצים קאַליע, אַז ערגעץ איז אַ שרייפעל נישט אין גוטער אָרדנונג? — וואָס־זשע קלערט איהר, איז טאַקע צרות, און כל־זמן אַלץ ווערט נישט פעררינכט אויפ׳ן געהעריגען אופן, וויל [illegible] מאַשין נישט טאָן די אַרבייט אויף וואָס זי איז געשטעלט געוואָרען.

אָט דאָס, אייגענטליך, קומט פאָר אין דעם לעבער:

ווען דורך וואָסער נישט איז סבה ווערען די גאַל־קאַנאַלען (עס איז קיין אונטערשיד נישט צי די גאָר קליינע אָדער די גרעסערע, אָדער אַפילו די גרעסטע, די גאַל־בלאָז) פערשטאָפּט און לאָזען די גאַל נישט רינען אַהין, וואוהין זי מוז אין אַ נאָרמאַלען צושטאַנד געהען, ווערט, פערשטעהט זיך, תיכף [illegible] איבערקעהרעניש: די גאַל־קאַנאַלכעלעך פּלאַצען און די גאַל ווערט איינגעזאַפּט אין בלוט אַריין, פון וואַנען זי ווערט צעשפּרייט איבער׳ן גאַנצען קערפּער און אויך אין דער הויט און אין די ווייסלען פון די אויגען. אַזוי ווי די הויט איז דאָך פון אויבען אויף, קאָן מען דאָס געלקייט באַלד אַרויסזעהען. דער אמת איז, אַז די אויסגערונענע גאַל געפינט זיך אומעטום. מען קאָן די געל־גרינקייט אויך בעמערקען אין דער אורין. זי געפינט זיך אויך אין מאַרך און אין אַנדערע טיילען פון קערפּער. אָפטמאָל קלאָגט זיך אַ געלבזוכטיגער חולה, אַז ער זעהט געל. דאָס מיינט, אַז אויף וואָס פאַר אַ געגענשטאַנד ער קוקט ווייזט זיך איהם אויס, אַז די זאַך איז געל. דאָס נעהמט זיך דערפון, וואָס דאָס איבווייניגסטע וואַסער, וואָס געפינט זיך אין די אויגען, איז אויך געל, דער קאָליר פון דער גאַל.

אָבער איהר פערשטעהט דאָך אַליין, אַז קיין זאַך קומט נישט פון דער העלער הויט. עס מוז דאָך אוודאי זיין עפּעס אַנ׳אורזאַך פאַרוואָס די פערשטאָפּונג איז געשעהען. געוויס, עס זענען פאַרהאַן אַ סך טעמים:

ערשטענס, קאָנען זיין מעכאַנישע אורזאַכען: עפּעס אַ געוואוקס אין די שכנ׳ישע גלידער, ווי צום ביישפּיל, ביים עק פון מאָגען אָדער קליינער קישקע, אָדער בויך־דריז, אָהער אין דער גאַלבלאָז — אָט די אַלערליי זאַכען קאָנען דריקען אויף די גאַל־קאַנאַלען. עס קאָן אויך טרעפען (הלואי זאָל זיך נישט טרעפען), ווי עס טרעפט זיך טאַקע אַמאָל יאָ) אַ געשוויר, במחילה, אין דעם לעבער אַליין. אַמאָל מאַכט זיך, אַז מיקראָבען פון לונגען־ענטצינדונג, פון טיפוס אָדער פון אַנדערע שלעק, כאַפּען זיך אַריין אין די גאַל־צעלען, פון וואָס די ווענט פון די קאַנאַלען ווערען ענטצונדען און די גאַל ווערט דורכדעם געדיכט און פערשטאָפּט די קאַנאַלען. סיפיליס אָדער געוויסע איינשפּריצונגען וואָס מען בענוצט אין לעצטען פאַל אַלס קעגענגיפט, קאָנען פערניכטען די לעבער־צעלען. געוויסע בלוט־קראַנקהייטען קאָנען פעראורזאַכען געלבזוכט. געוויסע שווערע האַרץ־קראַנקהייטען, ווען זיי דריקען אויף דעם לעבער, קאָנען ברענגען צו צייטווייליגער געלבזוכט.

איהר דאַרפט וויסען, אַז די געלבזוכט איז נישט גאָר קיין אומשולדיגע קראַנקהייט, ווען זי וואָלט נאָר געטאָן מעהר שאָדען ווי דאָס, וואָס זי [illegible] די הויט געל־גרינליך, וואָלט נאָך קיין בייז נישט געווען, די אַפּטייקען האָבען גענוג שמינקע אום דאָס געלקייט צו פערדעקען, און עס וואָלט נישט כדאי געווען אַזוי פיל מיה און אַרבייט אוועקצולייגען צו שטודירען די קראַנקהייט. די גאַל־זאַלצען זענען אָבער גיפטיגע שטאָפע און זענען שעדליך ווען זיי געפינען זיך דאָרט וואו מען דאַרף זיי נישט.

די געלקייט פערשאַפט אַ מין בייסעניש אין דער הויט און דאָס קראַצען איז אַ סכנה, ווייל מען קאָן פון צופיל קראַצען זיך צעבלוטיגען, און גראָד איז אין פאַלען פון געלבזוכט זעהר שווער צו פערהאַמעווען דאָס בלוטען, און חוץ אַלעמען איז פערהאַן די געפאַהר פון בלוט־פערגיפטונג דורך אַן אָפּענער וואונד. ווען די קראַנקהייט איז אין אַ שטאַרקער פאָרם קאָן מען אויך בלוטען פון דער נאָז און מאָגען, און דאָס איז אוודאי נישט קיין צו גרויסע מעלה און קאָן טאַקע ווערען גאַנץ געפעהרליך.

און איך וויל אייך זאָגען, אַז די בעסטע עצה און די איינציגע רפואה געגען אַ סך קראַנקהייטען — צווישען די אויך געלבזוכט — איז צו פערהיטען און פערמיידען מען זאָל נישט קומען צו דער קראַנקהייט. מאָגען־פערשטאָפּונג קאָן פיהרען צו פערשטאָפּונג פון די גאַל־קאַנאַלען. וואָרים ווען דער מאָגען אַרבייט נישט, אַרבייט אויך נישט די גאַל, און דורכדעם ווערען די לעבער־צעלען געשוואָלען און פּלאַצען. איז דעריבער וויכטיג צו האַלטען דעם מאָגען אין גוטער אָרדנונג.

האָט רחמנות אויף דעם אָרימען מאָגען, בעטען. שטאָפּט איהם נישט אָן מיט אַלערליי אומגעזונטע און שעדליכע שפּייזען, וועט איהר זיין געזונט, שטאַרק און פריילעך!

דער קונדס

הומאר ● סאטירע ●

צוזאמענגעשטעלט פון אב—נעק ●

דייטשע יודען „בעשטעטיגען" אז אין דייטשלאנד איז „נארנישט געשעהען".

דער „קונדס" האט דערהאלטען פאלגענדען קאמוניקאט מיט דער בקשה צו פערעפענטליכען:

„צו אלע אפנעהמער פון דייטשע סחורות!

מיר אונטערגעשריבענע שטעלען פעסט, אז אין דייטשלאנד איז גארנישט געשעהען. אי, פארוואס לויפען די יודען? ווייל זיי האבען איינגענומען „וויבער-טראנק"... די ציין, האבען זיך די דייטשע יודען אויסגעבראכען ביים לייענען יודישע צייטונגען.... געשמיסען האבען זיך יודען איינער דעם אנדערען. מיט דעם ארויסווארפען די יודישע דאקטוירים, איז היטלער נאר אויסען צו בעווייזען, אז די „ליינע" אייער פערשטעהען אויך א קרענק... דאס נעמליכע מיט די אדוואקאטען, ריכטער אד"גל.

דעם דאזיגען קאמוניקאט בעשטעטיגען מיר די יודישע געמיינדע אין בערלין

אונטערגעשריבען אין „ברוינעם הויז" אויף היטלערס שרייב-מאשין.

היטלער, היטלער און היטלער! וואס האט מען גערעדט יום-טוב אין שטיבעל

— וואס זאגסטו, קען איצט צוליב היטלערן אויסברעכען א מלחמה?

— און יעצט וואס איז?

— שלום.

— אויפהענגען זאל ער זיך, דער היטלער ימח שמו מיט אזא שלום.

דו ווייסט, פראנקרייך האט איביג פערשידענע פאליטישע קלאפאטען.

— א וואונדער, אז זי פונדעוועט זיך נישט עפעס א מוסאליני אדער א היטלער!

האסט געהערט? היטלער איז איצט אין יאטקע.

— וואס!? ער איז איצט אין רוסלאנד?

— ניין, אין רוסלאנד הייסט די שטאט וויאטקע און אין דייטשלאנד יאטקע. דער חילוק איז נאר, וואס אין א יאטקע האקט מען טויטע בהמות און אין דייטשלאנד האקט מען לעבעדיגע מענשען.

זי מיינט נישט די הגדה!...

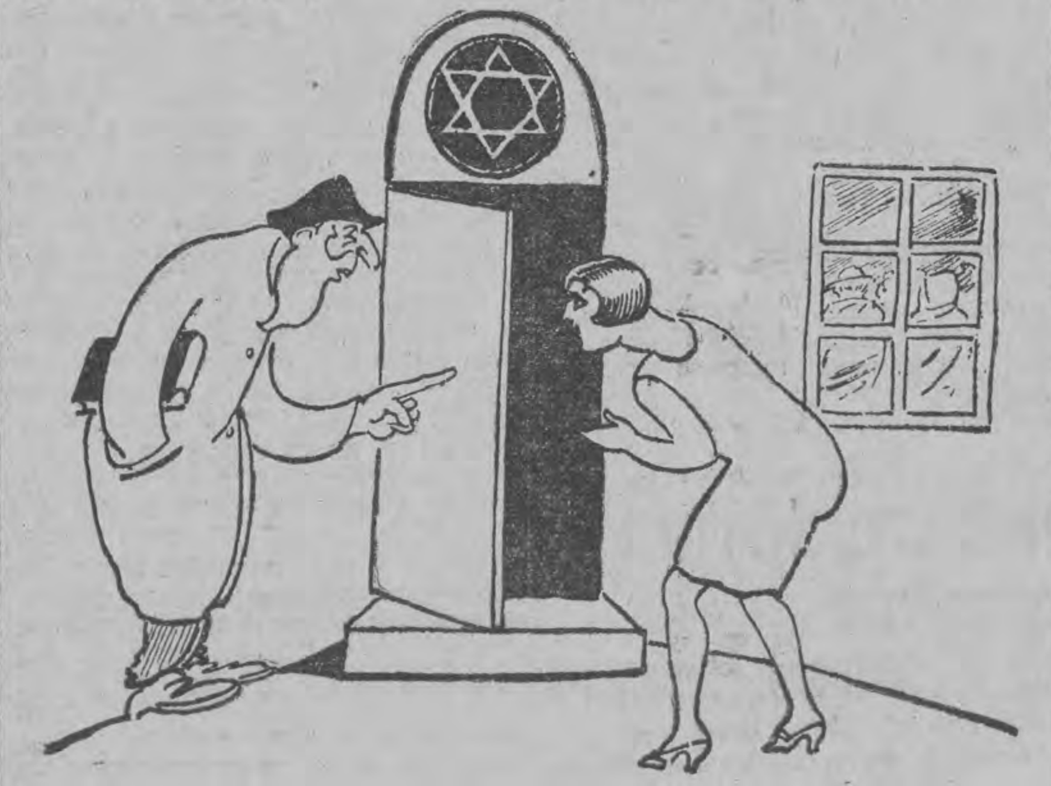

פאר דער אלטשטעטישער שוהל דעם 1-טען טאג פסח:

פאטער: וואס טוטסטו דא, סאלטשעלע, ביזטו אויך געקומען דאווענען?

טאכטער: ע', כ'האב געלייענט אין דער צייטונג, אז היינט וועלען דא זיין אלע יודישע זעלנער פון 28-טען פולק..

אויף דער פייפערובקע

זי ווייסען, גנענדעלשי, מיין זרח איז יעהר א פרומער.

— מיט וואס?

— ער האט מיך נאך קיינמאל אום שבת נישט געמקל'ט.

א פראוויזארישע חתונה

בן, אייער טאכטער האט שוין חתונה געהאט?

— יא, פראוויזאריש.

— וואס הייסט דאס?

— זי האט חתונה געהאט מיט א פראוויזאר.

קנוידלעך

געכשרטע חכמות צום 3-טען סדר

יאקעל קאפויר

פסח-געדאנקען נאך דער פערטער כוסה

פארוואס הייסט ביי יודען דאס ארט, וואו ס'ליגען טויטע „בית החיים" און נישט „בית המתים"?

אויב אזוי דארף מען ענדערען די נעמען פון:

„נותן לחם" אויף „נותן רעב".

„חסד של אמת" אויף „חסד של שקר".

חברה קדישא אויף חברה טומאה.

„מרפא" אויף מחלה.

חובבי שפת עבר אויף חובבי שפת פוילען.

צעירי מזרחי אויף זקני מזרחי.

פעראייניגטע אויף די צוויסטענע (רעכטע פ. צ. -- „התאחדות")

תומכי אורחים אויף תומכי בגידים.

דער בעל-הגדה

איז געווען א גוטער

די תורה רעקאמענדירט 39 מלקות, דער בעל-הגדה זעהט איהר, איז שוין נישט געווען אזא אכזר: ער רעקאמענדערט בלויז איין „מלכה" פאר יעדען יוד:

זי האט א שטר-מכירה

ערקלערונג פון א לאדזער יודישען פאבריקאנט

מ'האט געפרעגט א לאדזער יודישען פאבריקאנט:

— מילא, ר' שלמה, אז אייער פאבריק ארבייט אום שבת, האט איהר אויף איהר א שטר מכירה און זי געהערט צו א גוי, אבער ווי קומט עס, וואס אייער יונג ווייבעל איז מחלל שבת?

— מיין ווייבעל, האט ר' שלמה געענטפערט - געהערט צו א גוי....

א חוץ פון ברכוש גדול

פון אלעם איז געבליבען א זכר: מ־ור איז א זכר פון די צרות אין מצרים. חרוסת פון ליים. מצה — לחם עוני — א חוץ פון רכוש גדול איז קיין זכר נישט געבליבען.

דער סדר אין בערלין

אין איז אנדערע שטעט אין דייטשלאנד

אין דייטשלאנד וועלען היי־יאהר די יודען נישט איינוויקלען מ־ור אין מצה נאר מצה אין מרור.

ביי א געזעלשאפטליכען סדר

אין א היגען לחם-פעראיין

לויט'ן בעל-הגדה זענען די מכות פארן שלחן עורך. ביי די געזעלשאפטליכע סדרים אין לחם-פעראיין. וועלען די בעזוכער נאכ'ן שלחן-עורך, אויך האבען מכות....

מען בלאפט איינע די אנדערע

פון ב. קאונער

— וואס מאכסטו, בערל? וואס הערט זיך מכוח פרנסה? ארבייטסט?

— וואס ארבייט, ווער ארבייט, וואו ארבייט? איך געדענק שוין נישט די צייט ווען איך האב געארבייט.

— וואס-זשע טוסטו? מען דארף דאך לעבען: עסען, א קלייד, א דירה...

— גיט מען זיך אן עצה. מען לעבט נישט, מען עסט נישט, מען געהט אפגעריסען און מען צאהלט נישט קיין דירה-געלד.

— ווילסטו מיר איינרעדען, בערל אז דו האסט נישט א גראשען ביי דער נשמה?

— נישט א גראשען!

— מעגסט מיר זאגען דעם אמת. בע־ל, איך וועל ביי דיר נישט לייען. איך האב זיך, א דאנקען גאט, פערזארגט, איך זאל נישט דארפען אנקומען צו יענעם.

טראכט בערל און טראכט, און ער ענטפערט מיט א געמאכטען שמייכעל:

— אויב דו ביזט א פערזארגטער מענש, וועל איך דיר זאגען דעם ריינעם אמת, איך האב זיך אויך אביסעל פערזארגט. מיין הארץ האט מיר געזאגט, אז עס וועט קומען א קריזיס, און איך וועל נישט ארבייטען און נישט פערדינען; האב איך אפגעשפארט אביסעל כסף אין די גוטע צייטען. איך האב נישט געהאנדעלט מיט מאנופאקטור, נישט געהאלטען מיינע פאר דאלאר אין דער האנדעלס-באנק, און איך האב גלאט אזוי נישט געווארפען זיך מיט געלד. קען איך, ווי עס איז, דורכקומען...

—פארוואס-זשע האסטו באלד מיר נישט געזאגט, בערל, אז דו האסט א פאר זלאטים?

— איך האב מורא געהאט, טאמער ביזטו אויף צרות, ווייסטו בעטען עפעס בארגען ביי מיר; און לייען ביי דער היינטיגער צייט וויל מען נישט און מען קען נישט און מען טאר נישט.

ביי דער היינטיגער צייט יענעם אוועקלייען א פאר זלאטים איז פערפאלען. אבער, אז איך האב געהערט, אז דו דארפסט צו קיינעם נישט אנקומען, זאג איך דיר דעם אמת, אז איך דארף אויך צו קיינעם נישט אנקומען...

— האסט מורא געהאט, אז איך וועל בארגען ביי דיר א פאר זלאטים?

— יא.

— אויב אזוי, בערל, וועל איך דיר אויך זאגען דעם אמת, און דער אמת איז, אז איך בין טאקע אויף גרויסע צרות. איך האב נישט א גראשען ביי דער נשמה. נישט קיין געלד, נישט קיין ארבייט. מיר ליגען זיך א סך מאל שלאפען אהן וועטשערע. פון צאהלען דירה-געלד איז שוין אפגערעדט. איך בין שוין שולדיג מיין ווירט פאר ניר קווארטלען און ער רייסט שטיקער פון מיר. ער סטראשעט מיך ארויסצושטעלען אין גאס. ווען איך זאל איהם קענען אריינווארפען כאטש פאר איין חודש, וואלט ער ווידער געווארט, — כאטש א פופציגער, ווען דו קענסט מיר בארגען... און אזוי ווי דו האסט זיך טאקע פערזארגט אין די גוטע צייטען, וואלסטו מיר געטון א גרויסע טובה, בערל, ווען דו בארגסט מיר א פופציגער... כ'על ארבייטען, וועל איך אפגעבען.

הערט מיך בערל אויס און ער ווערט בלאס, ער נעהמט ציטערען מיט די ליפען, נעהמט כינטלען מאדנע מיט די אויגען, און נעהמט שטאמלען מיט א פרעמד קול:

— אז דו זאגסט מיר יא דעם ריינעם אמת, גער

וועל איך... וועל איך דיר אויך זאגען דעם ריינעם אמת... איך האב נישט א גראשען, ווען דו קוילעסט מיך, ווען דו שיסט מיך! איך האב שוין געבארגט ביי וועמען דו ווילסט נאר אליין; איך האב שוין פער'משכונ'ט אלעס, וואס עס לאזט זיך נאר פער'משכונ'ען; קיין ארבייט איז נישטא; די קינדער ארבייטען אויך נישט. און טאמער איז פארהאן א זלאטע אין הויז, א געבארגטער, גיב איך א האלבען צו די קינדער און א האלבען האלט איך פאר זיך. מיין פרוי האט אפילו נישט קיין גאנצע פאר זאקען אויף די פיס. אט דאס איז דער ריינער אמת...

— איך פערשטעה דיך נישט, בערל. פריהער האסטו מיר געזאגט, אז דיר איז גוט ווי די וועלט, אז דו האסט זיך פערזארגט אין די גוטע צייטען, נישט געהאנדעלט מיט מאנופאקטור, נישט געהאלטען דיין אפגעשפארט געלד אין דער האנדעלס-באנק, אז דו דארפסט חלילה, צו קיינעם נישט אנקומען, און איצט זאגסטו מיר גאר, אז דו ביזט אויף גרויסע צרות. ווי קומט עס? הייסט עס, אז דו בלאפסט...

— עס קומט דערפון, וואס איך האב געהערט אז דיר געהט עס נישט אזוי שלעכט, אז דו דארפסט צו קיינעם נישט אנקומען, אז דו ביזט א פערזארגטער מענש, האב איך נישט מורא געהאט... אבער אז איך הער דו ביזט אויף גרויסע צרות, אז דו ווילסט בארגען ביי מיר א פופציגער... פער-שטעהסט?... זאג איך דיר דעם אמת... דעם ריינעם אמת.... איך וואלט אליין געבארגט ערגעץ א פופציגער... נאר ווער האט עס היינט פופציגערס צו בארגען? אז אלע אונזערע זענען אין דר'ערד מיט די ביינער. חיים הערש פעכנעט אויפ'ן פיסק; אשר מנשה עסט אין דער אריימער קיך, שכנא לעמעל געהט בעטלען; מעכל משה מעשעלס געהט אויס ווי א ליכט; נחמן נפתלי איציקס, דער שניידער, האט נישט מיט וואס א טאג איבערצוקומען, און ער האט כוח, אויב די פיס זיינע דינען איהם, געהט ער בעטלען — טא ביי וועמען קען איך באר-גער פופציגער'ס, ביי וועמען?—

בעטראכט איך בערלען פון אויבען ביז אראפ, כ'קוק איהם אריין גלייך אין די אויגען און איך זאג:

— בערל, ברודער דארפסט זיך פאר מיר נישט בעקלאגען. איך וועל ביי דיר קיין געלד נישט אנטלייען. איך האב דיר בלויז געוואלט א טאפ טון דעם דופק... זעהן צי קען מען ביי דיר קריגען א פאר זלאטיס אין א נויט, אבער עס האלט נאך נישט דערביי, בע"ל, אויב דו האסט מיר איצט געזאגט דעם אמת'ן־אמת, וועל איך דיר אויך זאגען דעם אמת'ן־אמת: — איך דארף טאקע צו קיינעם נישט אנקומען, נישט בארגען, נישט לייען. איך האב געהאט שכל און כ'האב זיך פערזארגט אויף דער שלעכטער צייט... יא, בערל, איך בין פערזארגט, א דאנקען גאט... און ווען אפילו איך וואלט נישט געווען פערזארגט. וואלט איך ביי דיר קיינמאל נישט געבארגט אפילו א גראשען — איך קען דיך און איך ווייס דיין כאראקטער.... איך ווייס אז דו האסט נישט ליב צו טון א טובה... אפילו ווען דו זאלסט זיין א מיליאנער, וואלט איך אויך ביי דיר נישט געבעטען קיין הלוואה... איך וואלט זיך בעסער געלעגט שלאפען אהן וועטשערע, איידער אנקומען צו דיר...

— עס רעדט זיך נאר אזוי,... וואלסט געווארען בעסער....

— איך שווער דיר, אז נישט!

— איך גלויב דיר נישט!

— איך שווער ביי מיינע קינדער!

— אויב דו מיינסט עס טאקע מיט'ן גאנצען הארצען, וועל איך דיר ערשט איצט זאגען דעם ריינעם אמת. — איך בין אויך פערזארגט גלייך מיט דיר... אפשר נאך בעסער. און איך דארף צו קיינעם נישט אנקומען... איך האב זיך בעקלאגט ווייל איך האב מורא געהאט, אז איך וועל דיר דארפען לייען א פאר זלאטיס... היינט איז א צייט פון בלאפען איינער דעם צווייטען, מען היט זיך די ביינער... מען וויל נישט טון קיין טובות... בלאפט מען, פערלייקענט מען,... מען טאפט ביי יענעם דעם דופק. און יענער טאפט ביי דיר דעם דופק!...

נייער פאלקסבלאט

דאס לאדזער לעבען

נייער פאלקסבלאט

פרייטאג
14
יח
ניסן תרצ"ג

אפריל

זון-אויפגאנג 4.45
זון-אונטערגאנג 6.30

ליכט-צינדען: 6,14

די קראנקען-קאסע אין די חגאות

(א) דעם 14 (פרייטאג) און דעם 15 (שבת) וועלען אלע אפטיילונגען, און פונקטען פון דער קראנקען-קאסע זיין טעטיג בלויז ביז 12 בייטאג.

הויז-און-ראיאן-דאקטוירים מוזען ערלעדיגען אלע וויזיטען, וואס זענען אנגענומען געווארען ביז 12.

אין די אדמיניסטראציע-אפטיילונגען וועלען אין דער צייט בעשטימט ווערען ספעציעלע די-זשורען צו העלפען שווער-קראנקע.

דעם 17 ד. ח. מוזען די דאקטוירים וויזי-טירען שווער קראנקע. בעשטעלען די וויזיטען וועט מען קענען דורך א ספעציעל בעשטימטען דיזשורנעם, וועלכער וועט דעם 17-טען אמטירען פון 9 ביז 1 א זייגער אין דער 1 לעטשניצע אויף קאראלא 28, טעלעפאן 115-84.

צוגאב-פאבאר

שבת דעם 15 אפריל, פון 8 פריה אן אין לאקאל פון קאשטשושקי 21 אמטירט די צוגאב-פאבאר-קאמיסיע פאר דער פ.ק.או. שטאט לאדז 1. פאר וועלכער עס דארפען זיך שטעלען די פאבאראוועס פון 1911 יאהרגאנג. און די על-טערע וועלכע האבען נישט רעגולירט זייער בע-ציהונג צו מיליטער-דינסט. וועלכע בעוואוינען דעם שטח פון 2, 3, 5, 8, 9 און 11-טען פא-ליציי-קאמיסאריאטען.

דינסטאג דעם 18 אפריל פון 8 פריה אן אמטירט די צוגאב-פאבאר-קאמיסיע פאר פ. ק. או. שטאט לאדז. 2. פאר די פאבאראוועס פון 1911 יאהרגאנג און עלטערע וועלכע בעוואוינען אויף שטח פון 1, 4, 6, 7, 10, 12, 13, 14 פאליציי-קאמיסאריאטען און האבען נאך נישט רעגולירט זייער בעציהונג צום מיליטער דינסט.

די נעכטיגע מאגיסטראט-זיצונג

(2) די נעכטיגע מאגיסטראט-זיצונג אונטערן פארזיץ פון וויצע-פרעזידענט ראפאלסקי, האט ער-לעדיגט 17 ענינים פון פערשידענעם כאראקטער.

צוו. אנד. איז בעשלאסען געווארען מסכים צו זיין אויפ'ן בוי פון דער טראמוואי-ליניע אויף קילינסקעגא (צווישען פשעיאזד און נארוטאוויטשא)

עס זענען אויך פעסטגעשטעלט געווארען נייע אפצאהלען פאר די ביידלעך אין די האליעס אויף זגערזשער 6. אפהענגיג פון דער פערמעג-ליכקייט פון די ביידלעך-בעזיצער : 1-טע קאטעגא-ריע — 200 זל. יעהרליך; 2-טע קאטעגאריע — 150 און 3-טע — 100 זלאטעס.

צום אלפוילישען לאקאטארען-צוזאמענפאהר אין פויזען,

וועלכער קומט פאר דעם 16 און 17. און וועל-כער וועט בעהאנדלען א רייהע ברענענדע עקזיס-טענץ-פראגען, ווי רעדוקציע פון דירה-געלד, אפ-האלטען עקסמיסיעס, א. א. וו., פאהרט ארויס מצד לאדז דער פערוואלטונגס-פרעזעס פון לאקאטארען-פערבאנד, ה' אורבאך.

דער ה' אורבאך וועט אויפ'ן צוזאמענפאהר ארויסטרעטען מיט א ספעציעלען רעפעראט. (2)

היט אייערע וואוינונגען!

(2) אין שייכות מיט די יודישע יום-טובים און די קריסטליכע חגאות ווארענט מען פון דער פאליציי, אז די בעפעלקערונג זאל נישט איבער-לאזען אליין די וואוינונגען. „אפשטאטענדיג יום-טוב-וויזיטען", ווארום גנבים נוצען אויס אזעלכע געלעגענהייטען מיט'ן גרעסטען פערגעניגען...

Dr. Z. RAKOWSKI

ספעציאליסט פאר

אוירען, נאז, האלז און לונגען-קראנקהייטען

11 ליסטאפאד 9 (קאנסטאנטינער)

טעל 127-81

שפרעכשטונדען פון 12—2 און פון 5—7

נעהמט אויך אן אין לעטשניצע זגערזשער 17

פון 11—1 און פון 2—3 נאכמ.

ערקלערונג פון „יודישען קאמיטעט

צו בעקעמפען די יודען=פערפאלגונגען אין דייטשלאנד"

פון „יודישען קאמיטעט צו בעקעמפען די יודען-פערפאלגונגען אין דייטשלאנד" האבען מיר דערהאלטען פאלגענדע ערקלערונג:

אין נומ. 101 „גאזעטא פאלסקא" פון 11-טען אפריל ד.י. האט זיך בעוויזען אנ'ארטיקעל א. נ. „ניעפארטוננע נאשלאדאוואניצטווא" (שלימזל'דיגע נאכמאכעריי) פון וועלכען מ'קען דרינגען, אז די אנטי-דייטשע געשעהענישען, וואס זענען פארגעקו-מען ד, 9-טען אפריל ד. י. אין לאדז, זענען ארויס גערופען געווארען דורך יודען, דערביי בעמערקט די ציימונג, אז די רעגירונג וועט צו קיין צוזאמען שטויסען צווישען די צוויי מינדערהייטען אין פוי-לען נישט דערלאזען.

דער „לאדזער יודישער קאמיטעט צו בע-קעמפען די יודען-פערפאלגונגען אין דייטשלאנד" ערקלערט, אז די געוואלד-מעטאדען, און בפרט די געוואלד מיטלען וואס זענען אנגעווענדעט גע-ווארען געגען פוילישע בירגער וואס געהערען צו דער דייטשער מינדערהייט, זענען דעם קאמיטעט פרעמד, און שטעלט פעסט מיט דער גאנצער קא-טעגארישקייט, אז נישט דער קאמיטעט און נישט וועלכע ס'איז אנדערע יודישער ארגאניזאציע, הא-בען אין די זונטאג'דיגע ארויסטרעטונגען, וועלכע האבען זיך געענדיגט מיט דעמאלירען די רעדאקציע פון א דייטשער ציימונג און דייטשער גימנאזיע קיין שום אנטייל נישט גענומען.

יודישער קאמיטעט אויף צו בעקעמפען די יודען-פערפאל-גונגען אין דייטשלאנד

א כל־בו. ימח שמו וזכרו!...

א קורצע געשיכטע מיט א מאנופאקטוריסטישען טאנגא-האפסער און כלה-שפעקולאנט

(2) אין אויספארשונגס-אמט איז די טעג איינ-געפאלען א סענסאציאנעלע אנמעלדונג פון איי-נער א לעהרערין איזא ד. (פון זאכאדניא גאס).

ז'י האט בעמליך געמאלדען, אז איהר חתן, יוזעף פישהויט (פערשטייט זיך, נישט קיין טערק!) וועלכער האט לעצטענס געוואוינט אין „סאוואי" און פריהער אויף 11. ליסטאפאדא־גאס, האט ביי איהר אויסגענארט א. פ.ק.א.־ביכעל, עטליכע טויזענד זל. און איז ערגעץ ענטלאפען צוזאמען מיט זיין קא־כאנקע, א קאבא־רעט־טענצערין, בעקאנט אונטערן נאמען „פיענקבא לו"...

אין איהר מעלדונג דערציילט די פריילין איזא ד. אז זי האט זיך בעקענט מיט פישהויט'ן מיט עט־ליכע חדשים צוריק. פישהויט זאל זיין — לויט דער מיינונג פון פריילין איזא — א זעהר „פשיסטאיגנער" יונגערמאן. א שטיק „ראמאן סאמאוואנא", און ער טאנצט, דער יונג א טאנגא, צי א פאקס'ל, אז די כאליערע קאן א מענשען נעהמען....

אזוי וואשנע איז עס !

הכלל דאס הארץ פון דער לעהרערין איזא איז מאמענטאל פריטשמיעליעט געווארען, און ס'האט נישט לאנג געדויערט — און זי האט איינגעשטימט צו ווערען זיין כלה.

פישהויט וועלכער איז — ווי זי איז שפעטער דערגאנגען — געווען א פארטענצער אין פערשידענע נאכט־לאקאלען און צ.א. אויך אין דעם רעווי־טעא־טער האט זיך אויך אינטערעסירט מיט'ן גורל פון... זיין כלה, און מיט זייער צוקונפטיגען צוזאמענ־לעבען.

פאר דער כלה. מרת איזא, איז ער אנגעגאנגען אלס מאנופאקטור־סוחר. ער האט דעריבער ביי איהר געבארגט געלד און געקויפט אויף איהר נאמען א פאטענט אויף א מאנופאקטור־סקלאד. ער האט איהר אויך געגעבען עטליכע וועקסלען צו זשירירען און א גרעסערע סומע געלד. שפעטער האט ער ביי איהר צוגענומען א פוטער־מאנטעל צו געבען רע־פערירען, און א ברילאנטען־רינג — אויך אויף צו פערריכטען...

בעקאנטע האבען געווארענט די פערליבטע לעה־רערין אז זי האט צו טון מיט א שווינדלער, מיט א וואזשנעם קאנא־עק, און אז דאס האט אויף איהר נישט געווירקט האבען דיועלבע בעקאנטע אפילו אפעלירט צו דער מוטער איהרער. אבער אויך דאס האט נישט געהאט קיין פעולה, ווייל פריילין איזא האט געגעבען צו פערשטיין איהר מוטער:

— מאמושיו־לעבען, ראזומיעש... יוזשיא מא... ווי זאגט מען עס... דאס־דא... דזושא פאוואדזעניא ביי די פיענקבא פלעטש און דעריבער פערשווארצען זיי איהם, מחמת זאזדראשטש... דאס פנים „מא־מושיו־לעבען!...

הכלל, מען האט בעשטימט זמן חתונה אויפ'ן 27 אפריל ה.י.

דעם 1 אפריל איז פארגעקומען א פייערליכע „פשיענטשע" אין דער וואוינונג פו דער כלה, צו וועלכער עס זענען געקומען א סך געסט.

נאך דער תנאים־„פשיענטשע" האט פישהויט איבערגעבעטען די געסט, און איז ארויס פון שטוב, זאגענדיג אז ער קומט באלד צוריק.

און אזוי איז ער צוריקגעקומען ווי איהר זעהט איהם...

ערשט אויף מארגען האט זיך איזא ד. דער־וואוסט אז ער איז עוקר געווען מיט דער „פיענקבא לו" מיט וועלכער ער איז לעצטענס אויפגעטראטען אין „דאברי וויעטשור" און אין „אמעריקאנא".

* * *

אין שייכות מיט דער מעלדונג האט זיך פאלי־ציי ספעציעל פעראינטערעסירט מיט דער „הויכער" פערזענליכקייט פון יוזעף פישהויטען און עס האט זיך ארויסגעוויזען אז ער איז דער ריכטיגער פויגעל בחור...

שוין מיט א רייה יאהרען צוריק, האט ער, אלס בוכהאלטער, בעשווינדעלט די עלעקטראטעכני־שע פירמע פון רייכערט'ן, דערנאך — אויף עטליכע טויזענד זלאטעס א ווארשאווער פירמע, און אין דערפאר געווען א „יושב בסתר'ניק", דערנאך האט ער — שוין אלס פראפעסיאנעלער הויכשטאפלער — געפיהרט אין באר־ד אריין דעם יובילער טעמפעל־האף (פלאץ דאמבראווסקיעגא 4) „גערווייט" מיט וועקסלען,, מיט מאנופאקטור, מיט באמטע, זיך „גע־חתנ'ט "אין לאדז און אויף דער פראווינץ א.א.וו.

אויף דעם חברה־מאן שיט זיך איצט, ווי אויף א בעשיטענס להבדיל, און — פאליציי בענקט נאך איהם און זוכט איהם.

געוו. געה. פאליציי=קאמיסאר זיך דערשאסען

אין האטעל „פאלאניא" געפונען מיט א דורכגעשאסענעם קאפ

(א) אין האטעל „פאלאניא" איז בעגאנגען זעלבסטמארד דורך דערשיסען דער 39 יעהריגער טשעסלאוו כמיעלעוויטש (11 ליסטאפאד 76).

בעת די האטעל-דינערשאפט איז פארמיטאג אריינגעקומען אין צימער איז כ. געלעגען אין בעט מיט א דורכגעשאסענעם קאפ. נעבען איהם איז גע-לעגען א רעוואלווער און בריף צו פריינד און צו דער פירמע „עליבאר", וואו ער איז לעצטענס גע-ווען אנגעשטעלט.

ווי ס'דהאט זיך ארויסגעשטעלט, איז כמיע לעוויטש א געוו. לאדזער געה. פאליציי-קאמיסאר. די סבה פון דעם פערצווייפעלטען שריט זאל זיין פאמיליען-סכסוכים.

אין א גוססן צושטאנד איז ער אפגעפיהרט געווארען אין שפיטאל.

פאר א קאלעקטיווען אפמאך אין בילצער קרייז

(א) ווי מ'טיילט מיט, טרעט די קרייז-קאמיסיע ביי די פראפעסיאנעלע פעראיינען צו אדורכפיהרען דעם קאלעקטיווען אפמאך אויך אין בילצער קרייז. די פאסטולאטען זענען די אייגענע וואס אין לאדז.

ארונטערגעפאלען פון א טראמוואי

(א) אויף ראג פיעטרקאווער און פוסטא איז ארונטערגעפאלען פון א טראמוואי די 70-יעהריגע גיטעל בערמינק (פון אבראמאווסקיעגא 70) פאגא-טאוויע האט איהר ערטיילט די ערשטע הילף און אפגעפיהרט א היים.

„וואס ווילען מיר אין א"י ?"

רעפעראט פון ד. בן-גוריון

מאנטאג, שביעי של פסח, 12 א זייגער נאכ-מיטאג, קומט פאר אין „סקאלא"-טעאטער א פייער-ליכע אקאדעמיע לכבוד דעם פיהרער פון דער יו-דישער ארבייטערשאפט אין א"י ד. בן-גוריון, אויף וועלכע דער גאסט וועט ארויסטרעטען מיט א רע-פעראט א.ד.ט. „וואס ווילען מיר אין ארץ ישראל ?"

ד. בן.גוריון, וועלכער לעבט שוין 25 יאהר אין א"י, איז איינער פון די פיהרענדסטע פערזענ-ליכקייטען פון ישוב און דער פאקטישער פיהרער פון דער א"י-ארבייטערשאפט.

Dr. med.

JÓZEF IZYKSON

Południowa 9 — Tel. 210-75

ספעציאליסט פאר אוירען, נאז און האלז-קראנקה.

שפראך- און שטים-שטערונגען.

נעהמט אן פון 5 ביז 7 אוונד

און אין דער לעטשניצע בזשעזשינער 11 פון 11—2

כשר לחג הפסח

כשר לחג הפסח

די בעסטע ווײנען—

צו די ביליגסטע פרייזען!

יעדער סונה מוז איז זיין אייגענעם אינטערע בעזוכען די לאנגיעהריגע בעקאנטע פירמע

„באראוויץ"

איינהאבער:

מענדל בארנשטיין

לאדז, נאוואמיעסקא 30, טעל. 58=210

וואו מען בעקומט לכבוד פסח די פיינסטע ווײנען, גפן — אהן אלקאהאל, פרימא ראדזינער-וויין, גוטע צמוקים (אהן אלקאהאל) 1.50 א קווארט,

אלטער אונגאר=וויין,

בעריהמטער ארץ-ישראל=וויין פון פתח-תקוה, אריגינעלער מעהד, שפריט כשר לפסח

אלעס צו קאנקורענץ-פרייזען!

קומט און איבערצייגט אייך!

מענער-היטען
אין די נייעסטע פאַסאָנען און קאָלירען, בעסטע קוואַליטעט
עמפפעהלט
מ. קאַפּעלושניק, נור 11-טער ליסטאָפּאַד (קאָנסטאַנטינער) 8
היטען צו פאַסאָנירען ווערען אננענומען אין מיין ווערקשטעלאָס'גער ווערקשטעל.

Ekspedycję do Palestyny
w regularnych zbiorowych wagonach uskutecznia
DOM TRANSPORTOWO-EKSPEDYCYJNY
S. JELIN i I. RUDOMIN
Spółka Akcyjna
Łódź, Piotrkowska 62, Telefon działu eksportowego 214=71.

יודישע קראַנקע אין ראַדאָגאָש-טשער שפּיטאָל קלאָגען זיך

די קהלה דאַרף זיך פאַראינטערעסירען מיט די 42 יוד. קראַנקע

פון די יודישע קראַנקע אין ראַדאָגאָשטשער שפּיטאָל, האָבען מיר דערהאַלטען אַ בריף, אין וועלכען זיי בעקלאָגען זיך דערויף וואָס די ערשטע טעג פּסח האָבען זיי נישט בעקומען צו דער צייט ס'פּסח'דיגע עסען, אַזוי, אַז ס'קומט זיי ממש אויס צו הונגערען, אין דעם זאָל שולדיג זיין דער משגיח פון דער קהלה, וואָס פיהרט אָן מיט דער יודישער קוך.

די קהלה וואָלט זיך געדאַרפט פאַראינטערעסירען מיט דעם ענין.

דער בריף איז אונטערגעשריבען דורך 42 יודישע קראַנקע.

סטאַשעק מיט זיין „אשת חיל" פאַר'ן שטאַנד-געריכט

פאַר אויספיהרען אַ רויב-מאָרד

(א) ווי מיר האָבען שוין מיטגעטיילט, זענען אויף דעם פּורמאַן זאַוואַדזקי פון קרושניעוויץ אונטער לוטאָמירסק אָנגעפאַלען ביינאַכט גזלנים, וועלכע האָבען איהם דערהרגעט מיט אַ האַק, צוגערויבט 2 טויזענד זל. און שפּעטער איהם בעגראָבען אין וואַלד.

ווי ס'האָט זיך אַרויסגעשטעלט, זענען די גזלנים סטאַניסלאַוו דזשיעוויערסקי און זיין ווייב קלאַרא, וועלכע האָבען זיך מודה געווען אין מאָרד.

אין די נאָהענטסטע טעג וועט דאָס פאָרפאָלק שטעהען פאַר אַ שטאַנד-געריכט אין לאָדז.

בעזיצער פון לויז-וועבערייען, צווירנערייען און קראַכמאַלניעס אָרגאַניזירען זיך

אין אַ זעלבסשטענדיגען פעראיין

אין לאָדז און אין דער סביבה זענען דאָ עטליכע הונדערט לוין-וועבערייען, שפּינערייען און קראַכמאַלניעס, וועלכע זענען ביז איצט געווען אָנגעשלאָסען אין פאַבריקאַנטען-פעראיין.

נאָכ'ן לעצטען שטרייק, איז ענטשטאַנען אַ געדאַנק וועגען דער נויטווענדיגקייט זיך צו אָרגאַניזירען אין אַ זעלבסטשטענדיגען פעראיין.

צו דעם צוועק איז דעם 5-טען ד. ח. פאָרגעקומען אַ גרינדונגס-פערזאַמלונג אין וועלכער ס'האָבען זיך בעטייליגט 150 מיטגלידער. ס'איז געוועהלט געוואָרען אַן אָרגאַניזיר-קאָמיטעט פון 12 פערזאָן, וועלכער איז שוין צוגעטרעטען צו דער אַרבייט.

ד. 15-טען ד. ח. קומט פאָר אַ פערזאַמלונג פון מיטגלידער און נישט-מיטגלידער.

זאַל פילהאַרמאָניע, נאַרוטאַוויטשא 20
ביליגע פרייזען! ביליגע פרייזען!
דער איינציגער גרויסער יודישער קאָנצערט
מיט'ן אָנטייל פון
אלא לילית, וול. גאדיק און סטרוגאטש
מאָנטאָג, דעם 17 אַפּריל, 7-טער טאָג פּסח, 11 אַ זייגער פריה.
בילעטען צום פּרייז פון 50 גר. ביז 2.50 זל. שוין צו בעקומען אין קאַסע פון פילהאַרמאָניע.

צו די פריינד פון יודיש-וועלטליכער שול!

(אויפרוף)

אין דעם גורל-מאָמענט פון דעם יודיש-וועלטליכען שול-וועזען אין פּוילען ווענדען מיר זיך צו אייך, חברים און פריינט, מיט'ן הייסען און דרינגענדען רוף:

ראַטעוועט די יודיש-וועלטליכע שול!

דערלאָזט נישט, אַז די אומבאַרחמנותדיגע בייטש הונגער און נויט זאָל דערשטיקען די ליכטיגע שטים פון אונזער שול!

מיר לעבען איצט איבער אַ בעזונדערס שווערען מאָמענט, דער קריזיס האָט דעם שטאַרקסטען קלאַפּ דערלאַנגט די יודישע מאַסען, די עקאָנאָמישע פּאָזיציעס פון דער יודישער מאַסע זענען דורכ'ן שטורם וויכט פון קריזיס אין אַ גרויסער מאָס פערניכטעט, אומגעהייערע אַרבייטסלאָזיגקייט, מאַסען – עלענט, און הונגער — אָט איז דער גורל פון דער יודישער אַרבייטער-מאַסע.

עס איז גוואַלדיג איינגעשרומפּען געוואָרען די מעגליכקייט נישט בלויז אין לאַנד, נאָר אויך אין אויסלאַנד — צו שעפען מיטלען פאַר אויפהאַלטען דעם קיום פון די יודיש-וועלטליכע שולען.

די גרעסטע צאָהל מאַגיסטראַטען האָבען איינגאַנצען געשטראָכען אָדער פערקלענערט ביז אַ נישטיגער קלייבער סומע די סובסידיעס פאַר אונזערע שולען, די בעסטען פון מיטעלאַלטערליכער פינסטערניש, די קהלות, האָבען אונז אויך פריהער נישט סובסידירט.

אונזערע פריינד אין אויסלאַנד העלפען אונז אַפילו אין דער איצטיגער שווערער צייט, מיט וואָס זיי קענען, זיי האָבען געהאָלפען אין אַמעריקע דעם ח' זרבבל, אין מערב-אייראָפּע — דעם ח' מענדעלסאָן, און אַרגענטינע — דעם ח' טאַבאַטשינסקי—דורכ צופיהרען גרויסע הילפס-קאַמפּאַניעס פאַר דער יודישער שול-אָרגאַניזאַציע אין פּוילען.

אַ דאַנק אָט דער הילף האָבען די יודיש-וועלטליכע שולען געקענט דורכהאַלטען די לעצטע דריי קריזיס-יאָהרען.

איצט פּראָקלאַמירען מיר אַ שול-חודש ביי אונז אין פּוילען. אַ שול-חודש — אַ רעטונגס-חודש!

אויף דעם ציש"אָ אַלס גאַנצער און אויף יעדער שול בעזונדער דריקט אַן אומגעהייערע לאַסט פון חובות. די דאָזיגע חובות שטעלען אין געפאַהר די לאָקאַלען פון די שולען, די דאָזיגע חובות שטעלען אין געפאַהר די עצם-עקזיסטענץ פון די שולען, מען איז אומעטום שולדיג די לעהרער פאַר לאַנגע חדשים אַפילו די הונגער-לוינען וואָס זיי בעקומען אין אונזערע שולען.

עס איז פעראַן בלויז איין אויסוועג: די תיכף'דיגע, געטרייע הילף פון די ברייטסטע מאַסען פאַר דער יודישער שול-אָרגאַניזאַציע!

מיר ווענדען זיך צו אַלע יודישע אַרבייטער און פאָלקסמענשען אין פּוילען, צו אַלע פריינט און סימפּאַטיקער פון יודיש-וועלטליכען שולען, צו אַלע אַרבייטער און עלטערען:

בעשטייערט אייך יעדערער מיט איין גילדען פאַר דער רעטונגס-אַקציע פון דער יודישער שול-אָרגאַניזאַציע! בעשטייערט זיך אַליין און ציהט אַנדערע צו צו דער איין-גילדען בעשטייערונג!

50.000 מענשען מוזען זיך בעשטייערען!
50.000 גילדען מוזען געשאַפען ווערען!
האַנדעלט בעוואוסטזיניג און פעראַנטוואָרטליך!
זאָגט זיך נישט אָפּ פון דעם איין-גילדען שטייער!
צאָהלט איהם גלייך אָפּ!

„טאָפּעלט גיט דער, ווער עס גיט תיכף"!
דער מאָמענט איז אַן ערנסטער, אַ דעצידירענדיגער. פון אַלע ווינקלען לויטערען פיינטליכע, פינסטערע כוחות אויפ'ן קיום פון אונזער שול.

מוז דערבער הילכען אונזער אַלעמענס רוף:
„מיר איילען צוהילף דער יודישער שול-אָרגאַניזאַציע". מיר וועלען נישט דערלאָזען צום אונטערגאַנג פון דער יודיש-וועלטליכער שול! מיר גיבען אַלע אונזער איין-גילדען-שטייער!

זאָל לעבען די יודיש-וועלטליכע שול!

זאָל לעבען די יודישע שול-אָרגאַניזאַציע!

הויפּטפערוואַלטונג פון דער
יודישער שול-אָרגאַניזאַציע.

געלט שיקט אויף דער פ.ק.אָ.-קאָנטע פון דער מעדעם-סאַנאַטאָריע נומער 5460.

ה. אײזראַעל

משפחות אין פלאַמען

סענסאַציאָנעלער ראָמאַן

פון יודישען פאַמיליען-לעבען

(141

ביאַלאָפּאָלסקי איז געווען פערטיפט אין לייענען קרייניגנס טאָג-בוך, וואָס ווייטער קריינין האָט זיך אין זיין בוך דערוויטער'ט פון זיינע קינדער-יאָהרען אַלץ שפּאַנענדער איז זיין שילדערונג געוואָרען. ביאַלאָפּאָלסקי האָט שוין געהאַט אַדורכגעלייענט דאָס אָרט, וואו ס'איז בעשריבען געוואָרען זיין ענטלויפען פון דער'היים, זיין בעקענען זיך מיט די מיסיאָנערען און דאָס אַריינוויקלען זיך אין זייער נעץ. און וואָס ווייטער ער האָט געלייענט אַלץ ווייטער איז איהם די לעבענס-געשיכטע פון קריינין געוואָרען בעקאַנט, וואָס ווייטער זענען די פערזאָנען, וואָס זענען אַרויסגעטראָטען איב'ם טאָג-בוך געוואָרען לעבעדיגער און זיי האָבען זיך איהם געשטעלט פאַר די אויגען אַזוי, ווי ער וואָלט זיי אַמאָל שוין געזעהען און שוין געקענט, אָבער נישט דאָס האָט ער איצט געזוכט, נישט מיט דעם איז ער געווען בעשעפטיגט לייענענדיג דאָס בוך. איהם האָט אינטערעסירט דאָס, צוליב וואָס די באַראָנין האָט איהם געהייסען אַדורכפיהרען די רעדוזיע און זוכען.

אַלץ ווייטער איז דער אויספאָרשונגס-ריכטער געוואָרען אונגעדולדיגער און האָט שוין געוואָלט אַוועקוואַרפען דאָס טאָג-בוך אויף דעם באַרג פאַפּירען, וואָס ער האָט שוין געהאַט אָפּגעוואָרפען אָן אַ דייט, פלוצלונג איז זיין בליק געפאַלען אויף אַ קאַפּיטעל אין בוך, וואָס איז געווען טיטולירט — „דאָס גרעסטע פערברעכען"!

ביאַלאָפּאָלסקי האָט זיך אָפּגעשטעלט אויף דעם דאָזיגער קאַפּיטעל און אָנגעהויבען צו לייענען. באַלד אין די ערשטע שורות האָט ער געלייענט

„מיין בעסטע, וועלכע איז אין מיר געווען מעלט, כמעט ווי איינגעשלאָפען, האָט צוריק אויפגעוואַכט. איך האָב די דאָזיגע בעסטיע נישט געקענט דערשטיקען אין זיך. איך בין דאָס נישט בכוח געווען, איך האָב געמיינט, אַז מיין ליבע צו מרים'ען און בעזונדערס איהר גרויסע ליבע צו מיר, וועט בעווייזען צו דער'הרג'ענען אין מיר די גרויזאַמע חיה, וואָס האָט אין מיר געשטיקט און האָט פון צייט צו צייט אַרויסגעוויזען איהרע שאַרפע ציין און האָט פון צייט צו צייט מיך געבריענט פון איין אומגליק צום צווייטען. אַזוי איז עס אָבער נישט געווען. די בעסטיע איז געווען שטאַרקער מאַר מיין איינענעם ווילען און פאַר אַלע אומשטענדען, וואָס האָבען מיך בעגלייט. קיינער האָט זי נישט געקענט אָפּשטעלען אין איהר פערוויסטונגס-אַרבייט און געווען איז דאָס דעמאָלט אויף אַזאַ אופן:

ביאַלאָפּאַלסקי האָט זיך בעהנטער צוגעבויגען צו דעם בוך, אַזוי ווי ער וואָלט געוואָלט, אַז ער זאָל פון דאָרטען קיין איין אות נישט פערלירען. ער האָט פשוט געשלונגען די געדיכטע בעשריבענע בלעטלעך. ביאַלאַפּאַלסקי האָט ווייטער געלייענט:

„איך האָב דאָס נישט געוואָלט — איז דאָרט געווען געשריבען. איך האָב אַפילו נישט געוואוסט, אַז אין דעמזעלבען הויז, וואו איך האָב געוואוינט מיט צוויי שטאָק בידערייגער וואוינט אַ יודיש מיידעל מיט'ן נאָמען נאַסטיא מאַשקאָוויטש. איך האָב זי נישט געקענט און נישט געשטרעבט זי צו בעקענען. זי איז עטליכע מאָל געקומען צו מיר, זי האָט געזוכט אַן ענטשפּרעכענדע געזעלשאַפט פאַר זיך און פאַר איהר קולטורעלען ניווא. לויט איהרע געשפּרעכען, וואָס זי האָט געפיהרט מיט מיר איז געווען צו זעהען, אַז זי קען זיך נישט צופּאַסען, נאָך איהר קומען פון רוסלאַנד, קיין איין מענש, מיט וועלכען זי וואָלט זיך געקענט צוזאַמענלעבען, אַזוי ווי זי אין דאָרט געוואוינט געווען. זי איז ערצויגען געוואָרען אין אַטמאָספערע פון געזעלשאַפטליכער אַרבייט און פון הומאַניטאַרע טעטיגקייט, פולשטענדיג בעוואוסטזיניג אין דעם, וואָס זי טוט, און מיר האָט זי געוואָלט געפינען דעם דאָזיגען מענשען פון צוזאַמענלעבען, אַזוי האָט זי ווייניגסטענס מיר געזאָגט און איך האָב נישט געהאַט קיין שום גרונד איהר נישט צו גלויבען.

אנשטאָט איך זאָל דעם דאָזיגען מיידעל אויפמערקזאַם מאַכען אויף מיין בעציהונג צו מרים'ען און פערקעהרט, האָט די בעסטיע אין מיר דעם מיידעל געגעבען די גרעסטע האָפנונגען, איך האָב זי צוגעצויגען צו זיך, פרעהענדיג זיך פון דער ענטוישונג, וואָס זי וועט אַמאָל האָבען, צוערשט בין איך געווען גלייכגילטיג צו איהר, נישט געפיהלט קיין שום ליידענשאַפט, אָבער וואָס ווייטער האָב איך אָנגעהויבען צו ציטערען, ווען איך האָב זי נאָר געזעהען. איך האָב זי געפרעסען מיט די אויגען. מיך האָט אַרומגענומען אַ שרעקליכע ליידענשאַפט צו איהר, וואָס האָט מיך געפייניגט בייטאָג און ביינאַכט. פון איין זייט האָט אין מיר געקעמפט דער אָרענטליכער מענש, וועלכע האָט פערשטאַנען די גאַנצע לאַגע און האָט מיך נישט צוגעלאָזען צו איהר און דעם מיידעל אַן עוולה צו טון. פון דער צווייטער זייט האָט אין מיר געאַרבייט די בעסטיע, וועלכע האָט געזויגען מיין בלוט, וועלכע האָט מיך געשטופּט און געשטויסען צו חיה'שע מעשים. אַ לאַנגע צייט האָב איך געקעמפט מיט זיך אַליין, ביז ס'איז געקומען די צייט, ווען איך האָב בעשלאָסען מיט דער הילף פון מרים'ען אַוועקצופאָהרען קיין אויסלאַנד, דעם דאָזיגען מאָמענט, האָט די בעסטיע אין מיר בעשלאָסען אויסצונוצען, באַסטיאַן האָב איך גאָרנישט דערצעהלט וועגען מיין אַוועקפאָהרען. איך האָב זי געגאַרט, שרעקליך געגאַרט, זי האָט גאָרנישט געוואוסט וועגען דעם און האָט ווייטער געהאַט צו מיר דעמזעלבען צוטרוי, ווי פריהער, האָט מיר געגלויבט און האָט זיך געהאַלטען אָן מיר, ווי אין אַן איינציגע פריינד, וועלכען מען וויל נישט פערליערען.

(פאָרטזעצונג קומט.)

קינא-טעאטער „ספלענדיד" נארוטאוויטשא 20

דער אמת'ער עונג יום-טוב
גרויסער פסח-קאנצערט
מארגען, שבת, חוהמ"פ ד. 15 אפריל, 9 אווענד וועט פארקומען דער אימפאזאנטער יום-טוב-קאנצערט
פון די איינציגע פאפולערע זינגער, זאמלער און פערשפרייטער פון יודישען פאלקס-ליד
זמרה זעליגפעלד און מ. קיפניס
מיט אן'אויסערגעוועהנליכען גראנדיעזען דאפעלטען רייכען פסח-פראגראם, צום ערשטען מאל אין לאדז!
ביים קלאוויר: איגנאץ שטערלינג.
אכטונג! ביליגע איינהייטס-פרייזען: פארטער: פון דער 1-טער ביז דער 12-טער רייהע נור 1 זל. 99 גר., פון דער 13-טער ביז דער 25-טער רייהע נור 1 זל. 49 גר., אמפיטעאטער און באלקאן: אלע פלעצער נור 99 גר. בלויז זיך פלעצער, אלע פלעצער זענען נומערירט. שאטניע פריי. בילעטען שוין צו בעקומען אין דער „אמעריקאנא" נארוטאוויטשא 20.

יודישער האנדווערקער-צוזאמענפאהר

אין לאקאל פון „ארט" איז בעכטען פארגעקומען א יודישער האנדווערקער־צוזאמענפאהר פון דער לאדזער וואיעוואדשאפט, דעם צוזאמענפאהר האבען צונויפגערופען די יודישע ראטמענער פון דער לאדזער האנדווערקער כדי אפצוגעבען א בעריכט פון זייער טעטיגקייט.

דעם בעריכט האט אפגעגעבען דער וויצע־פרעזידענט פון דער האנדווערקער־קאמער קאזשימיערסקי, וועלכער האט אנגעוויזען אויף די שווערע בעדינגונגען, ביי וועלכע די יודישע ראטמענער איז אויסגעקומען צו ארבייטען ביים איצטיגען צונויפשטעל פון דער לאדזער האנדווערקער־קאמער, דאך זענען די יודישע ראטמענער געשטאנען אויף דער וואך פון די אינטערעסען פון די יודישע האנדווערקער און ביי יעדען מעגליכען פאל אינטערווענירט ווי ס'איז נאר נויטיג געווען, א חוץ די אלגעמיינע האנדווערקער ענינים וואס האבען פערלאנגט זעהר פיל אויפמערקזאמקייט און אנגעשטרענגקייט.

א גאנצע רייהע רעדנער ווי ראזענבלום (טאמאשאוו) פילא (בעלכאטאוו), שטארך (אזארקאוו), מארטקאוויטש (לאדז), גלאטמאן (לאדז), ליבערמאן (לאדז) האבען שטארק אנגעגריפען די יודישע ראטמענער אין דער האנדווערקער־קאמער וועלכע האבען לויט זייער מיינונג זעהר ווייניג געטון פאר די אינטערעסען פון די יודישע האנדווערקער.

אייניגע רעדנער האבען בעזונדערס זיך אפגעשטעלט דעריויף וואס דער הכנסה־שטייער פאר האנדווערקער ווערט צו הויך געשאצט און דערויף וואס די אקציע פון די לוסטראציעס און די אונלעגאלע ווארשטאטען איז בישט דערפיהרט געווארען ביז'ן סוף.

די אפאזיציאנעלע רעדנער עטפערען אפ די ה"ה וויצע־פרעזידענט קאזשימיערסקי און פערוואלטונגס־מיטגליד סענדאווסקי „ה' קאזשימיערסקי ווייזט אן, אז די יודישע האנדווערקער זענען צווישען זיך און ס'איז בישט פערהאן קיין איינהייטליכע יודישע קערפערשאפט מיט וועלכער די יודישע ראטמענער אין דער האנדווערקער־קאמער זאלען קענען שטעהן אין קאנטאקט. אויך אין דער פראגע פון די לוסטראציעס דארף מען זיין זעהר פארזיכטיג, ווייל ביי דער היינטיגער שווערער צייט איז שווער צו זיין שטרענג ספעציעל אין דעם פאל, ווען ס'האנדעלט זיך אין גרעסטען טייל וועגען יודישע האנדווערקער.

ראטמ. סענדאווסקי ענטפערט אפ די רעדנער אין דער פראגע פון שטייערן, ער ווייזט אן, אז דורך דער מיה פון די יודישע ראטמענער זענען אין אלע שטייער־אמטען אין דער וואיעוואדשאפט פארטרעטען יודישע האנדווערקער.

נאכ'ן פערענדיגען די דיסקוסיע וועגען בעריכט ווערט אנגענומען א שארפע פראטעסט־רעזאלוציע געגען די מוראדיגע רדיפות אויף יודען אין דייטשלאנד אין דער רעזאלוציע ווערט אויסגעדריקט ברידערליכער מיטגעפיהל דער ליידענדער יודישער בעפעלקערונג אין דייטשלאנד און ס'ווערט זיך געווענדעט מיט אנ'אפעל צו אלע יודישע האנדווערקער אז זיי זאלען בישט קויפען קיין ווערקצייג און מאטעריאלען וואס שטאמען פון דייטשלאנד.

צום סוף האלט דיר. קאצענבויגען נאך א רעפעראט וועגען קרעדיטען פאר האנדווערקער, ווי ס'ווייזט זיך ארויס האט די רעגירונג איצט בעשטימט 3 מיליאן זלאטעס קורצטערמיניגען קרעדיט פאר האנדווערקער. די יודישע ראטמענער אין דער האנדווערקער־קאמער וועלען דארפען שטעהן אויף דער וואך אז די יודישע האנדווערקער זאלען בישט בעוועלהט ווערען ביים פערטיילען די האנדווערקער־קרעדיטען.

צוליב דער שפעטער צייט ווערט בעשלאסען אין פערלויף פון צוויי חדשים צונויפצורופען נאך א צוזאמענפאהר, וואו ס'וועלען בעטראכט ווערען נאך אנדערע אקטועלע האנדווערקער־ענינים.

דער צוזאמענפאהר איז געווען שוואך בעזוכט דורך דער פראווינץ, ס'זענען געווען נאר דעלעגאטען פון קאליש, קאנין, טאמאשאוו, אזארקאוו, בעלכאטאוו, און לוטאמירסק, פון דער ווארשאווער צענטראלע איז אנוועזענד געווען ה' גלאזער, וועלכער האט געגריסט די פערזאמלטע זיך אנצושליסען אן דער יודישער האנדווערקער־צענטראלע אין ווארשא.

דער קאמף געגען היטלער-כוליגאניזם

פעראייניגטער לאדזער ווירטשאפטליכער קאמיטעט צו בעקעמפען די יודען-פערפאלגונגען אין דייטשלאנד — ביי דער ארבייט

דער ניי־געוועהלטער קאמיטעט צו בעקעמפען די יודען־פערפאלגונגען אין דייטשלאנד איז שוין צוגעטרעטען צו פראקטישער ארבייט.

שבת צו נאכט איז אין לאקאל פון צענטר. סוחרים־פעראיין (פעטריק. 10) אונטערן פארזיץ פון אדוו. וויצמאן, פארגעקומען די ערשטע זיצונג פון דער עקזעקוטיווע וואס איז געוועהלט געווארען דורכ'ן פעראייניגטען ווירטשאפטליכען קאמיטעט צו בעקעמפען די יודען־פערפאלגונגען אין דייטשלאנד.

ס'איז בעשלאסען געווארען צו רופען א גרויסען פראטעסט־מיטינג געגען דייטשלאנד, דעם 23 ד.ח. אין „פילהארמאניע". מיט רעדעס וועלען ארויסטרעטען רעדנער פון לאדז און ווארשא.

איינלאדען פערטרעטער פון אלע בראנשעס, וואס האבען האנדעלס־בעציהונגען מיט דייטשלאנד. צו דעם צוועק זענען געוועהלט געווארען 4 אונטער־קאמיסיעס.

אין פרעזידיום זענען אריין: דעפ. ל. מינצבערג. ראטמ. אדוו. וויצמאן, און שפרינצעס איגוש. גרשן פראשקער,

ס'איז שוין פריהלינג!
קאסמעטיק מאכט שעהן און פריש!
בעזוכט די איינציגע גרעסטע רענאמירטע
פערפומעריע
י. דרוקער
5 זאוואדזקא 5
טעל. 175-92
בעזוכט דעם רייכסטען אויסוואהל פון די נייעסטע פאריזער
פערפומען!
ערשטקלאסיגע פודערן, טואלעט-זייפען או"וו
צו פאבריקס-פרייזן
הורט און דעטייל!
רעיעלע און סאלידע בעהאנדלונג
מיט בכבוד
Perfumerja
J. Drukier
5 ZAWADZKA 5
tel. 175-92.
פאר ענגראסיסטען
בעדייטענדער ראבאט
קאסמעטיק

צוריקקעהר פון וואיעוואדע

(2) עהערנעכטען איז צוריקגעקומען קיין לאדז דער וואיעוואדע ה' אלעקסאנדער האויקע־נאוואק, און נעכטען אנגעהויבען נארמאל צו אמטירען.

דער וואיעוואדע איז אין די לעצטע צוויי טעג געווען אין ווארשא וועגען דרינגענדע אמטליכע ענינים.

שפייז-הילף פאר ארבייטסלאזע

(2) דער שטאטישער קאמיטעט צו געבען הילף פאר ארבייטסלאזע האט אנגעהויבען דעם פונאנדערטייל פון שפייז־באנעס פאר די ארימסטע אויף די חגאות.

דערשאסען א מערדער

(2) עהערנעכטען האט זיך אין טאמאשאוו צונויפגעטראפען דער פראפעסיאנעלער גנב און רויבער וולאדיסלאוו ר פאלאש מיט זיינעם א „פאך־קאלעגע" אנטאני פלאנק....

צווישען די איז, מחמת א נישט־געהעריג צוטייל טער גנבה, געקומען צו א געשלעג, פון וועלכער פלאנק איז ארויס א שווער צושלאגענער.

פאליציי האט אנגעהויבען ארומזוכען פאלאש'ן און לסוף האט איהם דער פאליציאנט בארקאווסקי געפאקט אויף דער גאס.

דער פאליציאנט האט אויפגעפאדערט דעם רוצח ער זאל מיט איהם גיין אין קאמיסאריאט. יענער האט אבער אויף איהם אנגעהויבען צו שיסען... אין שוץ פון זיין לעבען האט דער פאליציאנט געענטפערט מיט צוויי שאסען, און געטראפען פאלאש'ן אין ברוסט־קאסטען. פון די וואונדען איז ער געשטארבען.

וועגען רעגירונגס - סובסידיעס פאר סעזאן-ארבייטער

(2) ווי בעקאנט איז מאנטאג ארויסגעפאהרען קיין ווארשא דער לאדזער שטאט־פרעזידענט ה' בראניסלאוו זשעמיענצקי, כדי צו בעקענען זיך מיט דעם רעגירונגס־פלאן בנוגע אונטערשטיצען די שטאטישע סעזאן־ארבייטען אין לאדז.

עס זאל שוין זיין די לעת עתה פעסטגעשטעלט געווארען די סומע פון דער סובסידיע און די טערמינען פון די ראטעס.

די פערהאנדלונגען האבען זיך פערצויגען ביז נעכטען און דער צוריקקעהר פונ'ם פרעזידענט ווערט אפגעווארט ערשט היינט.

7 טעג ארעסט פאר גנב'ענען עלעקטרישען שטראם

דעם 15־טען נאוועמבער 1932 האבען בעאמטע פון דער לאדזער עלעקטראווניע אין דער וואוינונג פון לייב קארנגאלד (קארלא 4) ענטדעקט אז די עלעקטרישע אינסטאלאציע איז דארט אנגעשלאסען דירעקט אין קאבעל. וועגען דעם האט דער 10־טער פאליציי־קאמיסאריאט צונויפגעשטעלט א פראטאקאל און דער ענין האט אנגעשפארט אין שטאטישען געריכט.

בעת דער פערהאנדלונג אין געריכט איז פאסט געשטעלט געווארען, אז די אינסטאלאציע האט דורכגעפיהרט דער עלעקטראמאנטער יצחק יעראזאלימסקי (קילינסקיעגא 46) מיט'ן וויסען און הסכמה פון לייב קארנגאלד און זיין זוהן משה.

צוליב'ן טיפען עלטער פון לייב קארנגאלד איז ער ווי אויך זיין זוהן פערמשפט געווארען צו 7 טעג ארעסט. די שטראף איז אפגעלעגט געווארען אויף צוויי יאהר, דער עלעקטראמאנטער איז צוגעמשפט געווארען צו'ענטשפרעכענדע ענטשעדיגונג.

יודיש טעאטער „פילהארמאניע"
ארט. לייטונג: משה ליפמאן.
היינט, פרייטאג, 9 אווענט רעליגיעזע פארשטעל.
דראמע! קאמעדיע! שפיל! געזאנג! און טאנץ!
גראנדיעזער פראגראם! אויסערגעוועהנל. אטראקציע!
פערוויילונג ביז אין טיפער נאכט
1) „דער אייביגער נאר" אין 3 אקטען פון מ. בלום
2) 2 שעה אין גן-עדן
30 ארטיסטען מיט גיזי היידן
און ש. פריזאמענט בראש
וועלען זינגען, שפילען, טאנצען און פארטראגען דאס בעסטע פון זייער רעפערטואר. פרמיע נישט בסהעבערט
שבת 4 נ"מ צו ביליגע פרייזן פון 49 גר. ביז 1.70
די גראנדיעזע היסטארישע ביבלישע אפערעטע
יוסף אין עגיפטען
שבת 9 אוונט — וויליאם שעקספירס אונשטערבליך מייסטערווערק אין 5 אקטען
1) „האמלעט" מיט משה ליפמאן אלס „האמלעט".
2) 2 שעה אין גן-עדן
ווידערהאלונג פון גאלען פרייטאג'דיגען פראגראם.
זונטאג בייטאג
רומענישע חתונה
זונטאג אווענד
א מויד — א מזיק

יום-טוב אין די פאבריקען

(2) בעכטען האט מען זאיך א רייה פאבריקען ווי פון י., ק. פאזנאנסקי, שיבלער און גראהמאן א. א. אויפגעהערט צו ארבייטען, אפשטעלענדיג זיך ביז מאנטאג דעם 17 ד.ח. איינשליסליך.

אין א רייה קלענערע פאבריקען, מיטעלע און קלענערע, וועט די ארבייט ווארשיינליך קאנטינואירט ווערען נאך היינט און מארגען ביז מיטאג.

דער שטרייק אין טאמאשאוו דויערט

(2) דער שטרייק וואס איז אויסגעבראכען אין די צוויי גרויסע פאבריקען פון קונסט־זייד און פון קאמגארן — דויערט נאך אלץ.

נעכטען האט וועגען דעם ענין געפיהרט אונטערהאנדלונגען אין טאמאשאוו דער קרייז־ארבייטס־אינספעקטאר ה' וואיטקעוויטש.

די אונטערהאנדלונגען ווערען אריבערגעטראגען אין לאדז.

קאנצערט פון אלא לירית און וו. גאדיק

מאנטאג דעם 17־טען (7־טער טאג פסח) 10.30 פריה קומט פאר אין פילהארמאניע א גרויסער פאלקס קאנצערט. פון די יודישע רעוויו־קינסטלער אלא לירית און וו. גאדיק.

אין לאדז וועלען די קינסטלער־געסט האבען נאר דעם איינציגען קאנצערט.

אפטייקען

היינטיגע נאכט-דיזשורען

(2) היינט ביינאכט דיזשורירען: א. פאטאש (פלאץ קאשטשעלני 10) א כארעמזא (פאמארסקא 12), ע. מילער (פיעטריקאווער 46), מ. עפשטיין (פעטריקאווער 225) ז. גארטשיצקי (פשעיאזד 59), פ. אנטאניעוויטש (פאביאניצער 50).

„טאז" זאגט זיך אפ פון פרע-פעראטען און נאהרונגס-פרא-דוקטען פון דייטשלאנד

אויף דער לעצטער פערוואלטונג-זיצונג פון דער געז. „טאז" איז אלס פראטעסט געגען די רדיפות אויף יודען אין דייטשלאנד בעשלאסען געווארען גישט מעהר איבערצוציהען קיין שום פרעפאראטען און נאה-רונגס-פראדוקטען פון דייטשלאנד.

זעלבסטמארד פון א יודישען יונגערמאן אין א טויער

(2) געכטען האט אין טויער אויף 11 ליסטאפאדא 26, אויסגעטרונקען א גרעסערע דאזע יאדינע דער 23-יעהריגער אשר בוימגארטען, א שניידער פון נאוואק גאס 4.

שטאנד אפגעפיהרט אין יאדראגאשטשער שפיטאל.

פאגאטאוויע האט איהם אין א שווערען צו-שטאנד אפגעפיהרט אין ראדאגאשטשער שפיטאל. די סיבה פונ'ם טראגישען שריט איז לעת עתה נישט פעסטגעשטעלט געווארען.

פסח-קאנצערט

פון זמרה זעליגפעלד און מ. קיפנים אין ספלענדיד

די בעריהמטע און פאפולערסטע זינגער, זאמלער און פארשפרייטער פון יודישען פאלקס ליד, זמרה זעליגפעלד, און מ. קיפנים, טרעטען אויף דעם שבת חול-המועד אווענד מיט א פסח-קאנצערט אין קינא-טעאטער „ספלענדיד" מיט א רייכען פסח-פראגראם.

לאדזער אייזען-גיסעריי „פערדום"

די פירמע עקזיסטירט זייט 1908 און פייערט איצט דעם 25 יעהריגען יובילעאום, די לעצטע יאהרען האט זי בעדייטענד פערגרעסערט נישט נאר די אפטיילונג פון רויהע גוסען נאר זי האט אויך גע-גרינדעט מעכאנישע ווארשטאטען, וואס פיהרען אויס אלערליי מעטאל-איבער-ארבייטונגען.

דורך פערשידענע טעכנישע פערפאלקאמונגען שטרעבט די פירמע צו פערבעסערען די קוואליטעט פון איהרע גוסען.

די טעכנישע אנפיהרונג געפינט זיך אין די הענד פון ה' אינזש. בויער, די אדמיניסטראציע-אפ-טיילונג פיהרט אן אינזש. ווידעמאן.

ביי פערדייאונגס-שוועכע

כ'ום-אויפשטויסען, זויערע בלאזען, דריזען-ערקרענקונגען, הויט-אויסשלאגען, רעגולירט דאס נאטירליכע ביטער-וואסער **Franciszka Józefa** פארטרעפליך די אזוי וויכטיגע דארם-טעטיגקייט, עמפ-פעהלט פון דאקטוירים.

ארראטאריום „יהודה המכבי" אין לאדז

אויסגעפיהרט פון „שיר"-כאר, לאדזער פילהארמאנישען ארקעסטער סאליס-טען פרל. קראפיווניק, פרוי פאטיגא, אויבערקאנטאר קוסעוויצקי און ריאזאנצעוו

דער לאדזער „שיר"-כאר איז אין לאדז בעקאנט מיט זיינע ערנסטע אויפטריטען, די אלע ביז איצטיגע קאנצערטען פון „שיר" שטעהען תמיד אויף אזא הויכער קינסטלערישער מדרגה. ספעציעל האט זיך דער „שיר" כאר קובה-שם געווען מיט פאראיאהריגען היידען יובילייע קאנצערט אויף וועלכען ס'איז אויפגעפיהרט געווארען דאס אראטאריום „מעשה בראשית".

היי-יאהר האט דער „שיר" פלייסיג, חוץ דעם אנדערען רעפערטואר, געארבייט איבער הענדעלס פרעכטיגען אראטאריום „יהודה המכבי" דאס דאזיגע אראטאריום וועט אויפגעפיהרט ווערען אין פילהאר-מאניע" דינסטאג דעם 25 ד.ח. חוץ'ן „שיר"-כאר בעטייליגען זיך אינ'ם קאנצערט: דער לאדזער פיל-הארמאנישער ארקעסטער, אלס סאליסטען טרעטען אויף: פרל. ס. קראפיווניק (סאפראן), פר. פאטיגא (אלט) דער אויבער-קאנטאר פון דער ווארש. טלאמאצקער סינאגאגע משה קוסעוויצקי (טענאר) און ה' ריאזאנצעוו (באס).

מיט'ן קאנצערט וועט אנפיהרען דיר. י. תורוויש.

„בר-כוכבא" אין פאפולארני

אין טעאטער פאפולארני (אגראדאווא 18) זענען די פארשטעלונגען פון „בר-כוכבא", אין די ערשטע טעג יו"ט אראפ מיט גרויס ערפאלג, א דאנק דער נייע בעארבייטונג פון י. שומאכער.

אין די אנדערע טעג יום-טוב ווערט אויך גע-שפילט „בר-כוכבא", צו 2 פארשט. טעגליך.

קאנצערט-דירעקציע: אלפרעד שטרויך.

נארוטאוויטשא 20 **זאל פילהארמאניע** טעל. 213-84

דאנערשטאג, דעם 20-טען אפריל 1933, 8.30 אווענד

איינציגער אווענד
פון לידער און אפערן-אריעס

אויספיהרערין פון פראגראם:

DORA SCURI

בעקאנטע זינגערין פון די גרעסטע איטאליענישע ביהנעס.

אין פראגראם:

Scarletti, Pergolesi, Weber, Verdi, Noskowski, Karłowicz, Rachmaninow, Debussy, Strauss, Respighi, Sadero, Boito, Puccini i inni.

ביים קלאוויר: **Dyr. TEODOR RYDER**

בילעטען צום פרייז פון 1 זל. ביז 6 זל. שוין צו בעקומען אין פילהארמאניע-קאסע.

א. גאָלדפאַדענס לעצטע טעג אין אמעריקא

(ענדע פון דער 8. זייט).

געבען דעם עובר ובטל גאלדפאדען. איך בין נישט עובר ובטל, איך בין נישט עובר ובטל!"

לוים ווי די קריטיקער גיבען איבער, האט מען אין עטליכע טעג ערום געזאלט אראפנעהמען די פיעסע און שפילען אנ'אנדערע. אבער דא איז געשעהען א מערקווירדיגער צופאל. גאלדפאדען איז קראנק געווארען און נאך עטליכע טעג איז ער דעם 9 יאנואר 1908 געשטארבען.

ערשט איצט ווען גאלדפאדען איז געשטאר-בען, האט זיך דערוועקט דער סענטימענט צו אים, וואס איז געווען איינגעווארצעלט אין די הערצער פון הונדערטער טויזענדער יודען. פון אלטען דור, וועל-כע זענען אויפגעצויגען געווארען אויף זיינע לידער און ערשטע טעאטער-שטיק, פון יונגען דור, וועל-כער האט פערשטאנען זיין וויכטיגע ראל אלס גרינ-דער פון יודישען טעאטער. די יודישע פרעסע האט געווידמעט זעהר פיל ארט דעם פערשטארבענעם. דער נאמען גאלדפאדען איז ווידער ארויף אויף אלעמענס ליפען און אין מאמענט ווען דער קער-פער פון גאלדפאדען איז אפגעשטארבען געווארען אויף אייביג, איז לעבעדיג געווארען זיין לעצ-טע פיעסע „בן עמי", וואס האט שוין געהאלטען ביים שטארבען. דאס טעאטער-פובליקום האט אנ-געהויבען צו קומען זעהן זיין פיעסע ווי מען וואלט דערמיט צוגעטיילט דעם לעצטען כבוד דעם דרא-מאטורג אברהם גאלדפאדען.

אט דעם נחת ווי זיין פיעסע איז 14 וואכען כסדר געשפילט געווארען ביי אויספערקויפטע היי-זער, האט שוין גאלדפאדען נישט דערלעבט צו זע-הען. ער איז געשטארבען מיטן ווארט „דהתקוה" אויף זיינע ליפען.

גאלדפאדען האט געגלויבט אין דער נאציא-נאלער אויפלעבונג פון זיין פאלק. זיינע ערשטע פיעסען „שולמית" און „בר-כוכבא" און זיין לעצטע פיעסע „בן עמי" זענען געווען די ריכטיגע אויס-דרוקען נישט נאר פון זיינע קינסטלערישע געפיה-לען, נאר אויך די געפיהלען פון זיין איך אלס יוד.

טעאטער „סקאלא" שרודמיעסקא 15

לעצטע גאסטשפילן פון טעאטער

„פאקט"

פעראיינינגטע אקטיארען

ליטונג:

זיגמונט טורקאוו — אלעקס שטיין

בעטייליגט: קלארא סעגאלאוויטש, געניא שליט, עווא שטאקפעדער, א. אינוועוטאוש, ק. גוטמאן, ד. האמבורגער, זיגמונט טורקאוו, אלעקס שטיין, ד. שערמאן.

היינט, פרייטאג און מארגן, שבת, 9 אווענט

טאג און נאכט

טראגעדיע אין 3 אקטען פון ש. אנ-סקי, בעארב. פון אלטער קאציזנע. רעזשי: אלעקס שטיין

מארגן, שבת, 4 נאכמיטאג צו ביליגע פרייזן פון 60 גר. ביז 2.20

צום לעצטען מאל

„דבוק"

דראמאט. לעגענדע אין 3 אקטען פון ש. אנ-סקי.

זונטאג, דעם 16. אפריל, 12 פארט. א ספעציעלער פרימארגן פאר די ברייטע מאסן און ארבעטער-אינטעליגענץ. פרייזן פון 50 גר. ביז 1.50

אויפן אלגעמיינעם פאר-לאנג צום לעצטן מאל

דער דארפס-יונג

— פון — ל. קאברין.

בילעטן צו בעקומען אין קאסע פון טעאטער.

קאסמעטיש-פערפומעריע-אינדוסטריע 1933

דאס יאהר 1933 האט געבראכט א סך ניי-הייטען און איבעראשונגען אין דער קאסמעטיש-פערפומעריע אינדוסטריע, צו די ריהמוודיגסטע פלאצובקעס פון דעם ארט געהער די בעקאנטע אינלענדישע פערפום-פאבריק הערמאן לאנדע א. פ. „דראללע" וועלכע ווארפט אויפ'ן מארק א גאנצע רייה ארטיקלען פון ערשטקלאסיגער קוואליטעט צו אונגעוועהנליך נידריגע פרייזען ווי:

קרעם „קאליברי" דערהאלט דאס געזיכט די שטענדיגע פרישקייט, פאסטע און עליקסיר „מענטא" דעזינפיקצירען דאס מויל און מאכט וויס די ציין, איבערלאזענדיג אויף לאנג אנ'אנ-גענעהמע פרישקייט. טואלעט-זייפען אין עטליכע סארטען, פערשידענע גרויסען און פרייזען מיט סובטעלע געשמאקען.

די ארטיקלען א דאנק זייערע מעלות און נידריגע פרייזען וועלען זיכער ווערען פאפולער אויף אונזער מארק. די פראדוקציעס פון דער פערפום-פאבריק פון הערמאן לאנדע א.פ. „דראללע" קענען אין יעדער הינזיכט צופרידענשטעלען אפילו מפינוקים. די דערמאנטע אויסארבייטונגען עקס פארטירט ה' לאנדע אפילו קיין פאלעסטינא.

יודיש טעאטער פילהארמאניע

די יום טוב פארשטעלונגען אין פילהארמאניע גיין דורך מיט גרויס דערפאלג.

היינט פרייטאג קומט פאר א פארשטעלונג מיט זייער אנ'אינהאלטסרייכען פראגראם, „דער אייביגער נאר" מיט משה ליפמאן און צום שלוס פראגראם פון געזאנג שפיל און טאנץ אונטערן נאמען „2 שעה אין גן עדן".

שבת בייטאג צו ביליגע פרייזען „יוסף אין עגיפטען". אווענד ווערט געשפילט וויליאם שעקס-פירס האמלעט און „2 שעה אין גן עדן".

לעצטע גאסטשפילען פון „פא-רייניקטע אקטיארן" אין „סקאלא"

דער טעאטער „פאריייניקטע אקטיארען" אונ-טער די לייטונג פון זיגמונט טורקאוו און אלעקס שטיין שפילט אין לאדז די לעצטע 3 פארשטעלונ-גען. היינט פרייטאג און מארגען שבת אווענד ווערט געשפילט די בערימטע טראגעדיע פון ש. אנסקי בעארבייט פון אלטער קאציזנע „טאג און נאכט".

מארגען שבת נאכמיטאג ש. אנסקי'ס דרא-מאטישע לעגענדע „דער דבוק" מיט קלארא סעגא-לאוויטש, געניא שליט, זיגמונט טורקאוו און אלעקס שטיין אין די הויפטראלען.

ראדיא-פראגראם

פרייטאג, ד. 14-טען אפריל 1933

11.40 טאג-פרעסע. 11,50 קאמוניקאטען. 11.57 צייט-סיגנאל. 12,05 טאג-פראגראם. 12 10 גראמאפאן. 1,20 קאמוניקאט. 3,10 עקספארט-קאמוניקאט. 3,15 ווירש שאפטס-קאמוניקאט. 3,25 לופט-פליהעריי. 3,35 פארלעזונג. 3,50 גראמאפאן. 4,20 פארלעזונג. 5,00 קאנצערט. 5,30 גראמאפאן. 6,00 מוזיק. 7,00 פערשידענעס. 7,20 קאמוניקאט פון דער לאדזער האנדעלס-קאמער. 7,30 ליטעראַרישע פערטעל-שעה. 7,45 ראדיא-פרעסע. 8,00 אודיציע. ספארט 9,40. רעליגיעזער קאנצערט. 10.55 קאמו-ניקאטען.

• • •

אויסלאנד

5,25 מאסקווא — אפערע פון רימסקי קאר-סאקאוו. 7,00 לובלאנא—אפערע פון וואגנער. 7,30 ראווענטרי—אפערע פון וואגנער. 8,30 שטראסבורג—סימפ. קאנצערט פון פאריז. 8,30 וויען—קאנצערט. 8,45 רוים—אראטאריום פון פעראסי. 10,20 קרו-לעוויעץ—אפערע פון וואגנער.

שבת ד. 15-טען אפריל 1933

11,00 טראנסמיסיע קראקא. 11,50 קאמו-ניקאט. 11,57 צייט-סיגנאל. 12,05 טאג-פראגראם. 12,10 גראמאפאן. 1,20 קאמוניקאט. 3,25 מילי-טערישע ידיעות. 3,35 פאר יוגענד. 4.00 גראמא-פאן. 4,40 פארלעזונג. 5,00 גראמאפאן. 5,40 פאר-לעזונג. 6 00 אודיציע. 8,00 קאנצערט. 10,05 שאפין - קאנצערט. 10,40 פעליעטאן, 11,00 אודיציע. 11,00 טראנסמיסיעס קראקא, לעמבערג ווארשא.

מעלדונגען

פגישת קבוצי הכשרה פון „החלוץ-הכלל-ציוני" אין לאדזער גליל

פרייטאג און שבת דעם 14 און 15 אפריל ה.י. קומט פאר די ערשטע פגישה פון די קבוצים אין לאדזער קרייז — ארגאניזירט דורך דער איניציאטיוו פון קבוץ „בילו" אין לאדז — אין וועלכער עס וועלען זיך בעטייליגען אנ'ערך 15 הכשרה-פונקטען אין דער צאהל פון איבער 300 חברים-ות.

אין דער פגישה בעטייליגען זיך די פאלגענדע חברים פון מ"כז: מ. טעמפעלהאף, א. פאצאנאוסקי, ח. צ. שטיין, סמאלאר א.א.

די ערעפנונג פון דער פגישה קומט פאר פריי-טאג פינקטליך 8 אווענד, אין לאקאל פון „החלוץ המרכזי" פיוטרקובסקא 86.

י.ס.א.פ. פועלי ציון (פאר. מיט צ.ס.) אין לאדז (פעטריקאווער 83).

פרייטאג 14 ד.ח. 9 אווענט קומט פאר אין אי-געגעם לאקאל א רעפעראט פון ח' ד"ר טארטאקא-ווער אד.ט. „דער 18-טער ציונ. קאנגרעס".

שבת 15 ד.ח. 4 נאכמיטאג קומט פאר א גרויסע מאסקע פון פארטיי און פרייהייט, אויפ'ן טאג-ארד נונג, 1) ליגע. 2) ערשטער מאי, ס'רעדען די ח"ח ל. לעווין, פנחס, ר. ראבינאוויטש א. אנד.

זונטאג 16 ד.ח. 10 אווענט קומט פאר אין די זאלען פון וויזא (שענקעוויטשא 26) דער יעהרלי-כער פארטיי-באנקעט, דער פראגראם ווערט אויסגע-פיהרט דורך די חברים פון דער העבר. סטודיע.

היינט און פאלגענדע טעג!
גרויסער יום-טוב-פראגראם!
מייסטערווערק, וואס ריהרט, רעדט צו די געפיהלען און ענטציקט
אין די הויפטראלען:
די רייצענדע
IRENA DUNN i JOHN BOLES
„זייטיג געסל"
אנהייב פון די סעאנסען אין געוו. טעג 4.30 נאכמיטאג, יום-טוב 12.30 בייטאג!
הנחה-בילעטען גילטיג אהן באגרענצונגען. פערהלענערטע פרייזען פון די פלעצער.

קליינע אנאנסען!
1 זלאטי
אנאנס ביז 15 ווערטער

ראקאלען!

וואוינונגען. צו פערמיטען 2 גרויסע פראנטאווע שטובען צוזאמען אדער עני-צעל אויף מרדכי גבאי'ס גאס נומער 9, אויך א גרויסע שטוב אויף פראנציסקאנער גאס צו ערפאהרען אויף מרדכי גבאי'ס גאס נומער 9 ביי צוקערמאן. 1951

א געוועלב איבערצוגעבען, בעאיי-נעט אויף יעדען איינציגען ארטיקעל לאגעוויניצקא 8, צו ערפאהרען ביים וועכטער. 1950

צו פערמיטען א זאקען-פאבריק בעשטעהט פון 4 אמעריקאנער מאשינען און 1 רענדער-מאשין מיט אלע איינריכ-טונגען אין פולען גאנג, צו ערפאהרען ביי קאפלאוויטש, פאמארסקא 44. 1946

א פריזיער-אנשטאלט אין בעסטען צושטאנד איז פון זאפארט איבערצוגעבען פאר 1000 זל. ווי אויך א שטוב מיט א קוך אפצוגעבען. צו ערפאהרען אין אדמיניסטראציע. 1939

ס'ווערט געזוכט א שטוב מיט א קוך עווענטועל איינע א גרויסע ס'קען זיין אלס סובלאקאטאר. צו מעלדען פילסודסקיעגא 51 וו. 17 יאקובאוויטש. 1941

א לאקאל פאסענד אויף א גימנאזיע ווערט פון זאפארט געזוכט. צו ווענדען זיך טעלעפאניש 184-92 פון 9 ביז 11 פארמ. און פון 3–4.30 נאכמ. 1954

א האנדעלס-לאקאל אין צענטרום-שטאט געאייגנעט אויף א פראצאוניע פון זאפארט איבערצוגעבען אויף אלט-שטאט 10. צו ערפאהרען ביים ווירט ווייטמאן, לוטאמירסקא 34. 1966

אין א גאלדענעם האנדעלס-פונקט וועל איך פון זאפארט ביליג אבגעבען אהן אפטרעט-געלר געוועלבער און לא-גערען. צו ערפאהרען קאסטשעלנא 3 ביים זייגערמאכער אדער ביים ווירט לוטאמירסקא 41. 1842

פרייע פאסטענס

ט'ווערען געזוכט נייהערינס צו טריקא-וועש ווי אויך א קעטלערין, צו ערפאהרען קאמיעננא 20 וו. 13. 1970

ס'ווערען געזוכט נייהערינס צו עק-ספארט.העמדער פון זאפארט וואלבארסקא 33 פראנט וו. 8 1973

דאמען-מאגאזין-שניידער, אונטער-מאשינער, אונטערפרעסער ווי אויך האנד-נייהערינס און א לערן-יונגעל קענען זיך מעלדען ביי ראדאשיצקי ווסכאדניא 68. 196?

פערשידענעס

איך וויל קויפען א 12-ער שטריק-מאשין נישט קיין ברייטע נאווא-טארגאווא 10 רוג פאמארסקא וואוינונג 30. 1949

עס איז געפונען געווארען אין „אראראט" א פארטפעל מיט דאקומענטען אויפ'ן נאמען מאטל הירש. אפצונעהמען בעגען אנאנס-קאסטען אין אדמיניסטראציע פון „נייעם פאלקסבלאט".

XXV 1908—1933 XXV
ŁODZKA ODLEWNIA ŻELAZA
„FERRUM"
Właśc. E. BAUER i A. WEIDMANN
Łódź, ul. Kilińskiego 121, tel. 218-20
פיהרט אויס שנעל, פינקטליך און צו בעדייטענד ערמעסיגטע פרייזען זעמטליכע אפגוסען פון גרויסע אייזען לויט אייגענע אדער צוגעשיקטע מאדעלען און צייכנונגען
זעמטליכע מעכאנישע באארבייטונג פון מעטאלען.
XXV XXV

וויכטיג נייעס
פאר סוועטער-און טריקאטאזש-פאבריקאנטען!
דערמיט מאך איך בעקאנט, אז צום סעזאן איז מיין הורט-גאלאנטעריע-געשעפט פערזעהן מיט א גרויסן אויסוואל פון די בעסטע
„REOR" און „STAG"
רייז-פערשלוסען
צו אויסערסט ביליגע פרייזען.
קומט און איבערציינגט אייך!
מיט אכטונג
H. APFELBAUM
Łódź, Północna 2,
tel. 142-92.
P. K. O. 68-384.

לעזט און שטוינט!
מיין פאפולערע
קונסט-פאטאגראפישע אנשטאלט
„פאראניא"
שוו. יערזשעגא 11
וואס איז גוט בעקאנט אין לאדז מיט די גוטע ארבייט, האט רעדוצירט די פרייזען אויף אלע ארט פאטאגראפיעס כמעט בחנם. פון אויטאמאטישע ביז די גרעסטע בילדער זענען די פרייזען זעהר נידריג, דערצו בעקומט דער קליענט א מתנה א שפיגעל מיט זיין פא-טאגראפיע צו יעדע אויפנאהמע, וואס ער פאטאגראפירט זיך גאר.
בעמ.: אויפ'ן פערלאנג פון די ג' קליענטען, גיב איך צו די אויפנאמעס זעהר שעהנע קאסטיומען פון טעאטער געגצליך בחנם.
מיט אכטונג
ארטיסט. פאטאגראף. אטעליר
„POLONIA"
לאדז, יעזשענא 11
איגה. דיפל. פאטאגר. גנאערמאן
צופאהר סיטן טראמוואי נומ' 3.

Dr. med.
L. BERMAN
צעגעלניאנא 15, טעל. 149-07.
ספעציאל-ארצט פאר הויט- און געשלעכטס-קראנקהייטען, מענער-שוואכע-בעהאנד-לונג און סעקסועלע בעראטונג.
נעמט אן פון 8—11 פריה און 4—8 אווענר'
זונטאג פון 9—1 בייטאג.
פאר אונבעמיטעלטע – לעטשניצע-פרייזען.

כירורגישער קאבינעט
Dr. Szreiber
איז געווארען איבערגעטראגען אויף
Narutowicza № 9
tel. 122-95.
אפעראציעס, אפאטרונקעס, המלט ושילאקעס או"ח
היילאנשטאלט-פרייזע.

DR. MED.
Z. LEWINSON
כירורג
ארדינאטאר פון שפיטאל אויף דרעווננאווסקא
נעהמט איצט אן אויף
פיעטריקאווער 86, פראנט 2. שטאק
פון 3—5 נאכמ. 1780

Dr. med.
A. ROJTER
ספעציאל-ארצט פאר אינערליכע און קינדער-קראנקהייטען
וואוינט יעצט
אלטשטאט 15, טעל. 166-15
נעהמט אן פון 5—7 30 אווענד.

קינדער-שפילצייג
— לעצטע נייהייטען —
אין גרעסטען אויסוואהל
צו ביליגסטע פרייזען!

„Pociecha Dziecięca"
זאוואדזקא 6, אין הויף, לינקס, I שטאק.
בעמערקונג: אויף אלע פערהאנדלונגען עמפפעהלען מיר אויך קאמים אלערליי קאמיליאן-זאכען
צו פאבריק-פרייזען.

זיכערע הילף און א רפואה!
אהן אפעראציע, אהן בלוט, אהן א מעסער און אהן בלוט-פער-גיסונג פאר קראנקע אויף ברוכען, פאר מענער, פרויען און קינדער, פערשידענע קאליקעס אין גוף, פאר הויקערס און פיס.

פערלאזט אייך נישט, וויל דער ווינ-קעל-ברוך ווערט גרויס אזוי ווי א מענשען-קאפ, אדער ווי א וואסער-קאן און עס פאלט אריין אין דעם פיס און דער קראנקער איז אין א גרוי-סער סכנה דורך פערדרייען די קישקעס ווערט ער בראנדיג און שטארבליך. ספעציעלע גומענע הייל-באנדאזשען אויסגעצייכנעט גוט דורך גרויסע פראפעסארען מיט מיינע בעהאנדלונג און פון דייטשען פראפעסאר דאקטאר בראכוועהינד בע-זונדערע: זיכער דעם שווערסטען און פערעלטער-טען ברוך, אויך פאר הויקערס, ליימונגען מיט הייל-גארטעמען און אפאראטען פאר פערקרימטע פיס און פלאט-פיס, ספעציעלע איינלעגען אין די שיך, קינסטליכע גומענע פיס און הענד, גומענע זאקען פאר די גרעסטע קראנקע אדערן.
עמפפאנגט פון 9 פריה ביז 1 בייטאג און פון 3 ביז 7 אוונט.

ארטאפעדישע אנשטאלט
Specialist J. RAPAPORT, Ortoped
von Lemberg **Łódź, Wólczańska 10**, tel. 221-77 front, parter.
בעמערקונג: דאס פערזענליכע ערשיינען פון די קראנקע איז אונבעדינגט נויטיג. דיפלאמען האבען אויסגעשטעלט פאלגענדע אוניווערזיטעטס-פראפעסארען: פראפ. ד"ר בארנטש, פראפ. ד"ר י. מארישלער, פראפ. דר בר. קיעלאנאווסקי און אויך אנדערע.
מיר נעהמען אויך אן פערזיכערטע פון דער קראנקען-קאסע.

דאנקזאגונג.
דערמיט דריק איך אויס הערציגסטען דאנק דעם ה' דיר. י' ראפאפארט, וואוינהאפט אין לאדז, וואלטשאנסקא 10 פאר בעפרייען מיך פון א שווערען ברוך, אויף וועלכען כ'האב אזוי שטארק געליטען און כ'בין 3 מאל געווען אפערירט.
(—) **K.Hartman**, fabrykant, Łódź, ul.Franciszkańska 34

ניי-געעפענטע
יודישע כעמישע וועשעריי
„עורא" מלינארסקא 2
(רוג בזשעזשינער)
וואשט, פוצט און פרעסט אלערליי גארדע-ראבען, גארדינען אויף רעהמען, וועש צו די ביליגסטע פרייזען. די אויס-פיהרונג א ערשטקלאסיגע, אהן שעדליכע מאטעריאלען.

וויכטיג נייעס!

איך בעווין א גרויסען אויסוואהל פון פערשיד.
קינדער-שיך
צו ביליגע פרייזען
קומט און איבערציינגט אייך!
אלעקסאנדריסקא (מרדכי גבאים גאס) 24
פראנט, 1. שטאק, ביי א. מאשקאוויטש

כירורגיש
וועכנערין-קליניק
„SANATO"
S. Z O. O.
אגראדאווא 10 טעל. 213-57.
1-טע און 2-טע קלאס
געבורטען !! קל. 175 זל.

כ'מאד בעקאנט
מיינע געעהרטע קונדשאפט, ווי אויך די אלע, וועלכע מיין פירמע איז נאך נישט בעקאנט, אז צו דעם קומענדיגען יום-טוב האב איך פארגעבראכט א גרויסען אויסוואהל פון פערשידענע
דאמען-און מענער-היטען
לויט די נייעסטע פאסאנער און מאדערנסטע קאלירען, גלייכצייטיג ווערט אנגענומען צו איבערפאסאנירען דאמען- און מענער-היטען פון גאר אלט אויף געגצליך נייע און אלץ צו ביליגע פרייזען. אדרעס:
„פערדער"
זגערסקא 20,
לוטאמירסקא 2,
און זגערסקא 7.

אכטונג לאדז און פראווינץ
די ביליגסטע און רעיעלסטע
קוועלע פון אלערארט
לאנגע מלבושים
לאדז, אגראדאווא 1
משה לאבערשטיין.

Lek. dent.
S. LIBERMAN
ליסטאפאד 46, 11.
טעל. 172-06
נעהמט אן פון 4–7 נאכמיטאג,
פון 7–9 אוונט —
זענען די פרייזען בעדייטענד פערקלענערט.

PORADNIA WENEROLOGICZNA
פון דאקטוירים-ספעציאליסטן
זאוואדזקא 1.
נאר פאר וועגערישע הויט-קראנקהה. און מענער-שוואכע אנאליזען פון בלוט און אויספלוס אויף מיקראבן און טריפער. קאנסיליום מיט ספעציאליסטען פון אוראלאגישע און נערווען-קראנקהייטען. קווארק-לאמפען עלעקטרישער הייל-קאבינעט, קאסמעטיק.
— טעטיג פון 8 פריה ביז 9 אווענד. — פון 11 ביז 12 בייטאג און פון 2 ביז 3 נ.מ. נעמט אן א פרוי-דאקטאר נור קינדער און פרויען. זונטאג פון 9 פריה ביז 2 נאכמ. בעזונדערע ווארטע צימער פאר פרויען.
וויזיט 3 זל.

אנאנסען-פרייז פאר א מילימעטער-שורה

פאר'ן טעקסט—18 גר.	פרייטאג און ערב-יו"ט—24 גר.	אין דער זייט שפאלטען
אין טעקסט—40	—60	4
נאכ'ן טעקסט—12	—18	

אויסער דער שטארט 50 פראצ. טייערער. אויסלאנד 100 פראצ. טייערער. מעלדונגען — 10 גר. א ווארט

נעקראלאגען—20 גר. א מ/מ (אין דער זייט שפאלטען) קליינע אנאנסען ביז 15 ווער-טער 1 זל. יעדעס ווייטערדיגע ווארט — 10 גר.

אבאנאמענטס-פרייז:
אין לאדז – 4 זלאטעס א חודש מיט אפטראגען א היים. אויף דער פראווינץ – 5 זל. א חודש; אין אויסלאנד 7 זל. אמעריקא—1 דאל.

פעהלערן, וועלכע ענדערן נישט פרינציפיעל דעם אינהאלט פון דער אנאנס בערעכטיגען נישט צום איבערדריקען די אנאנס אדער צוריקצוצאהלען פאר דעם אנאנס

פאר'ן אינהאלט און טעך מין פון די אנאנסען איז דער פערלאג נישט פעראנט-ווארטליך. די אדמינ. איז אפען בייטאג און ביינאכט.

Za wydawnictwo „Najer Folksblat", spółdz. z odp. udz. Ch. J. Brzustowski i D. Silberberg
Czcionkami i druk. rotac. „Najer Folksblat", Piotrkowska 21.
Redaktor odpowiedzialny: Ch. Kaufman